

משנה ברורה

קרי וכרית להשער שנחתך ותינו דבוק לבשרה וס"ל דע"ז לא אחז"ל
שער באשה ערוה וגם מותר לגלוהה ואין בה משום פריעת הראש
(כא) ויש חולקין ואומרים דאף בפיאה וכרית סייך שער באשה ערוה
ואיסור פריעת ראש וכחכ הפמ"ג דבמדינות שונאין הגיסים בפיאה
וכרית מגולה יש להם להמוך על השו"ע ומשמע מיינה שם דאפילו שער
של פתה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל

לקט שבתות הפאה

שקו"ט בדין פאה וכרית בזמננו

שלמי הגבורים

בגמ' דהטעם משום שלא
חתנה על בעלה כרי
דכנשיאה מיירי והרי פאה
וכרית הוי ממש כעין אלו
הקרניא"ל ומשמע להדיא
שמותרות בנות ישראל
להתקשט בהן דשער באשה
ערוה דקאמר לא הוי
אלא בשער הדבוק לבשרה
ממש ונראה גם בשרה עם
השער אבל שיער המכסה
שערה אין כאן משום
שער באשה ערוה וגם לא
משום פריעת ראש ונראה
דל"ש שערות דידה ל"ש
שערות של חברה כל
עוד דעבידי לכסוי השער
והן תלושות אע"פ דקישוט
הוא לה כדי שתראה
בעלת שער אין בכך כלום

הרב שלום דובער הלוי וולפא

לקט

שכחת הפאה

לבאר דעת קדשם של גאוני וצדיקי הדורות
בענין כיסוי הראש לנשים

בפאה נכרית

*

נכתב במטרה לחזק את נשות ישראל
ההולכות לאור הוראותיו הקדושות של
רוח אפינו משיח ה' ב"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש

ותשובה להשגותיו ותמיהותיו
של אחד מגדולי הדור שליט"א ראש ישיבת "כסא רחמים"

*

הרב שלום דובער הלוי וולפא
קרית גת

יעקב אבינו לא מת

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש מוזכר בספר זה בתואר "שליט"א". כי אכן כך היא הרגשת ואמונת החסידים ש"י, שהרבי חי וקיים ויוליכנו בקרוב לגאולה האמיתית והשלימה.

הרבי עצמו התייחס כך פעמים רבות גם למורו וחמו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, כפי שמופיע באיזהו מקומן בשיחותיו הקדושות שמתבטא אודותיו בלשון "שליט"א" ואפילו "זאל געזונט זיין" (שיהיה בריא!). וזלה"ק בשיחת ט"ו תמוז תשמ"ה (ציטוט מסליל ההקלטה):

"הרבי חי בגשמיות בעולם הזה הגשמי והחומרי שלושים וחמש שנה (היינו מאז יו"ד שבט תש"י), ובכל רגע ורגע מהם הוא מתחזק ונעשה יותר בריא, יותר רענן ויותר חי ("גיזונטער פרישער און לעבעדיקער"). שום רב, שום עורך דין ואף אחד לא יוכל לשנות את העובדה הפשוטה והברורה.. שהוא בחיים".

הרבי שליט"א מקדים ומבהיר באותה שיחה, כי המחשבה לשלול את המשך חייו בגשמיות של נשיא הדור, שייכת רק לאחד "שאין לו מושג אלא בגשמיות ובחומריות, וכל דבר נמדד אצלו רק לפי מה שעניו רואות וחושיו הגשמיים קולטים".

את דבריו באותה שיחה מבסס הרבי על דברי חז"ל (תענית ה, ב) "יעקב אבינו לא מת", וכפי שנתבארו הדברים באריכות ב"לקוטי שיחות" חלק ל"ה ע" 223 בהתאם לפירש"י שם: "לא מת אלא חי הוא לעולם.. והאי דחנטו חנטייא סבורים היו שמת.. נדמה להם שמת אבל חי היה" (וראה שבועון "בית משיח" גליון 285 ע" 24 ואילך).

ובאמת רואים במוחש שדוקא מאז ג' תמוז תשנ"ד, לא רק שלא התמעטה ונחלשה העבודה בשליחותו הקדושה של הרבי בכל קצווי תבל, אלא דוקא בתקופה זו נוספו אלפי שלוחים חדשים, ונפתחו מאות "בתי חב"ד" ועשרות ישיבות במזרח הרחוק ובמרחבי סיביר וכו' וכו'. כאשר

כל זה נעשה במסירות נפש ממש של השלוחים, הנמצאים בבדידות במקומות הכי נדחים. הכל בכדי למלא את רצונו הקדוש של הרבי שליטי"א להכין את כל אחינו בני ישראל בכל מקום שהם לביאת המשיח.

גם הנסיעה לחצרות קדשנו הולכת ומתגברת באופן שלא היה מעולם, כאשר בכל השנה ובמיוחד בחדש השביעי, מגיעים אלפי אברכים ותלמידי ישיבות, לעסוק בתורה ובעבודה שבלב בדי' אמותיו של נשיא הדור. וכל מי שנמצא שם מרגיש במוחש ש"הוא בחיים".

ויעויין בגמרא סוכה דף נג,א: "תניא, אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן: אם אני כאן - הכל כאן, ואם אני כאן - מי כאן". ופירש"י: "אם אני כאן הכל כאן - דורש היה לרבים שלא יחטאו בשמו של הקדוש ברוך הוא. אם אני כאן הכל כאן - כל זמן שאני חפץ בבית הזה, ושכינתי שרויה בו - יהא כבודו קיים ויבואו הכל כאן, ואם תחטאו ואסלק שכינתי - מי יבא כאן". ועפ"ז, כשנמצאים ב"בית חיינו" ורואים ש"הכל כאן", הרי זו ראיה ברורה ש"אני כאן". בין אם מבינים זאת ובין אם אין מבינים זאת.

ויהי רצון שבקרוב בימינו ממש, נזכה לראות את מלכנו שליטי"א בעיני בשר, ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה בחיי נצח ובשמחת עולם.

מצולם בזה קטע מהספר "אהל יצחק" שנדפס בשנת תרע"ג, והמספר שהגה"ק ר' חיים מצאנז צוק"ל בעל ה"דברי חיים", כתב על הרה"ק ר' דוד מלעלוב צוק"ל לאחר הסתלקותו "מרן דוד שליטי"א". וביאר בזה ש"דוד מלך ישראל חי וקיים".

אהל יצחק

*) כתב המופלג כ"ו מו"ה יהודה רובינשטיין מנה"ק ירושלים תוכ"כ
ששמש מפי המו"ב מו"ה ירוחם פישל בערנשטיין בהג"מ
בלל"ל בערנשטיין דומ"ן בעה"ק ירושלים תוכ"כ כי פעם אחת כתב הנה"ק
מו"ה מ"ס האלבערשטס זי"ט אנריק לאח בעל דברי מ"ס מחתב לכ"ו
הרה"ק מו"ה משה מלעליב זי"ע חתן הרה"ק שיהודי מפרסיסחא זי"ע
היה הרה"ל ר' אלעזר מנחם מענדל והרה"ל ר' יעקב דוד זי"ל וכתב
עליהם נכדי הרב הנה"ק מרן דוד שליטי"א מלעליב, והשיבו לו כי
הרה"ק מרן דוד מלעליב כבר הוא בעולם האמת והשיבו להם הנה"ק
מלצ"ו כ"ו אלעזר. דוד מלך ישראל חי וקיים והוא פלא:

רשימת ספרי המחבר

דעת תורה בענייני המצב בארץ הקדש (הסכמי השלום) - תשמ"מ

גדולי תורה על החזרת שטחים (פסקי דינים בענין הויתורים) - תשמ"מ

שלום שלום ואין שלום (פקוח נפש שנגרם מהסכמי השלום) - תשמ"ב

ידבר שלום חלק א' (ביאורי סוגיות בש"ס וברמב"ם) - תשמ"ז

ידבר שלום חלק ב' (ביאורי סוגיות בש"ס וברמב"ם) - תשמ"א

רודף ובא במחתרת (ביאור הסוגיא לשיטת הרמב"ם) - תשמ"ח

ובערת הרע מקרבך (ביאור הסוגיא לשיטת הרמב"ם) - תשמ"ח

כי הם חיינו (מושגים ביהדות) - תשמ"א

יחי המלך (ביאורים בהלכות מלכים לרמב"ם) - תשמ"ב

יחי המלך המשיח (עיונים בהלכות מלכים פרקים יא-יב) - תשמ"ג

מבשר טוב (שו"ת בענין בשורת הגאולה של הרבי) - תשמ"ד

הנסיון האחרון (עיונים בדברי חז"ל שהמשיח נגלה ונכסה) - תשמ"ד

שמן ששון מחבריך חלק א' (הרבי וגדולי הדורות, אותיות א-ה) - תשמ"ה

שמן ששון מחבריך חלק ב' (הרבי וגדולי הדורות, אותיות ו-ל) - תשמ"ח

פרדס שלום חלק א' (שאלות ותשובות בד' חלקי שו"ע) - תשמ"ח

פרדס שלום חלק ב' ("אחדות ה"י" עפ"י הרמב"ם ועוד) - תשמ"ח

אוצר חידושים בש"ס חלק א' (חידושי הרבי לסנהדרין פ"א) - תשמ"ט

ברכתו של הרבי שליטי"א מה"מ
שקיבל המחבר ביום י"א ניסן תנש"א
כהסכמה לספר חדש:

"ויוציא לאור ויהא בהצלחה רבה וכו' וכו'..."
בטח חוזר דברי אלקים חיים ברבים, והזמן גרמא (ימות המשיח)"

גדולי ישראל שהעניקו הסכמותיהם לספרי המחבר

כ"ק אדמו"ר הגה"ק ר' פנחס מנחם אלטר זצוק"ל מגור
כ"ק אדמו"ר הגה"ק ר' יצחק אייזיק ראזענבוים זצוק"ל מזוטשקא
הגאון ר' זלמן שמעון דווארקין זצ"ל אב"ד ליובאוויטש בניו יורק
הגאון ר' פנחס הירשפרונג זצ"ל אב"ד מונטריאול, קנדה
הגאון ר' יצחק יעקב וויס זצוק"ל אב"ד העדה החרדית, ירושלים
הגאון ר' אפרים אליעזר הכהן יאללעס זצ"ל אב"ד פילאדלפיה
הגאון ר' דוד ליפשיץ זצ"ל ראש ישיבת "רבינו יצחק אלחנן", ניו יורק
הגאון ר' יהודה קלמן מארלאו זצ"ל אב"ד בד"צ ליובאוויטש בניו יורק
הגאון ר' שמחה עלבערג זצ"ל יו"ר אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה
הגאון ר' משה פיינשטיין זצוק"ל ראש ישיבת "תפארת ירושלים", ניו יורק
הגאון ר' ישראל יצחק פיקארסקי זצ"ל ראש ישיבת "תומכי תמימים" בברוקלין
הגאון ר' משה שטערן זצ"ל אב"ד דעברצין, ברוקלין ניו יורק

ויבדלו לחיים טובים:

הגאון ר' מרדכי אליהו שליטי"א הראשון לציון הרב הראשי לשעבר
הגאון ר' מרדכי שמואל אשכנזי שליטי"א מרא דאתרא דכפר חב"ד
הגאון ר' אליהו בקשי דורון שליטי"א הראשון לציון הרב הראשי
הגאון ר' ישראל גרוסמן שליטי"א דיין בד"צ "אגודת ישראל", ירושלים
הגאון ר' משה הלברשטאם שליטי"א ר"מ "דברי חיים" דיין העדה החרדית
הגאון ר' מנשה הקטן שליטי"א ראש ישיבת "בית שערים" בברוקלין
הגאון ר' בנימין יהושע זילבר שליטי"א בעל שו"ת "אז נדברו" ועוד
הגאון ר' עובדיה יוסף שליטי"א הראשון לציון הרב הראשי לשעבר
הגאון ר' ישראל מאיר לאו שליטי"א הרב הראשי לישראל
הגאון ר' מאיר מאזוז שליטי"א ראש ישיבת "כסא רחמים", בני ברק
הגאון ר' שלום משאש שליטי"א אב"ד קזבלנקא הרב הראשי לירושלים
הגאון ר' אהרון הלוי סולוביצ'יק שליטי"א ראש ישיבת "בריסק", שיקאגו
הגאון ר' יחזקאל ראטה שליטי"א דיין קהילת "יראי ה'" בברוקלין
הגאון ר' אברהם כהנא שפירא שליטי"א הרב הראשי לשעבר

תוכן הענינים :

- 10..... גילוי דעת
- 11..... פתח דבר
- 17..... סיכום קצר של המסקנות העולות מהספר
- 21..... ציטוט השגותיו של הרב מאזוז שליט"א
- 23..... פרק א. האפשר להיות חסיד חב"ד כהלכה, כשהאשה אינה לובשת פאה?!
- 28..... פרק ב. האם אכן לדעת כל הפוסקים עדיפה המטפחת על הפאה?!
- 31..... פרק ג. האם יש איזה מקור לכך, שבעבר כיסו הנשים את ראשן במטפחת?!
- 34..... פרק ד. מהי המטפחת האמורה ברות ובוועז?!
- 36..... פרק ה. האם יצאו גדולי ישראל נגד ה"שלטי גבורים", כשהתיר את הפאה?!
- 42..... פרק ו. האם הגאון מוילנא היה בין האוסרים את הפאה נכרית?!
- 45..... פרק ז. האם יכולים אוסרי הפאה בדורנו, להסתמך על היעב"ץ והחת"ס?!
- 48..... פרק ח. מהי דעת אדמו"ר ה"צמח צדק" זצוק"ל בענין הפאה נכרית?!
- 55..... פרק ט. האם חזר בו ה"פרי מגדים" ממה שהתיר את הפאה נכרית?!
- 58..... פרק י. האם מתירי הפאה, התירו רק בחצר ואסרו ברשות הרבים?!
- 62..... פרק יא. האם יש איסור "פריעת ראש" בפאות ארוכות ומסולסלות?!
- 64..... פרק יב. האם יש חסרון בכך שהאשה לובשת את הפאה לנוי?!
- 67..... פרק יג. האם יש מראית עין וגירווי היצר, כשהפאה נראית כשער טבעי?!
- 77..... פרק יד. מהי העצה למי ש"קשה לו ללכת ברחובות בני ברק"?!?
- 81..... פרק טו. האומנם מותר מדין הגמרא והשו"ע להוציא מקצת שערות לחוץ?!
- 91..... פרק טז. היש ללבוש כובע על הפאה, או שמותר ללכת בפאה מגולה לגמרי?!
- 94..... פרק יז. מהו הטעם שאסר הרבי את המטפחת וצוה ללבוש פאה דוקא?!
- 97..... פרק יח. האם יש מקור בירושלמי לאיסור פאה נכרית?!
- 104..... פרק יט. האם יש מקור בתרגום רבי יונתן בן עוזיאל לאיסור פאה נכרית?!
- 110..... פרק כ. האם יש מקור ברבותינו הראשונים לאיסור פאה נכרית?!
- 114..... פרק כא. סיכום דבריהם של גדולי הפוסקים המתירים פאה נכרית

גילוי דעת

הריני בזה להבהיר באופן חד משמעי, שכוונתי בכל הנכתב להלן, לבאר ולהסיר את השאלות, מעל שיטתו של הרבי שליט"א מליובאוויטש מה"מ שחייב את הנשמעות לדבריו ללבוש פאה נכרית דוקא ולא מטפחת, ומיוסד על הוראת גדולי ישראל מקדמת דנא.

מאחר שהשאלות על שיטתו של הרבי שליט"א, נשאלו בספרים שנדפסו לרבים, ובמודעות רחוב וכו', לא היתה ברירה אלא להשיב בספר שנדפס לרבים.

סהדי במרומים שהשתדלתי ככל יכולתי לעשות זאת בדרך של כבוד, ואין כבוד אלא תורה.

אם בכל זאת תגרם ע"י ספר זה, איזו אי נעימות לאדם מישראל, ובפרט לגדולי תורה ויראה שאני מעריכם ומוקירם, הריני בזה לבקש מהם ברבים סליחה ומחילה מראש.

למותר לציין שאין כאן שום כוונה להורות הלכה, לאלו ההולכות לאורם של גדולי ישראל השוללים את הפאה, ואדרבה, אשרי חלקם שקיימו הוראת המשנה "עשה לך רבי", ו"נהרא נהרא ופשטיה".

האדם יראה לעינים והי' יראה ללבב, שכל כוונתי בזה לשם שמים, לקדש שמו של גאון וצדיק הדור, ולבאר להלכה את שיטתו הקדושה והטהורה, עד מקום שידי הכחה מגעת.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צור וגואלי.

פתח דבר

זה כמשלש חדשים שהגיע לידי הספר "עבד לעבדי ה'" שנדפס בשנת תשנ"ט, והוא מעוטר בהקדמה של הגאון הגדול ראש ישיבת "כסא רחמים" מוהר"ר מאיר מאזוז שליט"א.

בהקדמה זו משיג הרב מאזוז על כמה ממנהגי חב"ד, החל מנוסח האריז"ל שיסד כ"ק אדמו"ר הזקן זיע"א בעל התניא והשו"ע, ועד למנהגים אחרים שנקבעו ע"י אדמו"ר חב"ד לדורותיהם, וע"י נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח.

אחת מהערותיו החשובות של הרב מאזוז, עוסקת בתקנת הרבי, שצוה לכל הסרות למשמעתו **לכסות ראשן בפאה נכרית דוקא**, ולא במטפחת, וזאת בעיקר בכדי להמנע מגילוי חלק משערות הראש. הרב מאזוז מעיר ומקשה על כך בדרכה של תורה.

רשימתו של הרב מאזוז דרב גובריה, גרמה לתהיות ותמיהות ברחוב החרדי. והורגש הצורך לצאת להגנת רבבות נשות ישראל הכשרות המכסות ראשן בפאה נכרית, ולהוכיח ברבים את צדקת הוראתו הקדושה של כ"ק אדמו"ר שליט"א, המיוסדת על דעת גדולי הפוסקים אדירי התורה שכל בית ישראל נשען עליהם. ואף שכמובן אין דבריו זקוקים לסיוע, שהרי אין כמוהו השולט בכל חדרי תורה בנגלה ובנסתר, ובפרט בענין זה של קדושת בנות ישראל שלא ידמה לו מי שמרבה קדושה וטהרה בכל העולם כולו. אבל דבר משנה הוא (נגעים ט, ג) שיש מצוה **"לקיים דברי חכמים"**.

אמנם אודה ואבוש, שלא בלב קל יצאתי להעיר על השגותיו של הגאון הגדול והמופלא. ובפרט שביודעי ומכירי קאמינא, שזכיתי לקירוב גדול

ממנו, ואף סייע לי רבות בהערות נפלאות לכמה מספריי. ובעיקר, שהגאון ראש הישיבה ידוע כידיד חשוב לחסידות חב"ד בכלל, אשר זכה גם להתראות פנים אל פנים עם הרבי, שקיבלו במאור פנים באופן מיוחד. וא"כ איך אעיז פני לטעון שלא עמדתי על סוף דעתו של רבי מאיר (עירוּבין יג,ב), ואיך אתרץ כגביהא בן פסיסא (סנהדרין צא,א) את אשר הקשה בחכמתו הגדולה.

- אולם לאידך גיסא מה אעשה, והרי השגותיו של הרב מאזוז נתפרסמו ברבים ומתבדרין בבית מדרשא, ולא יתכן שתורתו השלימה של מרן הגאון האלקי שליט"א תשאר מוקשה ללא מענה. ומה גם שתשובה בהלכה כתלמיד הדין בפני רבו, אינה העדר הכבוד או העדר האחדות ח"ו, כי כבר **הבטיחונו חז"ל במאמרם עה"פ (חוקת כא,יד) "את והב בסופה",** שע"י כך אדרבה **"נעשים אוהבים זה את זה"** (קידושין ל,ב).

מוכרחני לציין, שהטענות כנגד לבישת פאה נכרית, לא החלו ברשימה תורנית זו של הרב מאזוז, שהרי הן מושמעות בשנים האחרונות **בנוסח בוטה וחריף** (חסר תקדים ברחוב החרדי), במודעות רחוב ובדרשות רבנים שונים, וכן בשיעורים מעל גלי האתר ב"ערוצי הקודש".

פעמים רבות נתקלתי בצערן העמוק של נשות ישראל הכשרות, שמודעות הרחוב פוסקות להן "גהנום" רח"ל, ושהדרשנים למיניהם קובעים את דינן כ"עוברת על דת יהודית היוצאת בלא כתובה". הכל בצירוף עשרות "מקורות" כביכול (שלאחר העיון מוכח שעכ"פ חלק גדול מהם אינם מדויקים, כדלהלן).

לא פעם נוצר גם משבר חמור ב"שלום בית", כתוצאה מחילוקי הדעות בין הבעל לאשתו בנושא זה, כאשר הבעל הושפע מדרשן פלוני ומודעה אלמונית, ואילו האשה רוצה לקיים את ציווי הרבי ללבוש פאה נכרית.

צר לי מאד להעלות השערה, שחלק מכותבי המודעות ומדורשי הדרשות

■ לקט שכחת הפאה

ברדיו, לא למדו כדבעי את הסוגיא, ובכמה מה"מקורות" המצוינים על ידו יש אי הבנה בדברי חז"ל ופסקי הראשונים והאחרונים, שכתוצאה מכך עלולים להגיע רח"ל לגילוי פנים בתורה שלא כהלכה. ולכן בהזדמנות זו של כתיבת התשובות להרב מאזוז, עסקתי בפרקים האחרונים (יח-כ) גם בטענות העלוניים והדרשנים הללו, בתקוה שבכך תסתיים המלחמה הבלתי פוסקת כנגד לובשות הפאה.

כפי שכתבתי לעיל למותר לציין, שאין לאף אחד כל טענה ח"ו כנגד אלו שבחרו להתנהג ע"פ דעת הפוסקים שאסרו את הפאה, שהרי מדובר בגדולי ישראל אמיתיים מהדורות הקודמים, וגם הרבנים האוחזים בשיטתם עתה, הם מגדולי הדור שליט"א וכוונתם לשם שמים.

- אבל לאידך לא ניתן לאף אחד, לכפות את דעתו על כלל ישראל, ע"י חרמות והפחדות, ע"י פסילת הנהגתן הטהורה של רבבות נשים יראות ושלמות, וע"י הצבעה על מקורות שאינם מדויקים. ובעיקר, לא ניתן להתעלם או לסלף את דעתם של עשרות גאוני וצדיקי ישראל, שהתירו את הפאה, ושהעדיפו את הפאה, ושהנהיגו כך בביתם ובקהילתם.

המנהג החדש הזה, שלא היתה כמוהו בישראל מאז מתן תורה, של מלחמה באמצעות מודעות ופסקוילים, נגד פסק דינם של הרמ"א וגדולי הפוסקים - חייב להפסק!

וראו קראתי הספר בשם "לקט שכחת הפאה". שהרי אין אני מתיימר לכתוב דברים חדשים בענין זה, אלא רק ללקט שושנים מדבריהם של חכמי התורה, ולפרסם את מה שכנראה נשכח אצל רבים, שהמתירים את הפאה היו גדולי הדורות שכל בית ישראל נשען עליהם, ובדורנו עמוד התורה והיראה הרבי שליט"א מליובאוויטש, שציוה שכל אשה נשואה תחבוש פאה נכרית דוקא ולא מטפחת, וכפי שיתבאר בע"ה באריכות.

כמה נקודות ממה שכתבתי, למדתי מאיזה חיבורים שהאריכו בדין הפאה נכרית, ובעיקר מהספרים "כדת וכדין" (להרה"ג ר' אליהו אליעזר לבנון ויספיש שליט"א), "כבודה בת מלך" (להרה"ג ר' משה ווינער שליט"א), וכן מקובצי "אור ישראל" גליונות כ"א - כ"ב (במיוחד ממאמרו הנפלא של הרה"ג ר' אליעזר פולק שליט"א). והאומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם.

אני מודה לאכסניה של תורה, "כולל זכרון יהוסף - אהל מייטא" בקרית היובל בירושלים, שהוקם על שם דודי הגאון החסיד רבי יהוסף גדליה רלב"ג ז"ל רב השכונה, ועל שם אמו הרבנית מרת מייטא ז"ל. תודה מיוחדת לדודתי הרבנית סימה רלב"ג תחי' שיזמה את הקמת הכולל ואף עוזרת רבות בהחזקתו. שלמי תודה גם לכולל האברכים "שערי גאולה" בקרית גת, ולידיד הכולל הרה"ח ר' צבי מאיר הכהן שי' העומד לימיננו במסירות נפש.

בבתי מדרש אלו לומדים טובי האברכים בהתמדה ושקידה, ומתעלים בדיעת התורה ובדרכי ההוראה. בשעורים הכלליים שזכיתי למסור לפניהם התלבנו גם חלק מהנושאים ההלכתיים שבספר זה, ונתקיים בי "ומתלמידי יותר מכולם".

"לי נאה לברך" את אבי מורי הרה"ג ר' יצחק זאב הלוי שי' (מצאצאי משפחת הגאון מוילנא) היושב באהלה של תורה, ואת אמי מורתי אשת חיל עטרת בעלה מרת שיינדל מושקא תחי' (דור ששי לכ"ק אדמו"ר הזקן בעל ה"תניא"). יהי רצון שיאריך הקב"ה את ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויראו הרבה נחת תורני וחסידים מילדיהם נכדיהם וניניהם היקרים, שרבים מהם משמשים כשלוחי המלך לתקן עולם במלכות ש-ד-י בכל קצוי תבל.

"הברכה אחת היא" לרעייתי הצנו"ח מנשים באוהל תבורך מרת בלומה

לקט שכחת הפאה

תחי, שכל רצונה ושאיפתה לראות את ילדינו ונכדינו שיי עוסקים בתורה מתוך יראת שמים חסידית, וממלאים רצון הבורא יתברך שמו כפי שנגלה לנו בהוראותיו של כ"ק אדמו"ר שליטי"א. ימלא השי"ת משאלות לבבה לטובה מתוך בריאות ומנוחת הנפש והגוף.

זכרון נצח לחמי הגאון עובד ה' ובעל מדות, הרב **צבי הירש גינויער** הי"ד זצ"ל, שנהרג על קידוש ה' ע"י בני עולה ערבים, בעיה"ק ירושלים ת"ו ביום ה' אייר תשי"ג. יהי רצון שימליץ טוב בעד כל צאצאיו היקרים, שימשיכו ללכת בדרך העולה בית א-ל מתוך בריאות הנכונה והצלחה בגו"ר. ולרעייתו תבלח"ט חמותי הרבנית המלומדת מרת **צפורה** תחי, שגידלה לבדה את כל צאצאיה לתורה לחופה ולמעשים טובים. יהי"ר שתמשיך לרוות נחת מכל יו"ח שיי, מתוך אריכות ימים ובריאות הנכונה ושמחה וטוב לבב.

יישר כוח מיוחד להרה"ח הנעלה הרוצה בעלום שמו, שתתן מהונו להוצאת ספר זה לזכות כ"ק אדמו"ר שליטי"א מלך המשיח.

וכן תודה מיוחדת מעומק הלב לחתני היקר הרה"ת ר' **אסף חנוך** שיי **פרומר**, ולהרה"ת ר' **שמואל** שיי **קראוס**, שעברו על החומר והעירו הערות מועילות.

"מזמור לתודה" בשנת המאה של כ"ק רבינו נשיא הדור רוח אפינו משיח ה', על כל הטורח שעושה עבור כל אחד מאיתנו, להעמידנו בקרן אורה ולהראותנו דרך האמת. אין לשער את גודל התביעה ביחד עם העידוד, שזכיתי לשמוע ממנו בתקופה של למעלה משלושים שנה, הן בעל פה ביחידות והן במכתביו, ללימוד התורה ביראת שמים ולכתיבת והדפסת חידושי תורה, מבלי להתחשב במניעות ועיכובים. - "בואו שערנו בתודה חצרותיו בתהילה".

והלא זה ימים ועשור, מאז שהחל רבינו מלך המשיח להרעיש תבל

סיכום קצר של המסקנות העולות מהספר

סיכום קצר

הרבי מליובאוויטש מלך המשיח שליט"א, נתן הוראה ברורה לנשות חב"ד ולאלו הסרות למשמעתו, כי עליהן לכסות את ראשן בפאה נכרית דוקא ולא במטפחת. הטעם הוא בעיקר משום שבכיסוי של מטפחת עלולות להתגלות מקצת השערות, דבר האסור ברשות הרבים מעיקר הדין, ואסור גם בבית מדן הזוהר (חומרה שהפוסקים קבלו להלכה).

בדעה זו אוחזים רבים מגדולי הדורות האחרונים מכל החוגים, אדמו"רים, ראשי ישיבות, אשכנזים וספרדים כאחד.

בנוגע לאופן כיסוי הראש בזמן הגמרא והראשונים - אין שום מקור שבעבר כיסו נשות ישראל את ראשן במטפחת, ההיפך הוא הנכון. בגמרא ברמב"ם ובשו"ע נאמר בפירוש, שהיוצאת במטפחת לרשות הרבים הרי היא "עוברת על דת יהודית", כיון שעליה לשים על המטפחת "רדיד" (היינו צעיף המכסה את כל המטפחת והראש) "כמנהג בנות ישראל". אלא שבביאור הדבר יש שתי שיטות בפוסקים:

יש אומרים, שהמטפחת שנאסרה בגמרא לא היתה מכסה את כל השערות, ולכן היה צורך לשים עליה רדיד (משא"כ מטפחת המכסה את כל השערות, מותרת גם ללא רדיד).

ויש אומרים, שאע"פ שהמטפחת שבגמרא כיסתה את כל השערות,

ומלואה בבשורת הגאולה, אשר את חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ביסורים נוראים, והשליך חייו מנגד בכדי לנצח את מלחמות ה' ולהוציא את עם ישראל מהגלות המר. יהי רצון ש"יעמוד מלך" בקרוב ממש "להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה", בגאולה האמיתית והשלימה בחסד וברחמים.

- ואז יקויים "ופרע את ראש האשה" (נשא ה,יח) למעליותא. שהקב"ה ("אלקיכם כהן הוא" - סנהדרין לט,א) יפרע ויגלה ("דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין" - זוהר ח"א רי,א) את ראשן ושרשן של נשמות ישראל המאורסות לו באמונה, ועיי' תתגלה האמת כי כנסת ישראל "טהורה היא" לבעלה הקב"ה, ו"לימות המשיח יהיו נשואין" (שמו"ר ספטי"ו) "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם", בגאולה האמיתית והשלימה.

שלום דובער הלוי וולפא

קרית גת, ח"י אייר הילולא דרשב"י תשס"א

נ.ב. בע"ה יצא בקרוב ספר נוסף על שאר העניינים שמעיר בהם הרב מאזוז שליט"א, הלא הם (ע"פ הסדר שכותב): למה אין אוכלים בחב"ד סעודה שלישית בפת! למה נוהגים בטעימת מזונות קודם התפלה? מפני מה היא ההקפדה על טבילה במקוה בכל בוקר? האם נוסח התפלה בסידור "תהלת ה'" לאדמו"ר הזקן הוא אומנם נוסח האריז"ל? למה אין חסידי חב"ד ישנים בסוכה? יחס החסידים אל כ"ק אדמו"ר שליט"א כמלך המשיח וביטויים שונים שאומרים עליו. ביאור לשון הזוהר "מאן פני האדון דא רשב"י". האם הרבי הוא "נביא"? ובגדר הנבואה בזמן הזה ובחול"ל. נבואות הרבי בזמן מלחמת המפרץ. לימוד ה"תניא" לתלמידים והחששות ממה שעלול להגרם עיי"ז. ענין ה"צמצום" המבואר בכתבי האריז"ל, ועוד.

מכל מקום נאסרה, כי אכן צריך שני כיסויים: מטפחת המכסה את הכל ועליה רדיד (ובדורות האחרונים בטל מנהג הרדיד, והמטפחת לבדה מותרת).

לפי שתי השיטות ברור בלי ספק: א. שמטפחת המגלה אפילו מקצת מן השערות, אסורה בהחלט, והיוצאת כן לרשות הרבים דינה כ"עוברת על דת יהודית". ב. שפאה נכרית המכסה את כל השערות אינה גרועה יותר ממטפחת המכסה הכל (ובודאי טובה אלף מונים יותר ממטפחת שאינה מכסה).

הספר יוכיח, כי אלו הרוצים לפסול את הפאה ומסתמכים על ה"באר שבע", היעבי"ץ וה"חתם סופר" וכו', אינם יכולים לטעון במקביל שיש ללכת היום עם מטפחת. כי לדעת גאוניו אלו, כשם שאסור ללכת עם פאה מגולה, כך ממש אסור ללכת עם מטפחת בלי לשים עליה רדיד. ולאידך, אם נאמר שלדבריהם בטל היום מנהג הרדיד והמטפחת המגולה מותרת, אי"כ אין שום איסור גם בפאה מגולה.

הגאון האדיר רבי יהושע בועז בעל ה"שלטי גבורים", שספרו נתפרסם לפני כ-450 שנה, הוכיח מהגמרא (בשבת ובנזיר), שמותר לאשה ללבוש פאה נכרית. הרמ"א פסק מיד כמותו להלכה (גם בספרו "דרכי משה" על הטור וגם בהגהותיו לשו"ע), ואף אחד מגדולי ישראל לא יצא נגדם עשרות שנים לאחר פרסום דבריהם.

לאחר 55 שנה חלק עליהם הגאון ר' יששכר בער איילינבורג בעל ה"באר שבע". אולם מאותו הזמן שנתפרסמו דברי הבי"ש ועד 150 שנה לאחר מכן, לא הצטרפו לבי"ש אף אחד מגדולי הדור לאסור את הפאה. ואדרבה, שגדולי הפוסקים באותם הדורות החליטו ופסקו דוקא כדעתם של ה"שלטי גבורים" והרמ"א. והלא הם: ה"לבוש",

ה"פרישה", ה"תוספות יו"ט", "כנסת הגדולה", ה"מגן אברהם", ה"עטרת זקנים", ה"אליה רבה", ה"באר היטב" ועוד.

גם בדורות שלאחרי זה, הצטרפו להיתר הפאה גדולי ישראל אדירי התורה, כגון: ה"פרי מגדים", אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע, הגאון מוילנא ועוד. ובדורות האחרונים התירו: הגאון ר' ישראל מאיר מראדין בעל "חפץ חיים" ו"משנה ברורה", הגאון ר' יעקב חיים סופר בעל "כף החיים", הגאון ר' עובדיה הדאיה בעל "ישכיל עבדי", הגאון ר' משה פיינשטיין בעל "אגרות משה", הגאון ר' בן ציון אבא שאול בעל "אור לציון" ועוד. ובדורנו יבדלו לחיים טובים: הגאון ר' שלום משאש שליט"א רבה של קזבלנקא וירושלים, הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א מדייני העדה החרדית, הגאון ר' בנימין זילבר שליט"א בעל "אז נדברו" ועוד.

ו"מעשה רב", שנשותיהם של עשרות מגדולי הדורות האחרונים מכל החוגים, הלכו בעצמן עם פאה נכרית (וחלקם מוזכרים בספר).

כל הפוסקים שהתירו את הפאה, התירו לצאת בה כשהיא מגולה גם לרשות הרבים. אותם פוסקים התירו פאות משער טבעי ואשר נעשו למטרת קישוט ונוי (ואפילו מהשער התלוש של אותה האשה עצמה), ולכן גם היום אין בזה שום חסרון. חז"ל או הפוסקים לא אסרו מעולם שהאשה תתיפה בלבוש או בכובע או בפאה, ובלבד שיהיה זה באופן צנוע המותר ע"פ הדין.

אין איסור "מראית עין" בפאה נכרית הנראית כשער, כי להלכה: אין בכחנו לאסור איסורי מראית עין שלא נאמרו בגמרא, אין איסור מראית עין בדבר המצוי ובדבר הניכר (ובזמננו הכל מכירים בפאה ולא טועים בה), ואין איסור מראית עין במנהג של רבים.

האיסור שיש באמת בפאות חריגות וארוכות ומסולסלות, אינו שייך לדין "פריעת ראש", אלא לגדרי הצניעות בכלל (כשם שגם בבגדים ובאיפור וכיו"ש להזהר מחריגות מחוצפות), אבל אי אפשר לנצל ענין זה בכדי לאסור את כל הפאות.

הרבה מה"מקורות" כביכול שמתפרסמים לאחרונה במודעות רחוב, שכאילו אסרו את הפאה, אינם נכונים. ספר זה יוכיח שההוכחות שמצטטים מהירושלמי, מרבי יונתן בן עוזיאל, מרבנותינו הראשונים, מהגאון מוילנא, מרבינו ה"צמח צדק", מספר כתב יד של ה"פרי מגדים" וכיו"כ, אין בהם ממש, ואדרבה שמוכח מדבריהם ההיפך מזה.

מתוך שבועון בית משיח מס' 113

מאוצר המלך

סירסום ראשון

חלום - וברכתו

בקשר למסומר בפרשת-השבוע אודות החלומות, מובא כזה מענה לאשה בהריון שכתבה לכייק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, כי כייק אדמו"ר מהוריי"צ נגלה אליה בחלומה, ואמר שאל לה לפחד - הלידה תעבור כשורה, והוסיף כי היה רצנה לראותה חבושה פאה נכרית בעת הברית. האשה ציינה כי עשתה כמצוות הרבי, ועיי"כ הואיל כייק אדי"ש מה"מ לענות:

וכי! [יגום זה] יוסיף ברך הנימול ובכולם - שליט"א

להלן ציטוט מדברי הרב מאזוז שליט"א בענין פאה נכרית:

הדבר השני שהעולם טועים בו הוא ענין פאה נכרית. שחושבים כי לא יהיה חסיד חב"ד כהלכה, אלא אם אשתו תלבש פאה נכרית. ויש לדעת, כי כל הפוסקים מודים שמטפחת עדיפא מפאה נכרית, וכן מפורש בתלמוד ובפוסקים שלבשו מטפחת ראש. ומקרא מלא הוא במגילת רות "הבי המטפחת אשר עליך". אלא שלפני כ-500 שנה באיטליא (בתקופת הרינסנס) פשתה המספחת לעזוב את המטפחת וללבוש פאה נכרית, ואז השתדל הרה"ג יהושע בועז (מחבר ספר "שלטי הגבורים" על הרי"ף ו"עין משפט" ו"מסורת הש"ס" ו"תורה אור" שסביב התלמוד), ללמד עליהם זכות מן הגמרא. וקמו כנגדו כמה גאוני עולם וסתרו דבריו. ובין האוסרים: הגאון בעל "באר שבע", הגר"א ב"שנות אליהו", הגאון יעב"ץ, "חתם סופר", "צמח צדק" מליובאוויטש, מהר"ץ חיות (שנחשב בזמנו בין הרבנים המקילים), ועוד ועוד. ויש שהתירו וחזרו בהם ואסרו, כמו הגאון בעל "פרי מגדים". ויש אומרים שגם המתירים לא התירו אלא בחצר ולא ברשות הרבים. ולכל הדעות כל המתירים לא התירו בפאות נכריות שבזמננו העשויות משיער טבעי וארוכות ומסולסלות, ויש בהן גירוי יצר הרע שבעתיים מהשיער הטבעי של ההולכות בגילוי ראש (עד שיש בחורות ב"בית יעקב" המחכות בקוצר רוח להתחתן כדי "לזכות" ללבוש פאה נכרית). וסח לי ירא שמים אחד, שנוח לו להלך בערים אחרות מסורתיות שיש ביניהם הולכות בגילוי ראש, מללכת ברחובות בני ברק המתגנדרות בפאה נכרית. אלא שבינתיים נפל דבר בישראל: הזוהר מחמיר

שלא להוציא שיער אחת לחוץ (ומדין תגמרא והפוסקים מותר גמור, וקמחית נזכרה לאות ולמופת בזה). ומרן ה"בית יוסף" שהיה בקי בקבלה (כמו שמוכיח ספרו "מגיד מישרים") ובכל בית הזוהר נאמן הוא, השמיט חומרא זו מספרו "בית יוסף" ולא העלה אותה בשלחן ערוך, אף שבדרך כלל מביא וקורא עשרות הלכות מספר הזוהר. כי ידוע ידע מרן ז"ל, שלא כולן יכולות לעמוד בחומרא זו, ולא ניתנו דברים הללו אלא למצניעיהם. והנה בדור זה קמו מקצת חכמים המעדיפים את הפאה על פני המטפחת, באומרים כי ע"י הפאה לא יתגלה מן השיער הטבעי כלום. ובאמת יודעי דבר אומרים שגם בפאה יכולות לגלות מן השיער הטבעי ממש כמו במטפחת. ואילו היו מגיעים לקו האמצעי ללבוש כובע על הפאה ולא לגלות מן הפאה רק אצבע או שתי אצבעות לצד הפנים, היה טוב אליבא דכולי עלמא. אבל ללבוש רק פאה (שהיא עצמה שיער טבעי של נכרית) ולהראות כגלוית ראש ח"ו, הייטב בעיני ה'! (וראיתי באגרות האדמו"ר מליובאוויטש שכתב להעדיף הפאה, כי כשתפגוש לפעמים החרדית בחברה חילונית, עלולה להתבייש ולהוריד המטפחת לגמרי מראשה, משא"כ בפאה. וטעם זה אולי שייך באמריקה, אבל בארץ ישראל ב"ה אין מתביישות במטפחת). וב"ה שרוב החרדיות ההולכות היום במטפחת או בכובע, מדקדקות גם בחומרת הזוהר שלא יראה מן השיער כלום, ואשריהן בעולם הזה ובעולם הבא. וישר כוחו של מרן הגר"ע יוסף שליט"א, שזה שלושים שנה צועק על הדבר הזה, ולולא הוא נשתכחה תורת כיסוי הראש מישראל.

עכ"ל של הרב מאזוז שליט"א

האפשר להיות חסיד חב"ד כהלכה, כשהאשה אינה לובשת פאה?

הרב מאזוז שליט"א כותב:

הדבר השני שהעולם טועים בו הוא ענין פאה נכרית. שחושבים כי לא יהיה חסיד חב"ד כהלכה, אלא אם אשתו תלבש פאה נכרית.

לפענ"ד אין העולם טועים בדבר זה, ואמנם כן הוא בלי ספק, שאי אפשר להיות "חסיד חב"ד כהלכה" אם האשה לא תלבש פאה נכרית. כי בדבר שנצטער עליו כל כך אותו צדיק כ"ק אדמו"ר שליט"א, ותבע וביקש שכל אשה תלך עם פאה דוקא ולא כיסוי אחר, הרי לא יתכן שחסידת חב"ד תתנהג אחרת מציווי מפורש של הרבי שלה. בדיוק כשם שאי אפשר להיות חסיד חב"ד מבלי להתפלל בסידור נוסח האר"י, מבלי לאכול מצה עבודת יד, מבלי טבילה קודם התפלה במקוה וכדומה. (ומכ"ש וק"ו ממה שתלמיד ישיבה לא יוכל להחשב כתלמיד אם לא ישמע להוראות ראש הישיבה בעניני לימוד ויראת שמים).

וכל זה הוא אפילו לדעת הרב מאזוז שפאה נכרית היא "ירידה" בקיום המצוה. ויעויין בגמרא (סוכה לב, ב) שרב אחא הידר לקחת הדס של "תרי וחד" (שלדעת שאר החכמים היה פסול) משום שכך "נפיק מפומיה דרב כהנא" שהיה רבו. וכ"ש וק"ו בענין הפאה נכרית, שכפי שיתבאר הרי זה מהודד יותר וצנוע יותר על פי ההלכה. ועוד, שבזה לא רק "נפיק מפומיה" של הרבי, אלא שציוה בפירוש שכך יש לנהוג. וא"כ בודאי שאי אפשר שתהיה חסידת חב"ד כהלכה מבלי קיום תקנה נפלאה זו.

ואצטט כאן כמה קטעים מדברי הרבי בחיוב לבישת הפאה דוקא:

"לקוטי שיחות" ח"י"ג ע' 187: "בעצם הענין דלבישת פאה נכרית, ולא להסתפק בכובע ומטפחת ("טיכעלי"), מבואר **ההכרח** בזה בכמה מקומות. והרי רואים במוחש, אשר לבישת כובע ואפילו מטפחת, **משאירה חלק השער בלתי מכוסה** (על כל פנים במשך זמן קצר), זאת אומרת שעוברים על האיסור הגדול, וכהפסק דין בשו"ע או"ח סימן עה. וגודל הענין מובן ג"כ מגודל השכר בעד קיום הציווי, כפי שנצטוונו. וכלשון הזוהר הקדוש (ח"י"ג קכו, א): מתברך בכלא בברכאן דלעילא בברכאן דלתתא, בעותרא בבנין בבני בנין".

"לקוטי שיחות" ח"י"ג ע' 9-188 (מאידיש): "לבישת פאה נכרית הוא **דבר הנוגע לילדים ולנכדים, לפרנסה ולבריאות.. בבני חיי ומזוני..** החילוק בין פאה למטפחת הוא בזה.. שבמטפחת יש לה ברירה שיכולה להרימה למעלה עוד ועוד.. היא יכולה אמנם לומר שהיא תלך עם מטפחת באופן כמו שצריך להיות, בודאי שזה טוב כשזה יהיה כך, אבל מהפרקטיקה יודעים שאין הדבר כן. אז למה עליה לקחת על עצמה נסיון גדול כזה? אנו מבקשים בכל יום קודם התפלה ואל תביאנו לידי נסיון".

"אגרות קודש" ח"ה ע' רלב: "צריך בזה תקיפות, אשר אי אפשר בלא הכי, כי אם שתלבש ותשא שייטל (פאה נכרית) דוקא".

"אגרות קודש" ח"ט"ו ע' קצח: "מובן ופשוט אשר תנאי שאי אפשר בלאו הכי הוא ענין השייטעל.. העיקר הוא בהנוגע לפועל ושיהיו בטוחים עד"ז קודם החופה.. ובפרט שכאמור **זהו נוגע לרבים**. שאפילו אם פלונית אומרת שבהנוגע אליה אין נפ"מ באיזה אופן תכסה ראשה, כיון שבכל אופן יהיה הכיסוי כדבעי, מובן שאינה יכולה להבטיח בהנוגע לאחרות וק"ל.. יש מקום לומר שמי שהוא יטעון ע"ד הנהגת האמהות שלא דוקא בשייטל. אבל כבר מילתי אמורה.. שהרי זה מברכות עקבתא דמשיחא, אשר בת קמה באמה וכו' וכו' להוסיף עליה בשמירת התורה והמצוה".

"אגרות קודש" ח"ח ע' קצב (מאידיש): "זה שאשתך מקבלת על עצמה ללבוש פאה נכרית, בלב שמה, והיא לא תתבייש מאלו שאולי יצחקו מזה - תהיה זכותה גדולה, ובמיוחד משום שהיא מהראשונות בסביבה להחזיר את מנהג בנות ישראל הכשרות. וכבר ידוע עד כמה הפליגו תז"ל במעלת מי שמזכה את הרבים. יתכן שברגע זה הדבר קשה לה לביצוע בגלל ההוצאה לקניית הפאה, אבל יש כאן קופה מיוחדת שממנה מלויים כסף למטרות כאלו, והתשלומים הם לטווח ארוך כדי שהדבר יהיה ביכלתו של כל אחד. לכן לא כדאי לעכב זאת, ומיד כשתקבל את המכתב, תענה לי על איזה שם ועל איזה סכום לרשום את הצ'ק, כדי שיוכלו לשלוח אליך את הצ'ק מיד, והי' יתברך יצליח אותך".

"אגרות קודש" ח"ו ע' שכז: "נצטערתי במ"ש במכתבו שעוד לא באה ההזדמנות לנסוע להזמין שייטל, ולפלא עליו שמחמיץ את הדבר כ"כ.. אבל אין צועקין על העבר, ועכ"פ עתה עליו להזדרז ככל האפשרי בזה.. בטח ידוע לו שיש על יד "מחנה ישראל" קופה מיוחדת לגמ"ח על ענינים כאלו, והתשלומים הם בתנאים נוחים, ואם זהו העיכוב עד עתה הרי חבל שלא גילה את זה, וכבר היה הדבר מסודר מכבר".

"אגרות קודש" ח"י ע' קמא: "אם היו שומעים לדברי, היינו... בהנוגע להשייטל (ע"פ המבואר בזהר ח"ג קכו ע"א) כבר היה נראה **שינוי ממשי במציאות הפרנסה**, נראה בעיני בשר אפילו".

ב"לקוטי שיחות" ח"י"ג ע' 264 עונה הרבי שליט"א לאשה הטוענת שיש לה כאבי ראש בגלל לבישת הפאה, וזלה"ק: "לכתבה אודות כיסוי השערות שלה - אין בזה כל שאלה כלל: כיון שהשם אמר ברור **שלטובת האשה ובעלה וילדיהם שי'** שלא תהיינה שערות ראשה גלויות - **ודאי** אשר כן הוא, ואי אפשר אשר ע"י קיום מצות השם, יבוא כאב ראש או דומה לזה! לדוגמא, לכתבה אשר כשלו בשת פאה נכרית בא כאב האמור, אפשר: (1) שזהו **שקר** היצר הרע, שאינו רוצה שיקיימו מצות ואינו רוצה שתבואנה ברכות ליחודים. (2) באם אמת הוא - הרי זה ראייה שלטובתה

שתגזוז שערותי שתהיינה קצרות, אז ודאי שלא יהי כאב ע"י הפאה נכרית. לפלא שלאחרי שראתה בגלוי ברכת השם ונסיו בהולדת הבן שי, שואלת בהענין!"

וידוע ומפורסם, אשר בשנים הראשונות לנשיאות, כשהרבי היה מסדר חופה וקידושין לחתנים תלמידי "תומכי תמימים", היה תנאי בל יעבור לסידור החופה, שהאשה תתחייב ללבוש פאה נכרית דוקא ולא מטפחת.

שמכל זה מובן, אשר אף שבודאי לא בא הרבי לערער על דורות הראשונים שהיו מהן שכיסו באופן אחר, כי בודאי באופן עקרוני אין מעלה לפאה על מטפחת, אבל למעשה בפועל בחושך הכפול ומכופל של דורנו זה, שיש בו נסיונות שלא היו בדורות הקודמים, הנה החידוש של נשיא הדור הוא, **שעתה יש ללכת דוקא עם פאה ולא עם מטפחת וכובע**, וזאת גם באלו שבטוחות שהן תכסינה את השערות כדבעי ע"פ ההלכה.

והטעמים לכך: א. מפני שעל כללות הדור אין לסמוך בענין זה, ולכן דוקא ע"י שכולן תלכנה עם פאה, יגרום הדבר שגם אלו שאי אפשר לסמוך עליהן בענין המטפחת - תכסינה את הראש כדבעי. ב. משום שגם אלו שהן בטוחות בעצמן, עלולות להכשל בנסיון, באופן שחלק משערן ישאר גלוי מחוץ למטפחת. (ולהלן יתבאר בע"ה ש"חלק משערן" היינו אפילו משהו, ואפילו שער הצדעין ליד האוזן, שבעוה"ר יש גם מהחרדיות שאינן מקפידות על כך).

ומה שבעבר היה אפשר לכסות את הראש כדבעי גם בלי הפאה, הוא מכמה טעמים: א. כי בדורות הקודמים היה נהוג ללבוש "רדיד" (צעף) מעל המטפחת (כמבואר בגמרא, ברמב"ם ובשו"ע, וכדלהלן), והרדיד היה מכסה את השערות שנתגלו מבעד למטפחת. ב. כי בעבר היו קהילות רבות שהנשים גילחו את שערות ראשן, ובימינו אין הדבר נהוג ברוב קהילות ישראל. ג. כי גם כאשר הפסיקו ללבוש "רדיד" והפסיקו לגלח,

הרי הנסיונות לא היו כמו בדורנו, וכל נשות ישראל היו מקפידות שלא יראה החוצה אפילו משהו משערן. משא"כ בדורנו שבטל מנהג לבישת הרדיד, ורוב נשות ישראל אינן מגלחות, ורבו הנסיונות, על כן מוכרח הדבר שכיסוי הראש יהיה דוקא ע"י פאה המכסה את כל השערות.

אמנם בכל כלל יש יוצא מן הכלל, כי אם נמצאת אשה בתוך קהילה שכולן אינן לובשות פאה נכרית, או שכולן מכסות הפאה בכובע, הרי אצלה במיוחד תהיה לבישת פאה מגולה, בגדר פריצת גדר ומראית עין, ואז יש לה דין אחר. וכך הורה הרבי ביחידות לכמה מנשי חב"ד שחיו בתוך קהילות ומשפחות שהיו להם מנהגים מיוחדים בזה, שלא ישנו ממנהג המקום. וכמו מי שנהגו לגלח כל השערות וללבוש מטפחת (אף שהרבי הוא נגד הגילוח), וכן מי שנהגו בקהילתן ללבוש מטפחת ועליה כיסוי שני, או במקום שנהגו לכסות הפאה בכובע, שהרבי הורה שלא לשנות. וראה מכתבו שיועתק לחלן סוף פרק טז (וראה להלן סוף פרק יז דכשיש קבוצה של לובשות פאה אין צריך להתחשב במנהג המקום).

מסקנה: אין ספק שאלו שהרב מאזו ציטט את דבריהם "שחושבים כי לא יהיה חסיד חב"ד כהלכה, אלא אם אשתו תלבש פאה נכרית", אינם טועים אלא צודקים בהחלט, כיון שבאופן כללי (חוץ ממקרים מיוחדים) זוהי הוראה ברורה של הרבי.

מתוך שבועון כפר חב"ד מס' 931

ביומנו של ר' משה לברטוב משנת תשי"ד:

בכלל, כל ענין שרבינו מעורר עליו, הוא מאוד דורש אותו - כמו בענין כיסוי השערות בפאה אשר פעם אמר, שהוא יצליח בענין **במסירת-נפש** ("ער וועט דורכפירן מיט מסירת-נפש"). ופעם אחת כשנתן ברכה ארוכה לאחד התמימים, אמר בסוף: **כל זאת - כשיהיה פארוק** (פאה), ובאם לאו - אין לכך כל קשר אלי ("האט דאס אינגאנצן צו מיר קיין שייכות ניט").

בספרו "תבואות שמש" אהע"ז סימן קלח את אחד מגדולי גאוני דורנו שליט"א שכתב, שאין ללמוד ממנהגן של נשי הרבנים והאדמורי"ם, כי יתכן "שהם עושים שלא כרצון חכמים ושאין יד הבעלים תקיפה למחות בנשותיהן". וכתב ע"ז הרב משאש: **"הס כי לא להזכיר!** שמלבד שהחסידיים האמיתיים לא יוכלו לסבול לראות נשיהן עושין שלא כדין, ובפרט בגילוי הראש, עוד זאת ידעתי מנשים צדקניות וחסדניות שעושין בשמחה כל עניניהם על פי הדין, ואילו ידעו שזה אסור בודאי לא היו עושין, עכ"ל.

ובאמת גם הפוסקים האוסרים את הפאה, הנה רובם אוסרים משום מראית עין, מאחר שבזמנם ובמקומם לא היה נהוג כלל ללבוש פאה, לכן היו הלובשות פאה נחשדות שכאילו הולכות בגילוי ראש. משא"כ בזמננו שדוקא החרדיות הולכות עם פאה נכרית, הרי אין בזה משום מראית עין כלל (וכמו שנאריך בע"ה להלן בפרק יג). ולכן גם הפוסקים הקדמונים האוסרים יודו, שבדורנו אין המטפחת עדיפה על הפאה, ואדרבה שדוקא ע"י הפאה נמנעים מגילוי מקצת השערות, משא"כ במטפחת).

וראה גם מה שהוכיח כן בספר "כבודה בת מלך" שיצא בהסכמת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ועוד גאוני מגדולי הדור. וכן כתב בספר "ידת והלכה" (להגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א מרבני הבד"צ בירושלים) סימן א', שלאחר שדן באריכות בענין זה, סיכם להלכה **שפאה עדיפה על מטפחת**. וכן כתב גם במודעה שפירסם בחודש מרחשון תשל"ז, שדוקא במטפחת יש מכשול רב מאד, כי מצוי שאינה מכסה את כל הראש, וז"ל:

"לאור הכרוזים על "איסור" לאשה לצאת בפאה נכרית, והשמועה שיש נשים ובמיוחד מהספרדים שהורידו הפאה נכרית ולובשות מטפחת, יש בזה **מכשול רב מאד**, דמצוי שאינה מכסה כל שערות ראשה.. ויש בזה איסור תורה.. הריני מודיע דעתי, שכל המהרהר אחר מנהג שנהגו בו רבבות אלפי כשרי ישראל, ובראשם גאוני וצדיקים, **ידו על התחתונה**,

פרק ב

האם אכן לדעת כל הפוסקים עדיפה המטפחת על הפאה?

עוד כתב הרב מאזוז שליט"א:

כל הפוסקים מודים שמטפחת עדיפה על פאה נכרית.

לפענ"ד הביטוי "כל הפוסקים" אינו מדויק. שכן כמה וכמה פוסקים חשובים סבורים, **שפאה נכרית עדיפה ממטפחת**. ואינני מדבר רק על אלו ה"מתירים" פאה נכרית, שבהם גדולי הדורות שכל בית ישראל נשען עליהם, כדלהלן. אלא על אלו הסוברים **שהיא טובה יותר ממטפחת**, וזאת מהטעם שדוקא ע"י הפאה נמנעים מגילוי מקצת השערות.

ולדוגמא: אדמור"י גור, אדמור"י רוזין, אדמור"י טשרנוביל, אדמור"י קרלין-סטולין וכו', וכן הגאוני הצדיקים: מרן ה"חפץ חיים", ר' אלחנן וסרמן בעל "קובץ שעורים", הגרי"ז מבריסק, הסטייפלער בעל "קהילות יעקב", ר' משה פיינשטיין בעל "אגרות משה", ר' בן ציון אבא שאול בעל "אור לציון" ועוד, זכר כולם לברכה, אשר עפ"י השמועה היו נשותיהם הרבניות לבושות בפאה נכרית. והאם יעלה על הדעת שעשו כן בניגוד לדעת בעליהן, או שח"ו עשו כן באופן של זלזול במצוות. והרי פשוט שאם אדמור"ים וגאוני וצדיקים אלו זצוק"ל הנהיגו כן בביתם, וידעו גם שרבים ילמדו מהם, בודאי שלדעתם יש דוקא בזה **מעלה יתירה**, וכדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

והנה הגאון ר' שלום משאש שליט"א אשר שלושים שנה שפט את ישראל בעיר קזבלנקא, ועתה הוא מרא דאתרא קדישא ירושלים ת"ו, הביא

שיש לפאה נכרית יסוד בהלכה במנהגי ישראל וגדולי הפוסקים. ואין לחלק בין אשכנזים לספרדים, שהפוסקים שהתירו סמכו על הגאון הספרדי השלטי גבורים, עכ"ל הרב שטרנבוך במודעה שפירסם.

וכן מפורש בשו"ת רבי עזריאל להגאון ר' עזריאל הילדסהיימר זצ"ל, באהע"ז סימן לו: "פאה נכרית המכסה כל הראש.. הנהוג עתה אצל הנשים.. מה שרצה לומר כי הלאקקען שייטעל גרועה יותר ויותר ממטפחת, באמת לא נראה כן, אלא עדיפה יותר ויותר שמכסה כל הראש במכסה גמורה".

ובספר "מנחת שבת" על קיצור שו"ע שנדפס לפני למעלה מ-100 שנה, כתב בסימן פד אות כח סברא נוספת להעדיף את הפאה. כי מאחר שיש נשים העלולות ללכת בלי כיסוי ראש לגמרי, הנה עי"ז שהחרדיות תלכנה עם פאה נכרית זה ישפיע על כל השאר לכסות ראשן באופן כזה (וע"ד הטעם שכתב הרבי באג"ק חט"ו שהבאנו בפרק א). ועי"ש שהאריך בציטוט הפוסקים האוסרים, ודחה דבריהם וסיים: "והנה במדינתנו פשט המנהג ללבוש הפאה נכרית אפילו בין הנשים הכשרות, והלואי שכל הנשים ילבשו פאה נכרית הנ"ל ולא יבואו לגלות שערותיהם".

מסקנה: לדעת כמה מגדולי הפוסקים, אין שום עדיפות למטפחת על פאה, ואדרבה שהפאה צנועה ומהודרת ע"פ הדין יותר ממטפחת.

בספר "מקדש ישראל" ע" 291, מספר הרה"ח ר' שמואל ש"י לו מלונדון:

לפני חתונתי ביקשתי מהרבי מה"מ שיסדר אצלנו את הקידושין, ואכן הרבי רמז שכך יהיה. ואז פתאום בא אלי הרב חדקוב ושאל אותי כמה דברים (היה מובן שהוא שואל בתור שליח מהרבי). בין השאר הוא רצה גם לדעת אם יש ללכלה לכל הפחות שתי פאות, שאז כשמנקים אחת קיימת השניה. עוד שאל ממתי תחבוש הכלה את הפאה, בהתכווננו לכך שהכלה צריכה לחבוש את הפאה עוד קודם החופה.

האם יש איזה מקור לכך שבעבר כיסו הנשים את ראשן במטפחת?

עוד כותב הרב מאזוז:

וכן מפורש בתלמוד ובפוסקים שלבשו מטפחת ראש.

לצערי לא הצלחתי למצוא היכן מפורש כן בתלמוד ובפוסקים. ואדרבה, שבתלמוד לא נזכר כלל הענין של "מטפחת", ומה שנוזכר בירושלמי (כתובות פ"ז ה"ו) "קפליטיין", ויש שפירשו זאת ל"מטפחת" (כדלהלן פרק יח), הרי **אדרבה** שם מוזכר זה בהקשר שלילי **שאסור** לאשה ללבוש מטפחת זו ברשות הרבים (בלי לשים עליה "רדיד", היינו צעין המכסה את הראש וחלק מהגוף - ראה רמב"ם הלכות אישות פ"ג הי"א). וכמו"כ מצינו בבבלי (כתובות עב,ב) שהיוצאת עם "קלתה" בראשה (והיינו מטפחת בלי "רדיד", כדלהלן) הרי היא "עוברת על דת יהודית". וחוף מזה לא נזכר בשום מקום בתלמוד שלבשו "מטפחת ראש"!

וגם **בפוסקים** הוזכרה ה"מטפחת" לשלילה, **שאסור** לצאת בה לרשות הרבים. וכמו שכתב הרמב"ם שם פכ"ד הי"ב: "ואיזו דת יהודית, הוא מנהג צניעות שנהגו בנות ישראל, ואלו הם הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה עם מטפחת". וכן הוא לשון מרן בשו"ע אהע"ז סימן קטו ס"ד שנקראת עוברת על דת יהודית: "אע"פ ששערה מכוסה **במטפחות**".

והגם שלכמה דעות אין מטפחת זו כמטפחות הכשרות שלנו, אלא כדמשמע מלשון הטור אבן העזר סימן קטו שה"מטפחת" שכתב הרמב"ם, היא "קלתה" שבלשון הגמרא, היינו מטפחת כזו **ששערה נראה קצת מתוכו**. וכן פירש הב"ח שם (ובשו"ת "תשובה מאהבה" סימן

מח), שהיא עשויה מעשה רשת והשערות נראות מתחתיה. אבל עכ"פ רק זוהי ה"מטפחת" שנזכרה בתלמוד ובפוסקים, ונזכרה לשלילה, ותו לא. וא"כ לא זכיתי להבין היכן מצא הרב מאזוז "מפורש בתלמוד ובפוסקים שלבשו מטפחת ראש"?

ואדרבה - שהדבר היחיד ה"מפורש בתלמוד" שלבשו בהיתר (ובלי כיסוי של רדיד), הוא פאה נכרית, וכהוכחת השי"ג מדתנן בשבת סד, ב: "יוצאה אשה.. ובפאה נכרית", ובנזיר כח, ב: "ות"ק אמר אפשר בפאה נכרית", ובסנהדרין קיב, א: "פאה נכרית של נשים צדקניות".

ובאמת הקושיא על דברי הגאון הרב מאזוז שליט"א היא יותר מזה. שהרי מאריה דהאי שמעתתא שאסר לראשונה את הפאה נכרית הוא הגאון בעל ה"באר שבע", ועליו סמכו כל הפוסקים שאסרו את הפאה. וכשנעיין בתשובת "באר שבע" (סימן יח) נראה שהוא פירש את דברי הרמב"ם והשו"ע הנ"ל (שבכיסוי דמטפחת עוברת על דת יהודית), לא כמשמעות הטור והב"ח שהמטפחת אינה מכסה את כל השערות, אלא שהוא הדין גם במטפחת המכסה הכל, ואעפ"כ אסור לצאת בה לרשות הרבים כשהיא מגולה ללא רדיד עליה, "משום דשני כיסויים גמורים בעינן ודעבידי ביחוד לכיסוי השיער, כמטפחת או שבכה והדומה לה, ועל המטפחת רדיד, משום דזהו מנהג יהדות שנהגו בנות ישראל". וכלשון הרמב"ם שהחסרון של מטפחת הוא, ש"אין עליה רדיד ככל הנשים" (וכמ"ש הרמב"ם בהלכות סוטה פ"ג ה"ה: "והיא עומדת ביניהן בלא רדיד ובלא מטפחת", עי"ש).

והנה ה"באר שבע" מפרש כך גם את לשון המשנה בשבת שם "יוצאת אשה בפאה נכרית" - שהכוונה לפאה נכרית מכוסה, וא"כ לדעתו אין כלל הבדל בין מטפחת לפאה. ועפ"ז, איך יתכן לעשות "פלגינן דיבוריה" לשיטת ה"באר שבע", ולקבוע שאסור ללבוש פאה נכרית, אבל לאידך מצוה וחובה ללכת עם מטפחת מגולה (ושכן "מפורש בתלמוד

ובפוסקים"). וזאת כאשר ה"באר שבע" קובע בפירוש, ומפרש כך את דברי הרמב"ם והשו"ע, שגם במטפחת (המכסה את כל השערות) לא סגי בלי רדיד, ושזה גופא הוא החסרון של הפאה.

וא"כ לא זו בלבד שאין שום מקור "מפורש בתלמוד ובפוסקים שלבשו מטפחת ראש", אלא שדוקא לשיטת האוסרים את הפאה ע"פ הבי"ש: א. לא יכול להיות שום מקור בתלמוד או בפוסקים שנשות ישראל הלכו בעבר עם מטפחת (בלי רדיד עליה). ב. שהפאה דינה ממש כמטפחת, ואם אסור ללבוש פאה מגולה, כך אסור לצאת לרשות הרבים במטפחת מגולה. ולאידך אם מתירים היום את המטפחת (כי בטל מנהג הרדיד) הרי שגם הפאה מותרת. ולא יתכן לאסור את הפאה ע"פ ה"באר שבע", וביחד עם זה לטעון שמפורש בתלמוד ובפוסקים שלבשו מטפחת ראש!

מסקנה: אין שום מקור בתלמוד או בפוסקים, שנשות ישראל נהגו ללבוש מטפחת ראש (מגולה). ואדרבה, שדוקא אלו שאסרו את הפאה הסתמכו על איסור המטפחת.

מתוך "תקנון צניעות" של מכללת "בית רבקה" כפר חב"ד
על-פי הוראות בית דין רבני חב"ד בארץ הקודש

כיסוי הראש לנשים נשואות יהיה על ידי פאה בלבד. הפאה תהיה בתסרוקת צנועה ועדינה, לא ארוכה מן הכתפיים ופזורה, לא רחבה או קצרה במיוחד, לא פרועה, לא מקורזלת ונפוחה, לא בעלת מראה "רטוב", לא מכסה את הפנים בחלקן ולא כל תסרוקת חריגה אחרת. קישוטי שיער בולטים במיוחד בגודלם או בצבעים - אסורים.

בה, מלמד שחגרה מותניה כזכר" (כי לשניהם היתה כוונה שלא ירגישו הנערים כי באה אשה אל הגורן). וא"כ היתה מטפחת זו כעין "חגורה" רחבה שחגרה על מותניה (שהיה אפשר לפותחה לרוחבה ולאחוז בה בכדי לקבל את השעורים).

וכן מבואר בכ"מ ש"מטפחת" היא "חגורה", וכמו במגילה כז, א: "גוללים ספר תורה במטפחות" (וראה שם כה, ב. ואילך). ולהלן לב, א: "האוחז ספר תורה ערום" ופירש"י: "בלא מטפחת סביב ספר תורה". ועוד שם: "מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה". ובתוס' ד"ה גוללו: "דקאי אקשר מטפחת, כשקושר מטפחת סביב הס"ת יהא הקשר מבפנים". ובספרי זוטא פסקה יט ד"ה והנוגע: "ומטפחות במותניו", עיי"ש.

ובאופן אחר פירש בזה המצו"צ בישעי ג, כג: "המטפחות כעין צעיף, וכן הבי המטפחת". ולא יזו מטרה נועד ה"צעיף" הנה כבר הרחיב בזה הרד"ק ביחזקאל יג, יח: "המטפחות, והם הצעיפים שמכסות בהם הנשים את פניהן".

וא"כ מהיכי תיתי לומר שהמטפחת שביקש בועז מרות להורידה, היא המטפחת שבה כיסתה את שערותיה מדין הצניעות?

מסקנה: המטפחת שנאמרה ברות ובעז לא היתה לכיסוי הראש, ואין זה שייך לענינו.

פרק ד

מהי המטפחת האמורה ברות ובעז?

עוד כותב הרב מאזוז:

ומקרא מלא הוא במגילת רות: הבי המטפחת אשר עליך.

ולא זכיתי להבין דבריו. שהרי ממה נפשך, אם רות המואביה היתה חייבת בכיסוי ראש מצד הדין, משום שהיתה כבר גיורת וגם לא היתה בתולה (ובנוסף למה שמשמע בסנהדרין נח, ב. וברש"י שם שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע), א"כ איך אמר לה בועז שתוריד כיסוי ראש זה, ותנהג היפך דיני הצניעות!

והאם בועז הצדיק (ש"אסכימו על ידיה מן שמיא" - מכות כג, ב) לא מצא אופן אחר לתת לה את שש השעורים רק עיי' "ופרע את ראשה"?

וידועים דברי המדרש רבה שם, שבנתינת ששת השעורים זכתה ל"ששה צדיקים.. דוד, חזקיהו, יאשיהו, חנניה מישאל ועזריה, דניאל, ומלך המשיח". והרי הזכות לבנים צדיקים היא דוקא עיי' הצניעות המיוחדת בכיסוי השערות כמבואר בזהר ובמעשה דקמחית (כדלהלן פט"ו). וא"כ איך יעלה על הדעת שנתינת השעורים לוותה בפעולה של גילוי השערות?!

ובאמת הרי מוכח מחז"ל הקדושים ש"מטפחת" זו לא היתה כלל לכיסוי הראש. שבמדרש רבה שם אמרו: "הבי המטפחת אשר עליך, "הבה" כתיב, מלמד שהיה מדבר עמה בלשון זכר שלא ירגיש בו בריה. ואחזי

ספרו על הרייף וכן אחרי כן "עין משפט" על השי"ס (כותבי העתים מזכירים שלא זכה לראות את ספריו מודפסים כי נפטר קודם ההדפסה, חוץ מ"חיקור דינים" שהדפיס כבר בשנת היע"ר). וה"באר שבע" נדפס לראשונה בשנת הי"שס"ט בפפד"מ, היינו לאחר 55 שנים.

וכשנבדוק מי היו גדולי ישראל שחיו באותה התקופה, מאז הדפסת ה"שלטי גבורים" ועד להדפסת ה"באר שבע", וגם במאה וחמישים שנה שלאחר מכן, כאשר כבר נודעה מחלוקת הב"ש נגד השי"ג. ניווכח לדעת, שרבים מהם פסקו בפירוש כמו השי"ג להלכה, ועכ"פ כמעט אף אחד מהם (חוץ מהגאון מהר"י קצנלבויגן מפאדווה שהביאו הב"ש) לא קם לחלוק עליו. שמזה גופא הוכחה שכל גדולי עולם אלו הסכימו לחידושו בענין היתר ה"פאה נכרית".

ואלו הם חלק מהגאונים הקדושים אשר בארץ המה, שחיו ופרסמו ונותרם בתקופה שבין ה"שלטי גבורים" ל"באר שבע": ה"בית יוסף" (שנפטר למעלה מ-20 שנה לאחר הדפסת השי"ג, אף שלא ראה את השי"ג לפני כתיבת ה"בית יוסף" והשו"ע). הגאון רבי שלום שכנא (רבו של הרמ"א). הרמ"א (שהביאו לשי"ג ופסק כמוהו הן ב"דרכי משה" והן בהגהותיו לשו"ע). רבי בצלאל אשכנזי בעל ה"שיטה מקובצת". רבי דוד בן זמרא הרדב"ז. האר"י הקדוש. רבי משה קורדיברו הרמ"ק. רבי שלמה לוריא המהרש"ל. רבי יוסף בן לב המהריב"ל. רבי משה מטראני המבי"ט. רבי שמואל די מדינה המהרשד"ם. רבי אליהו די וידאש בעל ה"ראשית חכמה". האלשי"ך הקדוש. רבי אלעזר אזכרי בעל ה"חרדים". המהר"ל מפראג ועוד.

וכל אלו או שהסכימו בפירוש לשי"ג, כמו הרמ"א. או שעכ"פ לא חלקו עליו, על אף שדבריו כבר התפרסמו בזמנם, ועל אף שרובם כבר ראו גם את דברי הרמ"א בדפוס הלכה למעשה, ומדשתקו שמע מינה דניחא להו. והיחידי שחלק על כך בדורו היה מהר"י פדואה, וגם הוא לא יקם כנגדו כי דבריו היו רק בכת"י. וכנ"ל שרק 55 שנה לאחר הדפסת השי"ג

פרק
ה

האם יצאו גדולי ישראל נגד ה"שלטי גבורים", כשהתיר את הפאה?

עוד כותב הרב מאזוז:

אלא שלפני כ-500 שנה באיטליא (בתקופת הרינסנס) פשתה המספחת לעזוב את המטפחת וללבוש פאה נכרית, ואז השתדל הרה"ג יהושע בועז (מחבר ספר "שלטי הגבורים" על הרייף ו"עין משפט" ו"מסורת השי"ס" ו"תורה אור" שסביב התלמוד), ללמד עליהם זכות מן הגמרא. וקמו כנגדו כמה גאוני עולם וסתרו דבריו.

בתחילה היה קשה לי לקבל לשון זה "מספחת", על מנהג שהצדיקהו ה"שלטי גבורים" והרמ"א וה"מגן אברהם" ועשרות גדולי הפוסקים, ושנהגו בו צדיקי ומאורי הדורות. אבל שבתי והתבוננתי, שבהשגחה פרטית נקט הגאון שליט"א בלשון שהתורה מעידה עליו (תזריע יג,ו) "וטיהרו הכהן מספחת היא". ועפ"ז נשיב מפני הכבוד (של כל הפוסקים והצדיקים הנ"ל), בלשון חז"ל (כלה רבתי פ"ו): "מה מספחת טהורה, אף - פאה נכרית - טהורה"!

אמנם בענין מה שכתב "וקמו כנגדו כמה גאוני עולם וסתרו דבריו", הנה לפענ"ד דבר זה אינו מדויק פשוט מבחינה עובדתית. כי ה"שלטי גבורים" נולד בערך בשנת ה'ר"ל (שבעת גירוש ספרד ה'רנ"ב היה אברך), ואילו ה"באר שבע" שחלק עליו נולד כ-80 שנה אחריו בשנת הי"ש"י. והנה ה"שלטי גבורים" נפטר בשנת הישי"ג, ושנה לאחר מכן הישי"ד נדפס

פירסם הבי"ש את דברי המהר"י פאדוה שמצא בכתב יד ויצא אף הוא לחלוק על השי"ג.

והנה גם לאחר שנדפס הבי"ש ונודעה מחלוקתו, ונתפרסמו על ידו דברי המהר"י פדואה, חיו עוד גאוני גדולים ועצומים אשר מפיחם אנו חיים, וגם הם לא נרתעו ממחלוקת הבי"ש. וכולם או שפסקו כשי"ג או שעכ"פ לא חלקו עליו. ואלו שמות הגבורים הגדולים שחיו בתקופה של 150 שנה לאחר הדפסת הבי"ש:

רבי יהושע פולק הסמ"ע (שבחיבורו "פרישה" פסק כשי"ג). רבי יוסף מטראני המהרי"ט בנו של המבי"ט. רבי מרדכי יפה בעל הלבושים (שפסק כשי"ג). המהר"ם מלובלין רבו של השלי"ה. רבי חיים ויטאל תלמידו המובהק של האר"י. השלי"ה הקדוש. רבי מנחם עזריה הרמ"ע מפאנו. המהרש"א, ה"מגלה עמוקות", רבי יואל סירקיש בעל הבי"ח. המהר"ם שי"ף. רבי יו"ט ליפמן הלר בעל ה"תוספות יום טוב" (שפסק כשי"ג בחיבורו "לחם חמודות" על הרא"ש). רבי שבתאי כהן הש"ך. רבי אברהם אבלי גומבינר בעל ה"מגן אברהם" (שפסק כשי"ג וכתב על ה"באר שבע" שכל קושיותיו הם "דברים דחויים"). רבי דוד הלוי הטי"ז (שמזה גופא שלא חלק על המג"א, מוכח שגם הוא פוסק כשי"ג), רבי יהודה אשכנזי בעל ה"באר היטב" (שפסק כשי"ג). רבי מנחם מענדל אויערבאך בעל "עטרת זקנים" (שפסק כשי"ג). רבי חיים בנבינישתי בעל "כנסת הגדולה" (שפסק כשי"ג, וכפי שיתבאר להלן). רבי חזקיה די סילוה בעל ה"פרי חדש". רבי אליהו שפירא בעל "אליהו רבה" (שפסק כשי"ג), ועוד.

הרי לנו להקת גדולי הפוסקים, שהסכימו בפירוש לדברי השי"ג גם לאחר שראו את השגותיו של הבי"ש. וגם כל השאר שהזכרנו, הרי אף שלא פסקו בפירוש כהשי"ג, מ"מ העובדה שהם ראו את דבריו מובאים להלכה למעשה ברמ"א, וידעו מקושיות הבי"ש עליו, ובכל זאת לא הצטרפו

לבי"ש, מעידה כאלף עדים שכן היתה דעתם כהשי"ג, דאל"כ היו מפרסמים דעתם ברבים שלא תכשלנה בנות ישראל באיסור חמור כזה.

וראה מה שכתב בשו"ת "תשובה מאהבה" (שהיה תלמידו וממלא מקומו של בעל ה"נודע ביהודה") בח"א סימן מח:

"ידע מעלתו מה שהנשים מקילין בפאה נכרית מגולה, אין זה דבר חדש אלא כבר היה לעולמים, כן נראה מפשט לשון השי"ג במסכת שבת ומסכת נזיר, שכבר נהגו להקל משנים קדמוניות טרם אשר הי"שלטי גבורים" מצא להם ההיתר. ובא זה ולימד זכות על הנשים צדקניות שבאותו הדור על פי ראיותיו. וכן נכון הדבר לעשות וללמד זכות על נשים כשרות, ובפרט בדורות הראשונים אשר מסרו נפשם על קדושת השם, ואילו היו בכלל עוברות על דת יהודית, גדולי הדור לא החרישו ושרים לא היו עוצרים במילים ובשוטים, שלא תהיינה עוברות על דת".

ומעתה, האם היה זה מדויק לכתוב את הלשון שכתב הגר"מ מאזוז שליט"א: "וקמו כנגדו כמה גאוני עולם וסתרו דבריו"? והרי כל גאוני העולם שחיו בזמן הדפסת השי"ג ועשרות שנים לאחר מכן לא "קמו כנגדו", וגם אחרי ג' דורות יצא נגדו בגילוי רק אחד ויחיד הבי"ש. ואף לאחר שנתפרסמו דברי הבי"ש לא נגררו אחריו שאר גאוני אותו הדור, ובמשך 150 שנה רובם הסכימו בפירוש ל"שלטי גבורים", והשאר הסכימו בשתיקה (וידוע שכשם ש"מיעוט רבים שנים", כך "מיעוט כמה שלשה". ואילו בזה יצאו כנגדו רק אחד בסתר ואחד בגלוי, ותו לא מידי. וזאת כאשר בצדו של השי"ג היו כל גאוני הדורות ההם במשך תקופה של למעלה מ-200 שנה! היינו מהדפסת השי"ג ועד לזמנו של היעב"ץ שהיה הראשון שהצטרף לבי"ש, כדלהלן).

וראה מה שכתב הגאון רבי ברוך ייטלס מפראג (שחי לפני כ-200 שנה), הובאו דבריו בספר "תשובה מאהבה" סימן מז:

מסקנה: כשנתפרסם ההיתר של ה"שלטי גבורים" ללבוש פאה נכרית, לא קם אף אחד מגדולי ישראל נגדו, והרמ"א פסק כמותו להלכה בשו"ע. וגם כאשר חלק עליו ה"באר שבע" לאחר 55 שנה, הנה מאותו הזמן ועד 150 שנה לאחר מכן לא הצטרפו ל"באר שבע" אף אחד מגדולי הדור לאסור את הפאה. ואדרבה, שגדולי הפוסקים החליטו ופסקו דוקא כדעתם של ה"שלטי גבורים" והרמ"א. והלא הם: ה"פרישה", וה"לבוש", וה"תוספות יוט", וה"מגן אברהם", וה"עטרת זקנים", וה"כנסת הגדולה", וה"באר היטב", וה"אליה רבה" וכו'.

מתוך שבועון בית משיח גליון 302

מצוות המצוה
פרסום ראשון

ידברו לא רק במושגים כללים אלא גם בפרטים

בקשר עם י"ד כסלו יום הנישואין של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א והרבנית הצדקנית צ"ה, מביאים את מענה הרבי דלקמן:

עפ"י [על פי] [ה] יגמרו השידוך בשטורצ' (בשעה טובה ומוצלחת) [כאם הורי ש"י ג"כ מסכימים ע"ד [על זה]] - אבל בכדי למנוע שקייט לאח"י [שקלא וסריא לאח"י] - כדאי שידברו לא רק במושגים כלליים ע"פ [על פי] תומי"צ וכורים [תורה ומצוות וכוננא ביה] - אלא גם בפרטים: פאריק [פאה נכרית] שיעור בתורה בכל יום, וכמה ואיפוא [בב] גם כל השמחה שלו ואוכד ערע.

Handwritten notes in Hebrew are present on the poster, including names like 'אברהם', 'שלטי גבורים', and 'הרמ"א'.

"מי יכול לדון את מי שתקיף ממנו, בעל "מגן אברהם" ז"ל ודעימיה. וגם רבינו מהרמ"א פה בסימן עה ויותר מזה ב"דרכי משה" סימן שג, כתב בפירוש שמותר לצאת אשה בשערות (של פאה נכרית) גלויים, בין אם השערות עצמה בין של חברתה. וגם הגאון בעל הלבושים פה בסימן עה מסכים עם הרמ"א שמותר לצאת אשה בשערות גלויות פאה נכרית.. וא"כ לפי זה יש לסמוך עליהן כעל יתד תקוע, כי מבארן אנו שואבין ומפיהן אנו חיינן, ועיני כל העדה עליהם, והן המה עמודי הוראה".

והנה הגאון הגדול הראשון לציון ר' עובדיה יוסף שליט"א ("יביע אומר" חלק ה' אהע"ז סימן ה'), לימד זכות על לשונו החריפה של ה"באר שבע" נגד ה"שלטי גבורים" (שדבריו הם כביכול "דברים בטלים והבל הבלים"). וכתב שה"באר שבע" היה "סמוך מאד לדורו של הגאון ר' יהושע בועז בעל שלטי הגבורים, ותנא הוא ופליג עליו".

אבל לאחר בקשת מחילת כבוד תורתו הגדולה, הרי הוכחנו שה"באר שבע" נולד בזמן פטירתו של השי"ג, והוא חלק על השי"ג לאחר שבמשך 55 שנה לא יצא בגילוי אף אחד מגדולי העולם לחלוק עליו, א"כ האם היה אפשר לקבל בקלות את הביטויים החריפים שכתב, ובפרט שמדובר בגאון עולם כה"שלטי גבורים" שזכה שנדפסו חידושיו והערותיו על הגליון של כל מסכתות השי"ס והרי"ף בכל הדפוסים.

ויפה כתב הגאון רבי עובדיה הדאיה זצ"ל (בשו"ת "ישכיל עבדי" ח"י אהע"ז סימן טז):

"ובאמת כל גופי נרתע בראותי דברים קשים כגידיים נגד חד מקמאי גאון וגדול וכנראה שלא העמיק להבין טעם הדבר ויסודו.. ואם היה ה"באר שבע" מפנה תשומת לבו להבין טעם הדבר על אמיתותו לא היה נחפז להטיח דברים קשים כאלה".

בפאה נכרית מגולה לרשות הרבים. ומזה גופא שהגר"א חזר על ההוכחה של המג"א ולא העיר דבר, **מוכח בלי שום ספק שסובר כהרמ"א וכמג"א** (וידוע בכללי "ביאור הגר"א" שכאשר מביא מקור לשו"ע ולרמ"א ולמג"א ולא חלק עליהם הרי כן דעתו להלכה).

ומה שב"שנות אליהו" במשנה בשבת שם פירש, שכשאמרה המשנה שמותר לצאת ב"פאה נכרית" כוונתה ל"פאה נכרית" **מכוסה** (וזהו כפירוש ה"באר שבע" במשנה, וכנראה מזה רוצה הרב מאזוז להוכיח שהגר"א אוסר לצאת בפאה נכרית **מגולה**), הנה באמת אין מכך שום ראייה. דיש לומר שהיה קשה להגר"א קושיית האחרונים, למה אסרה המשנה לצאת בפאה לרשות הרבים **בשבת** שמא **תסירנה** ותעבירנה ד' אמות ברשות הרבים, והרי בודאי לא תסיר את הפאה שלא יתגלה שעה ולא תעבור על דת משה (ועיין בתוס' שבת נז, ב. ד"ה אי כבלא וב"לחם שמים" ליעב"ץ על התוס' שם). ולכן מבאר הגר"א את המשנה (כמו שביאר בשו"ת הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר אהע"ז סימן לו), שהמשנה מדברת בפאה נכרית מכוסה, ואינה חוששת להסירה כי שעה בין כך לא יתגלה, דיש עליה כיסוי, ולכן אסור לצאת בה בשבת לרשות הרבים דחיישינן שתסירנה ותעבירנה ד' אמות (וזהו רק בימיהם שהיו לובשים את הפאה בדרך עראי, משא"כ בזמננו שלובשים דרך קבע ואין חשש שתסירנה ברשות הרבים).

ועל פי זה, אף שלפירוש הגר"א ב"שנות אליהו" אין הוכחה מדברי המשנה בענין פאה נכרית, שמותר לאשה ללבוש פאה מגולה (כי לדבריו המשנה מדברת בפאה מכוסה, ודלא כה"שלטי גבורים"), אבל הרי יש לו הוכחה מדברי המשנה שם על "חוטי שער" המגולים, שגם הם כיסוי של שערות, והמשנה שם מתירה לאשה לצאת בהם לרשות הרבים בשבת (כי אין הם קשורים ביחידה אחת כתכשיט כמו הפאה, ולכן אין חשש שתסירם להראותם לחברותיה, וגם הם קשורים עם השערות ואין חשש

האם הגאון מווילנא היה בין האוסרים את הפאה נכרית?

עוד כותב הרב מאזוז:

ובין האוסרים... הגר"א ב"שנות אליהו".

הנה מלשונו של הרב מאזוז שליטי"א מוכת, שגם הוא עצמו לא מצא אף גאון שחי באותה התקופה והצטרף למחלוקת ה"באר שבע" נגד ה"שלטי גבורים", והראשון (מבחינת סדר הזמנים) הוא היעב"ץ שחי **150 שנה** לאחר הדפסת ה"באר שבע", ואחריו הגר"א וכו'. שמזה גופא הוכחה למה שכתבנו, שבתקופת ה"שלטי גבורים" וה"באר שבע" ועד 150 אחר כך! לא קם אף גאון נגד ה"שלטי גבורים", והכל הסכימו לדעתו.

אמנם לגוף הענין שכתב שהגר"א אסר את הפאה, יורשה לי להעיר שלכאורה אין הדבר פשוט כלל וכלל. דלפענ"ד כאשר מחפשים מהי דעתו של הגר"א להלכה, יש לעיין בתחילה בהגהותיו "ביאור הגר"א" לשו"ע, ולא בפירושו על המשניות "שנות אליהו".

והנה ב"ביאור הגר"א" באו"ח סימן עה מביא הוכחה לפסק הרמ"א שמותר לקרות קריאת שמע כנגד פאה נכרית אפילו במקום שדרך לכסותה, מהמשנה בשבת סד, ב. דיוצאת אשה בחוטי שער כו' (ועיי"ש ב"מחצית השקל" וב"פרי מגדים" שביארו את ההוכחה מהמשנה).

והרי הגר"א חוזר על ההוכחה שהביא ה"מגן אברהם" שם, והמג"א כתב בפירוש שמזה מוכח לא רק שמותר לקרות קריאת שמע נגד הפאה נכרית שאין בה משום "שער באשה ערוה", אלא שאף "מותר לכתחילה" לצאת

שיפלו כדחיישינן בפאה. ראה שוייע אדהיז סימן שג סט"ז, ומשב"ר שם (סקליו). וכפי שכתב בפירוש ב"ביאור הגר"א" שההוכחה היא מ"חוטאי שערי" שבמשנה כנ"ל. וא"כ אין כל סתירה בין "ביאור הגר"א" ל"שנות אליהו".

וגם לולא כל זאת, הרי כבר כתב הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א הנ"ל (שהוא גם מצאצאי הגר"א) בספרו על הלכות הגר"א ומנהגיו, שתמיד יש לפסוק כ"ביאור הגר"א" דוקא, כי את "שנות אליהו" כתבו **תלמידיו**, משא"כ את "ביאור הגר"א" כתב **בעצמו**, ועוד שאת "ביאור הגר"א" כתב לבסוף והוא משנה אחרונה **דגליה**. והגר"מ שטרנבוך מוסיף לענין הפאה נכרית: "וכן מקובלים אנו מתלמידיו ותלמידי תלמידיו שהתירו", ועוד כתב **שעל פי הגר"א נהגו היתר בפאה נכרית בליטא רוסיה ופולין**.

וגם ב"אגרות משה" להגר"מ פיינשטיין זצ"ל אהעיז ח"ב סימן יב, כתב בפשטות בשם הגר"א להתיר פאה נכרית.

מסקנה: הגאון מוילנא מתיר בפירוש את הפאה נכרית, ואין שום הוכחה נגד זה גם מספרו "שנות אליהו".

מתוך קובץ "באהלי חנה" גליון 25

שאלנו אשה חסידית אחת, שהגיעה לחב"ד מחסידות הונגרית והיא איננה חובשת טאה, אם שאלה את הרבי על כך - לא - ענתה לנו, ואמרה ששמעה מאחת מנכדותיו של החתם-סופר, שהתקרבה לחב"ד, ושאלה את הרבי אם להחליף את המטפחת בפאה, והרבי ענה לה שמאחר שבחסידות ממנה באה, נוהגים לספר את כל השיער ולחבוש מטפחת, שתמשיך בכך, כי זה המנהג שם. ממילא גם היא נוהגת כך.

האם יכולים אוסרי הפאה בדורנו להסתמך על היעב"ץ וה"חתם סופר"?

עוד כותב הרב מאזוז:

ובין האוסרים... הגאון יעב"ץ, ה"חתם סופר".

הנה לפענ"ד לא יכולים אוסרי הפאה בדורנו להסתמך על הגאון היעב"ץ ועל ה"חתם סופר" בשום אופן, ואפרש את הדברים:

דהנה ב"שאלת יעב"ץ" ח"א סימן ט' כתב שפאה נכרית דינה כמו "קלתה" שבכתובות עב, ב. שאסרו משום דת יהודית, ושחייבו את האשה לשים על זה רדיד. וכמו שכתב הרמב"ם פכ"ד מהלכות אישות הי"ב: "ואיזו היא דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל.. יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחת", ועד"ז בשוי"ע אהעיז סימן קטו ס"ד. ולכן אמנם לדעתו גם על הפאה הנכרית יש לשים רדיד.

ועפ"ז, אם בא הרב מאזוז שליט"א לומר שיש לפסוק כדברי היעב"ץ, הרי כ"ש וק"ו שלשיטתו היה צריך לצוות על הנשמעות לדבריו שעליהן לשים רדיד על המטפחת שלהן. ולא מיבעי לשיטת מהר"י פדואה שהביא ה"באר שבע", ש"קלתה" הוא כיסוי גמור של מטפחת, הרי גם המכסות היטב במטפחת מחוייבות ברדיד. אלא אפילו לשיטת הבי"ח ש"קלתה" היא מטפחת עם נקבים, הנה אלו הנשים שמגלות מקצת משערותיהן דרך המטפחת (והרב מאזוז **הצדיקן** בהמשך מאמרו הנ"ל **שעושות כדינא**), הרי בודאי שהן חייבות ברדיד מעל המטפחת.

(ועוד, שאם באנו לפסוק כהיעב"ץ, הרי היה צריך לצוות גם על אלו שאינן נשואות לכסות ראשן, וכמו שפסק היעב"ץ בספרו "מור וקציעה" סימן עה דאסור לבתולה לפרוע שערותיה, ורק שלדבריו אין הבתולה צריכה רדיד כמו הנשואה, אבל בכיסוי ראש במטפחת גם היא חייבת. וכן כתב היעב"ץ גם בספרו "לחם שמים" ריש פ"ב דכתובות).

ומזה גופא שהתיר הרב מאזוז את הכיסוי במטפחת ולא הזכיר שיש לשים עליה רדיד (וגם לא ציוה על הבתולות לכסות ראשן), הרי מוכח שלא סבירא ליה להלכה כהיעב"ץ בכל סוגיא זו, וא"כ מה הביא הוכחה מדבריו לאיסור לבישת פאה נכרית!?

גם מה שכתב לאסור ע"פ ה"חתם סופר", הנה החת"ס בהגותיו לשו"ע או"ח סימן עה כתב (כהיעב"ץ): "אבל פאה נכרית לא עדיף מקלתה דאסור, כדאיתא בפרק המדיר". והיינו כשיטת מהר"י פדואה שהובא ב"באר שבע", שגם במטפחת כזו המכסה את כל הראש צריך לתת עליה רדיד משום דבעינן ב' כיסויים, שכן פירש בב"ש את שיטת הרמב"ם והטור שלמדו מהגמרא שצריך על המטפחת רדיד. וכנ"ל (וכן כתב גם בשו"ת מהר"צ חיות שהגאון הרב מאזוז הזכירו), ולדבריו החסרון של הפאה נכרית הוא רק ש"לא עדיף מקלתה" (אבל לא יותר גרוע).

ובמילא מובן שהמתירים היום לצאת לרשות הרבים בכיסוי של מטפחת בלי רדיד (כמו הרב מאזוז שפתח את דבריו באמרו שיש ללכת דוקא עם מטפחת), הרי זה מסתמא משום שהם חולקים על ה"באר שבע" ולדעתם ענין הרדיד תליא במנהג, והאידינא שאין מנהג הנשים ברדיד, אין בזה משום דת יהודית (וכמו שכתב ה"פרישה" באהע"ז סימן קטו בתירוץ הסתירה שבדברי הטור, בתירוץ הראשון. והאריך בזה גם הגאון ר' בן ציון אבא שאול בספרו שו"ת "אור לציון" או"ח סימן יא, ע"ש). אבל אם כך הוא הדבר, איך יכולים הם לאסור בשם החת"ס את הפאה, והרי כיון שהיא מכסה את כל השערות סגי בכך ותו לא צריכת.

ועוד שאלה בזה, שהרב מאזוז שליט"א כתב בהמשך מאמרו שם וז"ל: "הזוהר מחמיר שלא להוציא שיערה אחת לחוץ (ומדין הגמרא והפוסקים מותר גמור, וקמחית נזכרה לאות ולמופת בזה).. שלא כולן יכולות לעמוד בחומרא זו" (וראה מה שהערנו בדבריו להלן פט"ו). אבל ה"חתם סופר" בשו"ת או"ח סימן לו הרי פסל כל אפשרות של גילוי אפילו שיערה אחת. וכמובן שלדעתו זה חמור יותר מפאה נכרית, וכמ"ש בצוואתו לבני ביתו "שתזהרו מרעת נשים רעות שמוציאים שער אחד חוץ. וגם אפילו בפאה נכרית אני אוסר עליכם באיסור חמור". הרי חזינן מלשונו שפאה נכרית קלה אצלו יותר מהוצאת שיער אחד החוצה. וא"כ למה עלינו לפסוק כמוהו דוקא בדין פאה נכרית ולא בענין גילוי מקצת השערות!?

והנה כל זה הוא גם אם נסכים שה"חתם סופר" אמנם אוסר את הפאה באופן כללי. אבל כבר כתבו כמה מהאחרונים, ובראשם נכדו הגאון האדמו"ר ר' יוחנן סופר מערלוי שליט"א (בספר "באר מרים" ע' לו ואילך) שה"חתם סופר" בשו"ע שם לא נתכוין לאסור את הפאה רק להסיר דבריו החריפים של המג"א נגד הב"ש, ובצוואתו אסר רק לבנותיו וכלותיו, וכתב שם: "כי באמת לא מצאנו בשום מקום שהחת"ס אסר לבישת פאה נכרית, וגם בדרשותיו שדרש ברבים לא אסרם במפורש", וא"כ עפ"ז בודאי שאין ראייה מהחת"ס לאסור הפאה.

מסקנה: כל האוסרים את הפאה הנכרית בדורנו, ומאידיך מתירים ללכת עם מטפחת (וכ"ש וק"ו אלו הטוענים שמדין השו"ע מותר ח"ו לגלות מקצת השערות). אינם יכולים להסתמך על היעב"ץ והחת"ס. כי לדעתם אסור ללכת גם עם מטפחת (בלי רדיד), ולדעתם אסור באיסור חמור ע"פ השו"ע לגלות מקצת השערות ברשות הרבים. משא"כ בפאה נכרית שמכסה את כל השערות לגמרי. ובפרט שלדעת כמה מהאחרונים גם החת"ס עצמו לא אסר מעולם את הפאה באופן כללי, רק לבנותיו וכלותיו.

לברך, זהו רק משום שאין לדעתו הכרח לזה מהגמרא ומכתבי האריז"ל, עיי"ש). משא"כ בענין פאה נכרית, הרי לא יתכן שיפסוק נגד הלכה מפורשת בשו"ע אדה"י (שכתב כן ע"פ הרמ"א והמג"א), ולא יזכיר כלל שסבו אדה"י פסק מפורש להיפך!!

ונביא בזה את דברי הצ"צ בחידושו לברכות כד, א. (סוף אות ח'), שמשם רוצים להביא ראיה שכביכול אסר את הפאה נכרית, וכשנענין בדבריו נראה דלא מינייה ולא מקצתיה.

דהנה הצ"צ דן שם במש"כ מהר"מ אלשקר שמותר לנשים לגלות השער "שמחוץ לצמתן" (היינו שערות הקטנות היוצאות מחוץ ל"צמת" שהיא מטפחת כעין שבכה הצומתת את השער שלא יהיה גלוי. וראה רש"י שיר השירים ד, א. עה"פ "מבעד לצמתך" שפירש: "לשון דבר המצמצם השער שלא יפריח לצאת, וזו היא השבכה והקישורים"). והצ"צ האריך לדחות את מהרמא"ל מכל וכל. ואח"כ הביא באות ח' שמהרמא"ל הוכיח מהערוך (ערך "בת צדעא") שהנשים היו רגילות להשאיר גלוי את שער ה"צדעים" (פאות הראש ליד האזניים). והצ"צ דוחה את ההוכחה משם, כי מה שכתב הערוך שהנשים מגלות שער זה, כוונתו רק "כשהיא בבית בפני בעלה, ולא לילך כן בחוץ ח"ו".

והנה דוגמא לחילוק זה, שהתירו רק בבית בפני בעלה, הביא הצ"צ מה"עצי ארזים". דבעצ"א (סימן כא סק"ב) מביא את הוכחת הש"ג שאין בפאה נכרית משום גילוי שער, מנוזיר כח: "ות"ק סבר אפשר בפאה נכרית". והעצ"א דוחה את ההוכחה, כי לדבריו, שם "מיירי כשהיא בבית בפני בעלה, א"כ אין ראיה מזה להתיר פאה נכרית" ברה"ר.

והצ"צ מביא את סברת העצ"א כדוגמא לחילוק זה שבו דחה את ראיתו מהרמא"ל, שמש"כ הערוך בענין שער הצדעים כוונתו רק בבית בפני בעלה.

מהי דעת אדמו"ר ה"צמח צדק" זצוק"ל, בענין הפאה נכרית?

עוד כותב הרב מאזוז:

ובין האוסרים... ה"צמח צדק" מליובאוויטש.

הנה דבר זה שכביכול ה"צמח צדק" אוסר את הפאה נכרית, כבר הופיע בכמה פרסומים, ולכן אין ברירה אלא להכנס לעומק הענין ולהוכיח שאין זה נכון כלל וכלל.

והגע עצמך, כ"ק אדמו"ר הזקן כותב בפירוש בשו"ע או"ח סימן עה ס"ד: "ופאה נכרית אפילו דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה (קריאת שמע) וגם מותר לגלותה, ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה באשת איש". וגם בהלכות שבת סימן שג סט"ז כתב שהאיסור (שהיה בימיהם בפאות שלבשום באופן ארעי) לצאת בשבת בפאה נכרית הוא "שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה" (ותולכנה ד' אמות ברשות הרבים). ומובן מדבריו שבודאי בחול מותר לאשה לצאת בפאה נכרית. וא"כ האם יעלה על הדעת שנכדו ה"צמח צדק" יחלוק על פסק דין מפורש של סבו אדה"י!!

ומה שמצינו שהצ"צ חלק על אדה"י לענין ברכת שהחיינו בקריאת המגילה ביום פורים (פסקי דינים לקוטים תז, ד), הרי שם הדגיש בפירוש שסבו אדה"י כתב שלא לברך ובכל זאת דעתו לברך וכפי שהוכיח שם (ועוד מוסיף בזה כ"ק אדמו"ר בספר השיחות תשמ"ט ע' 739, שהצ"צ ידע שלפועל גם אדה"י ברך שהחיינו גם ביום, ומש"כ בסידורו שלא

אמנם לאחר שהשתמש הצ"צ בסברת היעצי ארזים, כתב שתירוץ זה נכון רק לגבי הנדון דשער הצדעים, אבל מש"כ העצ"א לדחות בזה את הוכחת הי"שלטי גבורים, זה אינו נכון. מפני ש"כמדומה העצ"א לא עיין ב"שלטי גבורים" פ"ו דשבת, שהביא ראייה דבנשואה איירי" (מלשון הגמרא "שלא תתגנה בפני בעלה").

ועוד מוסיף הי"צמח צדק, שגם מש"כ (העצ"א, שהמשנה ד) יוצאה אשה בחוטי שער מיירי בפנויות.. זה אינו, דהא אמרינן בגמרא שם ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה".

ואח"כ הביא שה"באר שבעי דחה את הי"שלטי גבורים" ואילו המג"א הסכים עימו. ושוב הביא כמה דעות במהותה של הפאה נכרית שבגמרא, וסיכם ש"אפילו את"ל בפאה נכרית כהשי"ג, אבל גבי בת צידעא על כרחך צ"ל דמיירי בבית ובחצר".

(ומש"כ "אפילו את"ל בפאה נכרית כהשי"ג, אין זה משום שהוא לא ס"ל הכי, אלא מאחר שכאן הרי רצה להשתמש בסברת העצ"א דמיירי כשהיא בבית בפני בעלה" כדי לדחות את מהרמא"ל, ובסברא זו גופא הרי העצ"א דחה את היתר השי"ג לפאה נכרית, והרי הצ"צ מגן על השי"ג ומבטל את העצ"א, כי לדעתו אי אפשר לדחות את השי"ג בסברא זו. ולכן מסכם עתה, ש"אפילו את"ל כהשי"ג, היינו אפילו לפי דברי הצ"צ שאי אפשר לדחות בסברת העצ"א את השי"ג, מ"מ את מהרמא"ל אפשר לדחות בסברא זו, ועכצ"ל כן שלגבי בת צידעא מיירי בבית כו', ופשוט).

אמנם לאחר כל זה כתב הצ"צ: "וקצת ראייה דבפאה נכרית לא שרי רק בחצר, מדאמרינן בשבת סד, ב. "הכל ככבול", ואמאי עזב פאה נכרית. אלא דבפאה נכרית גם בחול אינו מותר רק בחצר". ומכאן רצו להביא ראייה שהצ"צ פוסק לאסור פאה נכרית ברשות הרבים.

ונבאר בתחילה את דברי הצ"צ. דחנה במשנה שבת שם: "יוצאה אשה

בחוטי שער.. בכבול ובפאה נכרית לחצר כו"י (פירש"י: "לחצר. אכבול ופאה נכרית קאי, דאסרו לעיל למיפק בה לרשות הרבים, ואיצטריך לאשמועינן דלחצר מותר"). ובגמרא: "אמר רב, כל שאסרו חכמים (י"ב ריש פירקין, חוטי צמר ופשתן") לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר (דמרגלה ליה ונפקא ביה לרשות הרבים"), חוץ מכבול ופאה נכרית (ישמותר לחצר"). רב ענני בר ששון משמיה דרבי ישמעאל אמר, הכל ככבול" (י"כל הנאסרים לא נאסרו אלא לרשות הרבים, אבל לחצר מותרים ככבול"). וזהו ששואל הצ"צ "ואמרי עזיב פאה נכרית", היינו למה אמר רב ענני "הכל ככבול" ולא "הכל ככבול ופאה נכרית" (כלשונו של רב שעל זה בא לחלוק), וא"כ מזה ראייה דבפאה נכרית גם בחול אינו מותר רק בחצר".

וכאמור שמקטע זה בדברי הצ"צ רצו להביא הוכחה, שהצ"צ בא לדחות את הי"שלטי גבורים" ולפסוק שאסור לאשה ללבוש פאה נכרית.

אבל כל המעיין בכל המשך דברי הצ"צ כפי שהובאו לעיל, רואה בעליל שהצ"צ מגן על השי"ג מדחיית העצ"א. וא"כ ברור שמה שסיים עם "קצת ראייה" נגד השי"ג, אין זה משום שבא לדחותו, אלא שבדרך הלימוד נראה לו "קצת" ראייה נגד זה, ולא התעכב לכתוב כאן את התירוץ על שאלתו, כי בכל האריכות שכתב לעיל לא עסק כלל בדין פאה נכרית, אלא רק בדחיית דברי מהרמא"ל שהתיר לגלות מקצת השער. והענין דפאה נכרית עלה רק בדרך אגב כנ"ל. ורק שאידי דהזכיר את השקו"ט בפאה נכרית ואת הגמרא בשבת שם, לכן כתב הי"קצת ראייה" אגב שיטפיה, ולא חש לתרץ זאת כי אין כאן מקומו. ולהלכה סמך על הקורא שיעיין בפסק הרמ"א והמג"א בשו"ע, ובשו"ע של אדה"ז.

והרי לא זוהי הדרך לפסיקת הלכה, שאם נמצא בספר חידושים על השי"ס של אחד האחרונים (ולא בספר "פסקי דינים"), שמקשה "קצת ראייה" נגד דין המפורש בשו"ע או ברמ"א, שנוכיח מזה שבא כביכול לחלוק בזה על השו"ע והרמ"א להלכה. וזאת: 1. גם אם מדבר שם

אי כבלא הקשו: "וא"ת אמאי לא תני נמי ברישא פאה נכרית בהדי כבול דאין יוצאין בה לרשות הרבים". ותירצו: "ויש לומר דמילתא דפשיטא היא דאסור לצאת בה לרשות הרבים, דודאי משלפה משום דמחכו עלה". והרמב"ן שם הקשה ג"כ את קושיית התוס' ותירץ באופן אחר: "ואפשר שבכבול עצמו די לו ללמוד לשאר התכשיטין שלא יצא בהן".

וע"פ דברי הרמב"ן מתורצת גם קושית הצ"צ, כי מאחר שרב ענני מחדש **שכל הנאסרים** לא נאסרו אלא לרשות הרבים, ו**כולם** מותרים בחצר, א"כ מספיק שכותב "**הכל** ככבול" ומזה לומדים על כל שאר הנאסרים, ואין צורך לפרט "פאה נכרית" (משא"כ רב צריך לפרט "פאה נכרית", כיון שהוא לא מתיר "הכל" אלא רק "כבול ופאה נכרית", וא"כ אינו יכול לכתוב רק "כבול" דמאי שייר דחאי שייר).

ועוד י"ל בזה, שרב ענני לא קאי על לשון רב דלעיל שאמר "חוץ מכבול ופאה נכרית", אלא על לשון המשנה נז, א. שאמרו שכבול אסור ברה"ר (ולא הזכירו פאה נכרית), ושבמשנה סד, ב. תילקו **שבחצר מותרת** בכבול (ובפאה נכרית), ועל זה אומר רב ש"הכל ככבול", היינו שאף שהכל אסור ככבול **ברשות הרבים** כמפורש במשנה, מ"מ בחצר הכל מותר. ובמילא אין קושיא ממה שלא הזכיר רב ענני "פאה נכרית" בדבריו.

ועכ"פ מובן מכל זה שבמה שכתב הצ"צ "קצת ראייה", אין כוונתו לדחות את ה"שלטי גבורים" ולאסור פאה נכרית, וכמובן שלהלכה אף הוא פוסק כרמ"א וכמג"א וכסבו אדה"ז, שפאה נכרית מותרת בלי שום פקפוק. ורק שבשטף לשונו בלימוד הסוגיא, כתב את הדיוק שיש בדברי רב ענני, וזאת כאמור בדרך הלימוד, ולא להלכה.

(אלא שכאן מקום איתי להעיר במה שכתב הגה"ח ר' משה ווינער שי בספרו "כבודה בת מלך" ע' סז הערה 34 לתרץ את דברי הצ"צ וז"ל: "העירני חכם אחד.. דשם מייירי הצ"צ באופן שהפאה נכרית **אינה מכסה**

בעיקר על הלכה זו (ולא כמו כאן שכל הענין בא בדרך אגב). 2. גם אם מביא קושיא ממש (ולא "קצת ראייה").

אמנם מאחר שאנו עוסקים ב"קצת ראייה" של הצ"צ, חובה עלינו לבאר היטב, למה יש כאן רק "קצת" ראייה, ולא ראייה ממש. והביאור בזה, כי כשם שהביא הצ"צ קצת ראייה מרב ענני לאסור, **כך בדיוק** יש הוכחה גמורה מלשונו של רב להתיר. דאם היה אסור לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים, א"כ איך אומר רב "**כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים** אסור לצאת בו לחצר, חוץ מכבול **ופאה נכרית**", והרי בפאה נכרית לא "אסרו חכמים לצאת בו (בשבת) לרשות הרבים", דגם בחול אסור. ומזה ראייה שפאה נכרית מותרת בחול לדעת רב.

וא"כ ברור שב"קצת ראייה" שהביא הצ"צ מלשונו של רב ענני, לא נתכוין להביא ראייה לעצם הדין הלכה למעשה. ואדרבה, שמאחר שאין הלכה כרב ענני אלא כרב, הרי הדיוק מלשונו של רב ענני אינו נוגע לדינא, דמלשונו של רב מוכח להיפוך. ומזה עצמו שמכל אחד מהם מוכח להיפוך, הרי או שעלינו לומר שהם חולקים גם בענין זה עצמו והלכה כרב (כשם שהלכה כאן כרב ולא כרב ענני בגוף הענין שחולקים בו), או שבאמת ההוכחות הסותרות מדבריהם מכריחות שאין להוכיח מדיוק זה כלום (וכלשון הגמרא ברכות כה, א. ושי"נ לריבוי מקומות בשי"ס, דכאשר יש דיוקים סותרים מרישא לסיפא מסיקים "**אלא מהא ליכא למשמע מינה**". ועיין רש"י שבת קכא, א. ד"ה אלא מהכא, וע"פ דבריו שם בודאי שאין להוכיח מדברי רב ענני, שאין הלכה כמותו. וראה גם בבא מציעא כה, א. וברש"י שם ד"ה תני צבורי פירות: "דהוי מדחי ליה, לא הא תפשוט ולא הא תפשוט").

אמנם גם לולא זאת, הרי אין ראייה של ממש אפילו מלשונו של רב ענני עצמו. ונקדים דברי המשנה בשבת נז, א: "לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן.. ולא בכבול לרשות הרבים כו". ובתוס' שם ע"ב ד"ה

כל הראש, וכדמשמע למעיין בגוף דבריו שם. משא"כ האידנא שהפאה נכרית מכסה את כל הראש, עכ"ל הרב ווינער. ובמחילה מכת"ר אין בדברי אותו חכם ממש לפענ"ד. כי מה שהזכיר שם הצ"צ את לשון הערוך "דמקפת ראשה ולא מכסיא" הוא רק בכדי לציין שיש כמה דיעות בענין מהותה של הפאה נכרית, אבל בודאי שאין זה לשיטת ה"שלטי גבורים". ועוד והוא העיקר, שלדבריו אם מדובר בפאה שמשאירה את רוב הראש מגולה, א"כ האם על זה צריך הצ"צ להביא "קצת ראייה" מלשונו של רב ענני שאסור לילך בפאה נכרית ברשות הרבים, והרי האריך כל כך עד עתה בראיות ברורות מש"ס ופוסקים להוכיח, שאפילו מקצת שער אסור לגלות אפי' בביתה וכ"ש ברשות הרבים).

מסקנה: אין ספק שה"צמח צדק" מתיר את הפאה נכרית, כסבו אדמו"ר הזקן בשו"ע. ואין שום ראייה נגד זה מדבריו בחידושו על מסכת ברכות.

שכרה של מסירות נפש על כיסוי הראש

בשנת 1854 הייתה ברוסיה גזירה ה"קנופין" - היינו שהנשים הלבישו על ראשן כומץ מטפחת שהייתה נקראת "א קנופ", והגזירה הייתה להסיר זאת.

בשנת 1874 הייתה הגזירה של "נאווא - פאלאזעניע" - היינו שייקחו עבור אנשי חיל (כלומר יגייסו לצבא) את כל אחד ואחד. לפני הגזירה הנוהל היה שמכל עיר היו צריכים לתת סכום של מספר אנשים, וכעת נגזרה גזירה חדשה: שכל אחד צריך להעמיד את עצמו לצבא.

אמר אדמו"ר הסהר"ש: אלו שעמדו בתוקף בזמן הגזירה של ה"קנופין", (כלומר: לא הסירו את כיסוי הראש), אף אחד מבניהם לא שרת בצבא. (כי גזירת הצבא הייתה בדיוק עשרים שנה לאחר גזירת ה"קנופין", והבנים שנולדו אז לאחר גזירת הקנופין היו צריכים להעמיד את עצמם לאנשי חיל).

אבל אלו שלא עמדו בתוקף נגד הגזירה - הרי נוסעים אלי - אני יודע איזה צרות היו להם. (כפי הנראה שהוכרחו להתגייס לצבא הרוסי וסבלו מאד).

שמענות וסיפורים חלק א' עמ' מ"ח (בתרגום חופשי)

האם חזר בו ה"פרי מגדים" ממה שהתיר את הפאה נכרית?

עוד כותב הרב מאזוז:

ויש שהתירו וחזרו בהם ואסרו, כמו הגאון בעל "פרי מגדים".

פרק ט

ואכן ראוי לברר נקודה זו של דעת ה"פרי מגדים" בענין הפאה. וכשנכנס לעומק הענין נראה בס"ד, שמעולם לא חזר בו בעל ה"פרי מגדים" מהיתרו הקודם. דהנה באו"ח סימן עה ב"אשל אברהם" סק"ד הביא הפרמ"ג את ב' הדעות של ה"שלטי גבורים" וה"באר שבע" וסיכם: "ומכל מקום **במדינות שיוצאין בפאות נכריות מגולה**, יש להם לסמוך על השו"ע (היינו הרמ"א) כאמור". והוסיף שם להביא עוד ראייה מכתובות עב,א. ששאלו: "יוצאת וראשה פרוע - דאורייתא" (ולמה נאמר במשנה שנקראת רק "עוברת על דת יהודית"). ומכך שהגמרא לא תירצה שמדובר במי שמכסה ראשה בפאה נכרית, ושמשום כך עברה רק על דת יהודית ולא על איסור תורה, א"כ "שמע מינה דלית בה דת יהודית, ושרי".

אלא שלאחרונה יש הטוענים, שהתגלה כתב ידו של הפרמ"ג בספרו "אם לבניה", ושם (בערך "כתובה") אוסר את הפאה. אמנם, מלבד מה שיש רבים המפקפקים אם אכן יצאו הדברים מעטו של הפרמ"ג, הרי עוד זאת, שבאמת אין שום ראייה גם משם שחזר בו מדעתו בהגהותיו לשו"ע. וכדמוכח מהעובדה שלא טרח לדחות ב"אם לבניה" את הראיה שהביא מהגמרא להיתר.

ומה שלפועל אסר ב"אם לבינה" לצאת בפאה נכרית, הוא מאחר שגם בפרמ"ג התיר רק במקום שנהגו, וכמו שכתב שם שרק "במדינות שיוצאין בפאות נכריות מגולה, יש להם לסמוך על השו"ע", אבל במקומו של הפרמ"ג לא היה נהוג כלל לילך עם פאה, ועל כן אסר זאת. ובטעם האיסור כתב שהוא משום מראית עין. וכלשונו ב"אם לבינה": "כללא דמילתא, פרו"ק יש לגזור מראית עין אטו פרוע ראש". ועוד טעם לאיסור כתב משום "בחוקותיהם לא תלכו, אם מכוונין לכך כחוקת עובדי כוכבים ומזלות" (כי רק הנשים הנכריות לבשו במקומו ובזמנו את הפאה). והוסיף: "ודאי מי שעושה להכעיס או שלא יכירו אותו שהוא בר ישראל, עבירה בחוקותיהם (של) עבודת כוכבים לא תלכו".

וא"כ כמובן שאין מכך שום ראייה לפרו"ק של זמנינו, שרוב נשי ישראל הכשרות מכסות בזה שערותיהן, ואין כאן מראית עין. וכ"ש שאין משום "בחוקותיהם לא תלכו", כי אף אחד אינו חושד שעושות כן "להכעיס", או בכדי שלא יכירו אותן שהן בנות ישראל ח"ו, דאדרבה הנכריות אינן הולכות היום עם פאה בדרך כלל, ורק הנשים היהודיות הצדקניות.

ואם נרצה ללמוד מדבריו של ה"אם לבינה" הלכה למעשה בזמננו, מה נענה על מה שכתב באותו ספר עצמו (בערך "צעף") ש"אפילו נתנה מטפחת על ראשה, כל שאין רדיד עליה תצא בלא כתובה" (וכבשו"ע אהע"ז סימן קטו ס"ד). ואלא מה נאמר שזהו רק במקום שהיו רגילות לשים על ראשן רדיד, א"כ גם בענין הפאה נודה על האמת, שה"אם לבינה" אסר רק במקומו ובזמנו, שהיה בזה משום "מראית עין" וגם משום "בחוקותיהם לא תלכו", וכנ"ל.

ומי לנו גדול וקנאי בענין הפאה מאשר מהר"י פדואה שהובא ב"באר שבע", ומ"מ כבר העידו עליו נכדיו (שני הגיסים הנודעים הגאון רבי יוסף שאול נטאנזון בעל ה"שואל ומשיב" והגאון רבי מרדכי זאב אנטינגא בעל "מאמר מרדכי") בספרם "מגן גבורים", שראיותיו אינן מכריעות (וכפי

שדחו אותן אחת לאחת בטוב טעם), ורק "בשביל שראה שנפרץ בעת ההוא, וכל כוונתם היה לדמות לעכו"ם. ועל כן ליבהו ליבתה רוח טהרה לעורר מדנים על זה". וזהו גם הטעם למה שאסר ה"אם לבינה" את הפאה בזמנו (בנוסף למראית עין כנ"ל). משא"כ בימינו אלו שהוא מנהג נשים צדקניות וכשרות, וגם לא שייך כלל הטעם של "להדמות לעכו"ם".

ולהבין בעומק יותר מדוע לא שייך כאן הטעם של "בחוקותיהם לא תלכו". הנה מהר"י קולון כתב (בשו"ת שלו שורש פח), שבכדי שיהיה איסור זה צ"ל אחד משני תנאים: א. שהמעשה שנהגו לעשותו מחוקות הגוים הוא מעשה שאין לו טעם ואינו אלא מצד "חוקות" הגוים. ולכן כאשר האדם עושה מעשה משונה אך ורק בגלל שכן נהגו הגוים עובר בזה על "בחוקותיהם לא תלכו". ב. שיש במעשה זה פירצה מדרך הצניעות, ועושה כן בכדי להדמות לדרך הפריצות של הגוים.

והנה זה ודאי שהלובשות פאה נכרית בדורנו לא עושות כן בכדי להדמות לגוים. דמלבד מה שהיום אין זה מנהג מיוחד של הגוים, הרי הן עושות זאת בכדי שלא לעבור על האיסור דפריעת ראש, וא"כ לא רק שיש טעם ללבישת הפאה, אלא שזהו טעם של קדושה וצניעות ולא של חוקות הגוים דפריצות ח"ו. ובמילא אין שייך כאן כלל איסור זה. והרי אין לחשוד ב"שלטי הגבורים", והרמ"א, וה"פרישה", והמג"א, וה"באר היטב", ושו"ע אדה"ז, וה"משנה ברורה" וכ"ו, שיעלה על דעתם להתיר מעשה שהרצון לעשותו נובע מכוונה של הליכה בחוקות הגוים ח"ו.

מסקנה: מעולם לא חזר בו ה"פרי מגדים" ממש"כ כמה פעמים, שמותר לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית מגולה, במדינות שנהגו כן. וגם לדעתו אין בזה עתה משום מראית עין ולא משום חוקות הגוים.

ובפסק הרמ"א בשו"ע, ודאי לא שייך לומר שבא להתיר רק בחצר, שהרי מעולם לא אסרו השו"ע והרמ"א גילוי שער ממש בחצר (ונאסר רק ע"י המג"א מדין הזוהר כנ"ל). ולא יתכן לומר שהרמ"א סמך באו"ח סימן עה על מה שהזכיר את איסור הזוהר בדרך אגב ב"דרכי משה" אהע"ז סימן קטו). וא"כ מה שייך "להתיר" פאה נכרית בחצר כשאין כאן כל איסור של גילוי שער. ועל כרחך שבא להתיר **ברשות הרבים**. ובפרט שמביא את ה"שלטי גבורים", וגם הרמ"א עצמו כותב ב"דרכי משה" סימן שג את טעמו "דאין שער באשה ערוה אלא שערוותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין". וכן כתב בסימן עה "דשערות תלושות.. אינן ערוה", וא"כ זיל בתר טעמא שבודאי מותר גם ברשות הרבים.

וראה מה שכתב הפרמ"ג באו"ח סימן שג משב"ז סק"ט: "בדרכי משה אות ז' בשם הגהות אלפסי החדשות (שהוא הש"ג), מותר לנשואה לצאת בפאה נכרית מגולה **לרשות הרבים** בחול, דאין שער באשה ערוה כי אם אלה המדובקים לבשרה". הרי שהפרמ"ג ראה לנכון **להוסיף** בפירוש בדברי ה"שלטי גבורים" וה"דרכי משה" את המילים "לרשות הרבים", בכדי לבטל את ההוא אמינא הנ"ל שכאילו נתכוונו להתיר רק בחצר.

וב"מגן אברהם" בסימן עה ג"כ א"א לומר בשו"א שבא להתיר רק בחצר, שהרי גם הוא הביא את ה"שלטי גבורים" שכבר הוכחנו מדבריו שמתיר ברה"ר. ועוד שגם המג"א ביאר שם בשם התוס' שמדינא דגמי מותר לגלות שער בבית ובחצר ונאסר רק ע"פ הזוהר כנ"ל, וא"כ איך בא "להתיר" פאה נכרית בחצר. ועוד, שהביא לזה ראייה מהמשנה "יוצאה אשה בחוטי שער", והרי זה ודאי שלדעת המג"א מותר מדין המשנה לצאת אפילו בגילוי ראש ממש לחצר. ובמילא ברור ופשוט שמה שהוכיח המג"א מהמשנה הוא שמותר לצאת בפאה נכרית לרה"ר (וראה גם "מחצית השקל" שם. וכן ב"באר היטב" אהע"ז סימן קטו סק"י שמוכח מדבריו שמתיר גם ברה"ר). ועוד והוא העיקר, שהרי ה"באר שבע" ביאר את הש"ג שכוונתו להתיר לצאת ברה"ר, ועל כרחך שכאשר כתב המג"א שדברי הבי"ש "דחויים", כוונתו להצדיק את הש"ג שגם ברה"ר מותר.

האם הפוסקים שהתירו את הפאה, התירו רק בחצר ואסרו ברשות הרבים?

עוד כותב הרב מאזוז:

ויש אומרים שגם המתירים לא התירו אלא בחצר ולא ברשות הרבים.

האמת אומר שלא ידעתי לאילו "יש אומרים" כוונת הגאון שליט"א, ומיהם ה"מתירים" שלא התירו אלא בחצר ולא ברשות הרבים. ולא נותר לי אלא למנות כרוכלא את המתירים, ולעיין במה שכתבו:

ראש המתירים ה"שלטי גבורים" כתב מילתא בטעמא: "דשער באשה ערוה.. לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש.. אבל שער המכסה שיערה **אין כאן משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש**. ונראה ד..כל עוד דעבידי לכיסוי השער והן תלושות, אע"פ דקישוט הוא לה.. **אין בכך כלום**.. לא נאסר בשביל כך **לצאת בה** ולהתקשט בה.. דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחובר לבשרה", עכ"ל. וא"כ איך אפשר להעלות על הדעת שהש"ג מתיר רק בחצר ואוסר ברה"ר, והרי כותב בפירושו חלק, שבאופן עקרוני אין בכך **כלום**, לא ערוה ולא איסור של פריעת ראש, ולכן מותר **לצאת בה**. ועוד, שהרי הש"ג מביא ראייה מהגמ' בשבת שהתירה לצאת בפאה נכרית לחצר בכדי "שלא תתגנה על בעלה", ולולא זה היה אסור לה לצאת לחצר שמא תשכח ותצא לרה"ר, אבל אם אכן אסור לצאת לרה"ר אפילו בחול מטעם איסור פריעת ראש, א"כ כבר אין חשש שתצא מהחצר לרה"ר, ואין צורך בטעם "שלא תתגנה על בעלה". ועל כרחך שאין איסור לצאת עם פאה נכרית בחול לרה"ר.

וכן ברור בשו"ע אדה"ז סימן עה ס"ד: "ופאה נכרית אפילו דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה, וגם מותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע, שהוא אסור מן התורה באשת איש". ומזה שכתב "שהוא אסור מן התורה" משמע שמדבר על רשות הרבים, שרק שם יש איסור תורה של "ראשה פרוע", וכנ"ל. וכן מובן בפשטות מדבריו בסימן שג סט"ז: "אבל לא תצא (בשבת) בפאה נכרית.. שמא תחלצנה.. או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה". והרי המדובר שם על איסור העברת ד' אמות ברשות הרבים בשבת, וברור איפוא שבחול מותר לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים, דא"כ אין צורך לאסור בשבת.

וכך הבין הגר"א שהרמ"א והמג"א מתירים פאה נכרית גם ברשות הרבים. שהרי גם הגר"א הביא לזה ראיה מהמשנה המדברת על רשות הרבים "יוצאת אשה בחוטי שער". וכן מנכח מלשון ה"משנה ברורה" סימן עה סקט"ו: "וסבירא ליה (לרמ"א) דעל זה לא אמרו חז"ל שער באשה ערוה, וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש". הרי כתב שאין כאן איסור כלל מלכתחילה, וא"כ אין חילוק בין חצר לרשות הרבים. ועוד שהרי הוא עצמו כתב לעיל סק"ד שאין בחצר ובבית משום פריעת ראש, ורק ש"ראוי לנהוג כהזוהר", וא"כ כשכותב כאן שבפאה אין פריעת ראש בודאי מדבר ברשות הרבים.

ולא זו בלבד, אלא שגם ה"באר שבע" הבין כנ"ל בפשטות בדברי ה"שלטי גבורים", שהוא מתיר לצאת בפאה לרשות הרבים, שלכן הקשה עליו, וגם כל שאר האוסרים הבינו כן ברמ"א ובמג"א.

והיחידי ממש שמנסה לומר (וגם זה רק בדרך "אפשר") שהרמ"א התיר רק לק"ש ולא ליציאה לרשות הרבים, הוא היעב"ץ בספרו "מור וקציעה" לשו"ע שם. אבל כאמור זהו נגד הבנת כל גדולי האחרונים ברמ"א, ונגד הברור והפשוט בלשון הרמ"א. וראה גם מה שהקשה ע"ז בספר "בית אהרן" (אהע"ז ח"ד סימן טל) שב"דרכי משה" סימן שג

בודאי התיר הרמ"א לצאת לרשות הרבים, שעל זה הוא המדובר שם, ובד"מ כאן בסימן עה ציין לדבריו בסימן שג, וא"כ איך יתכן שיחזור בו ברמ"א ממה שכתב הוא עצמו כאן בד"מ ויתיר רק בחצר ולא ברשות הרבים. וזה מלבד כל מה שהוכחנו לעיל מלשון הרמ"א כאן (וכבר כתב ה"שדי חמד" בשם האחרונים שפירושו של היעב"ץ ברמ"א דחוק מאד).

וא"כ מי הם אותם ה"יש אומרים" שציין להם הרב מאזוז שליט"א, שלדעתם "גם המתירים לא התירו אלא בחצר ולא ברשות הרבים". ואיך ניתן להזכירם מבלי לכתוב את כל הדחקות הנוראה בדבריהם, ומבלי לציין שנגדם עומדים כל גדולי האחרונים אשר מפייהם אנו חיים ושכל בית ישראל נשען עליהם.

מסקנה: כל גדולי הפוסקים שהתירו את הפאה, התירו לצאת בה כשהיא מגולה גם לרשות הרבים, ולא יתכן לומר באופן אחר.

מתוך קובץ "באהלי חנה" גליון 25, ראיון עם הרבנית שרה נחשון תחי

מה עם פאה נכרית, חקרנו?

בזמנו, מספרת שרה, לפני למעלה משלושים שנה, שהינו תקופה מסוימת בארה"ב ואז שאל אותי הרבי למה אינני חובשת פאה. אמרתי לו שלמדתי מהרבנית מרים וובר ע"ה (אשתו של הרב משה וובר מירושלים) שלא חבשה פאה ואני מכסה את הראש בשני כיסויים אחד על גבי השני, וגם כאשר אני חובשת פאה חלקית (כפי שהיה מקובל אז) הרי את רוב הראש אני מכסה בשני כיסויים. אמר לי הרבי - "עם שני כיסויים זה בסדר".

בהזדמנות אחרת, כאשר נקלענו למצוקה כלכלית קשה ולא היה לנו כסף אפילו למחיה, אמר לי הרבי ביחידות, כשבאתי לקבל ברכה ללידה, שהוא יאמר לרב חדקוב שייתן לי כסף אפילו לפאה. הרב חדקוב נתן לי כסף ואמנם אמר שזה גם לפאה. למעשה קיבלתי אחר-כך שי מנשי חב"ד פאה וכך התחלתי לחבוש פאה, אם כי לא זנחתי את המטפחות שהרבי אישר אותן...

בגמרא לכלה שאינה זקוקה ל"כחל ושרק ופרכוס", מ"מ ספרי ההלכה מלאים בשאלות ד"כחל ושרק" לענין שבת, ולענין פסח, ולענין חציצה בטבילה וכו', **שמזה מוכח** שהוא דבר **הרגיל** אצל נשי ובנות ישראל. ולא נמצא מי שיעשה איסור כללי על זה, הגם שנעשה לשם יופי. ואע"פ שבודאי מי ש"מהדרת" בזה באופן קיצוני המושך את העין אין רוח חכמים נוחה הימנה, מ"מ בשביל זה לא הטילו איסור כללי על איפור.

וכמו"כ בענין הפאה נכרית, שבודאי גם בפאות ארוכות ומסולסלות (אף שאין זה מדרכי הצניעות, אבל) אין בהן חשש של עוברת על דת יהודית שהרי ראשה מכוסה, והאיסור שבהן הוא מדין צדדי.

מסקנה: האיסור בפאות חריגות אינו שייך לדין "פריעת ראש", אלא לצניעות בכלל, ואי אפשר לנצל ענין זה בכדי לאסור את כל הפאות.

את הדברים דלהלן שמעתי בטלפון מהגב' זלדה נעמעס מברוקלין ניו יורק:

כשהגענו לארה"ב מאירופה בשנת תשי"ח לאחר נשואינו, נכנסנו אל הרבי מה"מ ליחידות. אני לבשתי כובע ו"חצי פאה", ולא ראו לי אף שיערה אחת משערותי. במהלך היחידות אמר הרבי לבעלי: "יצחק, צא בבקשה החוצה לכמה דקות, אני רוצה לשוחח עם בעלת הבית שלך". כשבעלי יצא, אמר הרבי: "צריך ללבוש שייטל!" אני עדיין לא קלטתי אז מה זה "רבי" וניסיתי להתווכח, ואמרתי: "כל השערות שלי מכוסות, והשערות שרואים הם חצי פאה". והרבי ענה: "אבל צריך ללבוש פאה! א האלבער שייטל איז אזוי ווי א האלבע געזונט" (חצי פאה זה כמו חצי בריאות). והמשיך: "פאר טראגען א שייטל ווערט צוגעזאגט: געזונט, פרנסה, און נחת פון קינדער און קינדסקינדער." (עבור לבישת פאה מובטח בריאות, פרנסה ונחת מהילדים ומהנכדים). ואז חייך בחיור הנפלא שרק הרבי יכול לחייך, ואמר: "און וואס נאך ווילט איהר?" (ומה עוד את רוצה). עניתי לרבי: זה מספיק!

ואז קרא הרבי לבעלי וכשנכנס אמר הרבי: "תמצאי כאן מישהי שהיא מבינה בזה, והיא תלך איתך לקנות פאה יפה, שמי שתראה את זה תרצה גם היא ללבוש פאה". ובפנותו לבעלי אמר: "לך להרב חדקוב הוא ילווה לך כסף לפאה יפה עבור אשתך".

כמובן שאחרי ברכות כאלו, אין אני יוצאת מפתח ביתי עם מטפחת. אפילו כשאני יודת להוציא את הזבל החוצה, גם אז אני לובשת את הפאה.

האם יש איסור "פריעת ראש" בפאות ארוכות ומסולסלות?

עוד כותב הרב מאזוז:

כל המתירים לא התירו בפאות נכריות שבזמננו, העשויות משיער טבעי וארוכות ומסולסלות, ויש בהן גירוי יצר הרע שבעתיים מהשיער הטבעי של ההולכות בגילוי ראש.

הנה בענין הפאות מ"שער טבעי" עיין להלן פרק יג שאין בהן שום איסור. אבל בזה אין ספק ואין חולק שעל הפאות להיות צנועות, ואין היתר ללבוש פאות ארוכות ומסולסלות במיוחד. אך עם זאת, אין לומר בהכללה שאלו הן "פאות נכריות שבזמננו", כי רבבות נשי ישראל הכשרות הולכות בפאות צנועות.

ועוד, שגם האיסור בפאות ארוכות וכו', אין הוא שייך לאיסור לבישת פאה, אלא שזהו מדין הצניעות בכלל. דכשם שבלבוש הכי צנוע צריך להזהר עוד שלא יהיה באופן המושך את העין באופן קיצוני, וכמו שנאסר בהלכה ללבוש בגד אדום וכדומה, כן הוא גם בפאה נכרית שיש לשים לב שלא תהיה בצורה המושכת את העין באופן חריג. אבל זהו לא **דין בפאה נכרית**, אלא דין **בלבושים בכלל**. ואין שייך לאסור פאה נכרית בגלל טענה זו, כשם שאין מי שיאסור לאשה ללבוש בגדי צבעונים צנועים מחשש שמא תלבש בגד אדום.

וכמו בענין ה"איפור" (קוסמטיקה) לנשים, שעם כל השבת שנותנים

לנשים שלא ללבוש מטפחות ראש יפות ומושכות את העין, אע"פ **שלשיטתם**, דוקא בזה יתכן שהיו צריכים לגדור גדר בזמן האחרון. וכאזהרת הגאון בעל "אז נדברו" שתובא להלן פרק טז).

וכבר כתב הגאון רבי עובדיה הדאיה בספרו שו"ת "ישכיל עבדי" (אבן העזר סימן טז) וז"ל: "דקים להו לרבנן, שאין היצה"ר שולט אלא בדבר המחובר לגוף האשה עצמה, שהוא דבר שיש לו נפש חיונית, משא"כ בנתלש מהאשה שניטל ממנו נפש החיוניות, פקע ממנו איסור הערוה שהיה מתחילה בהיותו דבוק בגוף האשה, והרי הוא כפגור מת שאין ליצה"ר שליטה בו... ועינינו הרואות שכן נהגו נשי רבנים גאוניים ואדמורי"ם ואין פוצה פה ומצפצף".

ויש להביא מקור לכך מלשונות הפוסקים, שאדרבה, כל ענין הפאה גם בזמניהם היה ענין של קישוט, עד ששערות הפאה היו יפות יותר מהשער הטבעי (ואין שום סברא לומר שבזמנם הבינו בעניני נוי פחות מחכמי האופנות המטופשות בזמננו).

דבפירוש המשניות למשנה שבת סד, ב. כתב הרמב"ם: "ופאה נכרית כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה הרבה, ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתתקשט בשער". וה"שלטי גבורים" לרי"ף שם ציטט את לשון הרמב"ם, והוסיף: "ומשמע להדיא שמותר לבנות ישראל להתקשט בהם.. ואע"ג דאמרינן ספ"ק דערכין.. דהוי כגופה ממש, מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה. דהא.. אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם, ובנשואות מיירי התם".

וברש"י סנהדרין קיב, א: "פאה נכרית. גדיל של שערות דעלמא שעושינן לנוי" (והרי הגמרא מדברת שם על "נשים צדקניות", שהן לובשות פאה נכרית "לנוי"). וב"דרכי משה" או"ח סימן שג: "ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה.. אע"ג דעבדה לקישוטי".

פרק יב

האם יש חסרון בכך שהאשה לובשת את הפאה לנוי?

עוד כותב הרב מאזוז:

עד שיש בחורות בבית יעקב המחכות בקוצר רוח להתחתן כדי לזכות ללבוש פאה נכרית.

והנה בזה רצה הרב מאזוז שליט"א להוכיח שלפעמים הפאה נאה יותר מהשערות הטבעיות, ובמילא לדעתו זה עצמו מוכיח שאין ללבוש פאה נכרית (שלדבריו, אולי אותם הפוסקים שהתירו הפאה, התירו רק בזמנם, משום שלפני מאות שנים לא היתה הפאה נאה, משא"כ בזמננו).

אבל כ"ק אדמו"ר שליט"א כותב בפירוש ב"לקוטי שיחות" ח"י"ג ע" 186 שיש להעדיף פאה אפי' אם הפאה יפה יותר מהשערות הטבעיות של האשה, וביאר את הדברים להלכה בתשובה שהשיב להרב משה ווינר שליט"א מחבר הספר "כבודה בת מלך" וזלה"ק: "הרי זה (שער עצמה) פריצות על ידי גופה, וזו (פאה נכרית) ע"י דבר זר (דלבוש הראש בדומה ללבוש הרגל וכו')", עכלה"ק. (וראה בהסכמת הגאון רי"י פיקארסקי שם, שהביא הוכחות נפלאות מהלכה שפאה נכרית נקראת יותר "חוץ לגופה" מאשר הלבושים).

וא"כ ע"פ הנ"ל פשוט, שבלבישת פאה נכרית יפה אין ח"ו משום פריצות או דבר שבערוה, כי זהו דבר זר מגופה שלא שייך בו פריצות, וכמו בגד נאה וצנוע שלא נאסר בשום מקום בהלכה. (ועדיין לא מצאתי שום פוסק מאלו האוסרים פאה נכרית מתוך קנאות, שיצא עם פסק דין ואזהרה

והמקור של כולם הוא בגמרא שבת שם, שהטעם שהתירו לצאת לחצר בשבת בפאה נכרית (ולא חששו שתצא לרשות הרבים ושם תוריד ותטלטל את הפאה ד' אמות) - הוא בכדי "שלא תתגנה על בעלה". הרי מוכח שהיו לובשים הפאה לנוי. וכדפירש"י שם: "כדי שלא תתגנה התירו לה קצת קישוטים הנאים". ובתשובת הגאונים לשבת שם: "פאה נכרית, שער שמביאין מבחוץ ומקלעין אותו יפה יפה ומניחין אותו בראשי כלות כל ימי חופתן". וב"פני יהושע" שם נח, א: "דשבח הוא לה ומקישוטין הנאים שבאשה הוי".

הרי מוכח שגם בזמן הגמרא היו לובשים הפאה נכרית לנוי, ובשום מקום לא נרמז שיש איסור בזה גופא שהפאה יפה יותר משערה. ועד שמבואר בסוגיא שם, שהזקנות ששערותיהן לבנות היו לובשות פאות של שערות שחורות, בכדי שתראנה כצעירות. והרי זה ממש מה שכתב הרבי שאפשר ללבוש פאה אף שהפאה נראית יפה יותר מהשער עצמו.

ועפ"י הנ"ל, במה שכתב הרב מאזוז שיש המחכות לחתונתן על מנת שיזכו ללבוש את הפאה נכרית, לא ידעתי מה רע בכך. ואם יש בחורה שמחכה לחתונה בכדי שתזכה ללבוש את שמלת החופה, האם יש בזה חסרון ביראת שמים שלה? והאם משום כך נאסור ללבוש שמלות חופה צנועות ויפות? וזהו דבר טבעי אצל בנות ישראל בדורותינו שמתפעלות גם מהעניינים החיצוניים שמסביב החתונה, אע"פ שבודאי מתכוננות גם בכל ההכנות הרוחניות, לבנות בית בישראל על יסודי התורה והחסידות.

מסקנה: גם בזמן הגמרא וגדולי הפוסקים, התירו ללבוש פאות נכריות שנעשו למטרת קישוט ונוי, ולכן גם היום אין בזה חסרון ואין שום טעם הלכתי לאסור זאת.

האם יש איסור מראית עין וגירוי היצר, כשהפאה נראית כשער טבעי?

עוד כותב הרב מאזוז:

ולכל הדעות כל המתירים לא התירו בפאות נוכריות שבזמננו העשויות משיער טבעי... ויש בהן גירוי יצר הרע... אבל ללבוש רק פאה (שהיא עצמה שיער טבעי של נכרית) ולהראות כגלוית ראש חייו, הייטב בעיני ה'?

פרק
יג

הנה לכאורה ה"מדד" בכדי לקבוע על מעשה מסוים אם הוא טוב בעיני ה' או לא, הוא השו"ע. ואם הרמ"א ושאר הפוסקים שאחריו, קובעים להלכה שמותר ללבוש פאה "שהיא שער טבעי של נכרית", הרי בודאי שהדבר טוב בעיני ה' (וכששאלו בתורה את השאלה "הייטב בעיני ה'", באה התשובה מיד: "וישמע משה וייטב בעיניו" - שמיני י, יט-כ).

ובענין הטענה על הפאות מ"שיער טבעי", הנה גם במודעות שיצאו לאחרונה נגד הפאה, כתבו שכאילו הפאות שהתירו בעבר לא נראו כשער טבעי, משא"כ הפאות של זמננו אסורות לדבריהם לכל הדעות.

(וז"ל אחת המודעות: "בזמניהם לא היתה הפאה נכרית דומה ממש לשער, ולכן לא היה בהן איסור דאורייתא, אבל הפאה הסינטטית שדומה לשער אסורה מדאורייתא. ולפי כל זה יוצא, שלא היה אף פעם מנהג להקל בפאות כמו אלו של היום, ולכולי עלמא הפאות של זמננו אסורות, גם לאלו שאמותיהן נהגו להקל בפאות של זמניהם.. בסקר

שהתקיים בשנת תשנ"ח אצל כל יבואני ומפיצי הפאות, כולם אמרו פה אחד, שאין היום פאה אחת בעולם שאינה דומה לשער, הרי שכל הפאות של זמננו אסורות לכל הדעות", עכ"ל המודעה).

ואני תמה איך אפשר להעלות זאת על הדעת, וכי הפאה הנכרית של זמן הגמרא והפוסקים היתה עשויה מתבן וקש? והרי ה"ערוך" ערך "פאה" כתב: "פירוש, אשה שאין לה רוב שיער, לוקחת שיער מנשים אחרות ומשימה על ראשה, שנראה כמו שהוא שיערה". וגם ה"שלטי הגבורים" בשבת (סד, ב) מגדיר מהי הפאה המותרת וז"ל: "במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן.. לא שנא שערות זידה (תלושות) לא שנא שערות חברותיה". וה"דרכי משה" באו"ח סימן שג כותב: "מותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משער חברותיה, וגם ה"באר היטב" שם כותב בסק"ח בביאור דברי הרמ"א: "והוא הדין אם חתכה שער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה". וב"משנה ברורה" שם סקט"ו בשם ה"פרי מגדים" כתב: "דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל". וכ"כ ב"כף החיים" שם סק"כ: "פי' פאה נכרית שאינו שער ראשה.. והוא הדין אם חתכה שער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה". (וגם לדעת ה"עטרת זקנים" שאסור בשער עצמה, הנה גם הוא מתיר שער חברותיה).

וא"כ איך אפשר לומר שהפאה שהתירו פוסקים אלו לא נראתה כשער טבעי, והרי אפילו שער חברותיה נראה כשער טבעי שלה, וכ"ש שער עצמה שנחתך שגם את זה התירו. וכל המודעה הנ"ל היא ממש חוכא ואטלולא, ששער עצמה שנחתך (שאת זה התירו הפוסקים) לא נראה שער טבעי, אבל הפאות הסינטטיות של זמננו דוקא הן נראות טבעיות!

וכבר ביארנו לעיל פרק יב באריכות, שלא שייך גירוי היצר בשערות תלושות, ושאינן איסור בכך שהפאה תהיה נאה וצנועה, כמו שאין איסור בבגד נאה וצנוע.

ומה שכתב הרב מאזוז שעיי"ז האשה נראית כגלוית ראש, הרי מוכח מהגמרא שהפאה אפילו בזמן ההוא נועדה בכדי להחליף כביכול את שערותיה, עד שהיתה נראית כבעלת שער. דבגמרא נזיר כח, ב. אמרו, שהבעל אינו יכול לטעון כנגד אשתו שלא תידור בנזירות דאין רצונו באשה מגלחת (שצריכה לגלח בסיום נזירותה), כיון ש"אפשר בפאה נכרית", ופירש"י: "ומיחזיא כאינה מגלחת". ואמנם ה"שלטי גבורים" הוכיח גם מכאן את היתר הפאה נכרית.

ומוכח איפוא מהגמרא, שאמנם "ייטב בעיני ה'" שהשערות מכוסות בפאה, אע"פ שהאשה נראית כאינה מגלחת היינו כבעלת שער, ועד שזה נוגע לדינא ש"אפשר בפאה נכרית".

וכמו שכתב ברש"י במשנה שבת שם: "פאה נכרית. קליעת שער תלושה וצוברתה על שיערה עם קליעתה שתראה בעלת שער". וכן עדי"ז ב"שלטי גבורים" שם: "הרי כל עצמו של אותו קישוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער" (ומזה מוכיח שהפאה אינה מכוסה אלא מגולה). וכן העתיק ב"דרכי משה" סימן שג: "ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה.. אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שער".

אמנם אין הפירוש בזה שהרואה חושב שאלו הן שערותיה הטבעיות (שאז היה בזה איסור מראית עין), אלא שהמראה הכללי שלה הוא כאילו היו אלו שערותיה.

ונבאר הדברים: דהנה ה"באר שבע" טוען כנגד ה"שלטי גבורים": "נראה מדבריו שהבין מה שאמרו בשביל שתראה בעלת שער, ר"ל שהשערות של פאה נכרית יהיו נראות לחוש עין הרואה להטעות אותו להחזיק הפאה נכרית לשער עצמה הדבוק לבשרה ממש. רחמנא ליצלן מהאי דעתא, כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה כעוברת על דת משה, דהא לצאת בשיער עצמה מגולה אסור מן התורה, כדאיתא

בפרק המדיר ראשה פרוע דאורייתא היא, דכתיב ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש וכו', והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית עין".

אבל כמובן שלא זוהי כוונת ה"שלטי גבורים" שהרואה יחשוב שאלו הן שערות עצמה, אלא שהוא מסביר את טעמם של אלו ההולכות עם פאה, לאו דוקא מבנות ישראל אלא להבדיל גם מאומות העולם (שהרי לא המציאו את הפאה רק עבור בנות ישראל). שהכוונה הכללית בלבישת הפאה היא שיש כאלו שאין שערן שלם וטוב, ולכן לובשות פאה כדי שתהינה נראות כבעלות שער. וגם בנות ישראל כשהולכות עם הפאה כוונתן שהן תראינה "כאילו" הן בעלות שער, כלומר, לא ח"ו שהרואים יחשבו ויטעו שאלו הן שערות ראשן, אלא שהמראה הכללי שלהן יהיה כאילו הן בעלות שער, הגם שיודעים שזוהי פאה.

וכן פשוט בדברי הגמרא שבת שם שהתירו פאה בשבת בחצר "כדי שלא תתגנה על בעלה". והיינו שהגם **שבעלה יודעה ומכירה** ולא נפלות ממנו שאין אלו שערותיה, מ"מ הוא שמח מכך שהיא נראית טוב יותר עם הפאה נכרית. וכן מובן מהגמרא בנזיר שם, שעל הטענה של הבעל "אי אפשי באשה מגלחת" עונה ת"ק: "אפשר בפאה נכרית", כלומר שהגם שבעלה יודע שהיא מגולחת, מ"מ ע"י הפאה נכרית לא יהיו לו טענות אליה ולא תתגנה עליו מפני תגלחתה, כי עכ"פ "מיחזיא כאינה מגלחת". וכן כתבו ב"מגן גבורים" וז"ל: "דאטו בידיעה תליא מילתא, מ"מ קישוט הוא דנראית **כאילו היה לה שער**".

אלא שעדיין יש לנו להתבונן בטענה זו שיש לאסור את הפאה משום מראית עין. דלכאורה גם אם מכירים ויודעים שהפאה אינה שערותיה, מ"מ מאחר שבמבט ראשון עלולה הפאה להראות כשער עצמה, א"כ למה שלא נאסור אותה משום כך, כשם שאסרו לשתות דם דגים מטעם זה דמראית עין.

והנה ה"באר שבע" כתב בפירוש שטעם האיסור של פאה נכרית הוא משום מראית עין, שיחשדו שהולכות בגילוי שערות ראשה ועוברת על דת משה ויהודית (וקצת צ"ע בלשונו שכתב: "והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית עין". דהיכן מצינו "הרבה דברים" שאסרו חכמים לנשים משום מראית עין). וגם הגאון בעל ה"ישועות יעקב" שאוסר, כתב בפירוש באו"ח סימן עה סק"ג שלפאה יש דין כיסוי ומותר לקרות ק"ש כנגדה, ואסור רק משום מראית עין. ועד"ז כתב ה"תפארת ישראל" בשבת פ"ו מ"ה ("בועז" סק"א) דדוקא "בחצר שאין רבים בוקעים בו" התירה המשנה לצאת בפאה נכרית, אבל ברשות הרבים יש בזה משום מראית העין (ולמעשה משו"ת מהרי"ל דיסקין בקו"א סימן ריג: "ודאי דאסור משום מראית העין, כדקי"ל לאסור בדם דגים", ואכ"מ להאריך בביאור כל דבריו שם).

אמנם באמת אין ספק שרוב הפוסקים שאסרו משום מראית עין, ובראשם בעל ה"באר שבע", היו ממקומות שלא נהגו ללכת עם פאה, ולכן כשהיו כאלו **שהתחילו** בזה היה כאן איסור מראית עין. וראה בשו"ת "דברי חיים" יו"ד ח"א סימן ל: "לא נמצא בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופאה נכרית". ובשו"ת מהרי"ץ חיות סימן נג כתב: "ובימי ילדותי לא שמעתי שינהגו קולא בזה בכל תפוצות ישראל במדינת פולין". ורבי אברהם פלאגי בספרו "ברך את אברהם" פרשת בחוקותי כתב: "דבמקומותינו לא נשמע ולא נמצא מנהג כזה לילך הנשים בכיסוי הפארוק כלל".

והטעם שלא היתה הפאה נכרית מצויה אז, אינו משום יראת שמים וצניעות, אלא בעיקר משום שהיו דמיה יקרים ומפני העניות לא היו הנשים יכולות להשיגה, אע"פ שהיתה מצויה קצת אצל הנכריות. (ולמעשה מלשון השאלה בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן מז: "זה ימים אחדים ואני הייתי במסבה אחת נגידיים וקצינים ושאל אותי אחד מן השועים אם אמת הדבר שאין איסור לנשים נשואות לקשט את עצמן בפאה נכריות". ושם בסימן מח: "כבר נשאלתי ע"ז מאת גביר אחד ירא

וחרד על דבר ה' על אודות אשתו הגבירה", הרי שהשאלה דפאה נכרית היתה שייכות רק אצל הגבירים, אחד מעיר ושנים ממשפחה). וכאשר היתה גבירה שהתחילה לצאת בפאה נכרית, נולדה שאלה של מראית עין.

אולם ברבות הימים נוצר מצב שהרבה נשות ישראל, ודוקא מהצדקניות החלו ללבוש פאה נכרית, ולא משום פריצות ח"ו, אלא מפני גזירת המלכות שגזרו על הנשים שלא לכסות שערותיהן, ומצאו הצדקניות עצה לכסות בפאה נכרית לבל ירגישו בהן. וכן כתב הגאון ר' בנימין רבינאוויטץ שליט"א חבר הבד"ץ של העדה החרדית, במכתבו מיום נר ה' דחנוכה תשנ"ה למחבר הספר "דת משה וישראל", וז"ל: "הנה מנהג חבישת פאה נכרית ברשות הרבים, חדרה ונתפשטה בתוך ישראל קדושים לפני כמאה וחמישים שנה, באשמת הצאר הרוסי שגזר על ישראל לשנות לבושם, ולצאת בנות ישראל פרועות ראשי". וזה הביא למצב שדוקא החרדיות ביותר כיסו שערן בפאה נכרית.

ולכן בזמננו כאשר רבבות נשים צדקניות הולכות בפאה נכרית, כבר לא שייך כאן שום מראית עין כלל, וגם כל אותם הפוסקים שאסרו בזמנם, היו בודאי מתירים היום, כי כשרואים אשה שומרת תורה ומצוות ההולכת עם פאה, לא יחשדוה שהיא מגלה שערותיה. וראה גם לשון ה"משנה ברורה" סימן עה (בשם ה"מגן גבורים"): "דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין". הרי מפורש שגם למחמירים, אין איסור מראית העין שייך רק במקום שאין נוהגים כן.

ודין זה שדבר שרבים נוהגין בו אין בו משום מראית עין, מוכח מכמה הלכות בש"ס ופוסקים. דביו"ד סימן רח"צ ס"א כתב המחבר בענין איסור שעטנז: "וחכמים אסרו מפני מראית העין משי עם צמר, לפי שדומה לפשתים.. והאידנא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו, לפיכך אין

בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן". והנה השו"ע כתב שני טעמים, ושניהם שייכים בנדו"ד, כי הפאה נכרית גם מצויה בינינו, וגם הכל מכירים בה.

והכוונה במה שכתבנו ש"הכל מכירים בה" - כי זה ודאי שנשים אחרות המביטות על פאה נכרית של חברתן, מכירות היטב את ההבדל בין הפאה לשער הטבעי, וגם הגברים הפרוצים רח"ל שיביטו יכירו את ההבדל, ולאידך אלו שיש בהם יראת שמים ויראת חטא בין כך אינם מסתכלים. ולכן, יש לזה גדר של הכל מכירים בה (וכמבואר להלן בתשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל).

(ובאמת גם לולא היו הכל מכירים בפאה, היה מספיק רק הטעם הראשון שהיא מצויה בינינו. והראיה לזה, דלהלן בסעיף ב' כתב הרמ"א שאסור לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר משום מראית עין, אבל במקום דשכיח קנבוס, שרי. וכתב הש"ך סק"ב בשם הדרישה: "ובמדינותינו נוהגין היתר בבגד קנבוס כי הוא מצוי לרוב". והוסיף בשם הב"ח: "דכיון דמצוי נוהגין היתר **אע"פ שלא נמצא מי שמכירו** להבין שהוא בגד קנבוס כ"א על המעט". הרי שהטעם הראשון ש"מצוי בינינו" הוא עיקר. ואף שהגרעק"א שם כתב שלדעת הב"ח הוא ספיקא דדינא, אבל הש"ך בודאי פסק כן. וגם שבקנבוס "לא נמצא (כלל) מי שמכירו" משא"כ בפאה שעכ"פ רבים מאד בודאי שמכירים אותה).

ולהעיר שביו"ד שם מדובר על איסור מראית עין שגזרו חכמים בפירוש, ואעפ"כ כאשר בטל הטעם בטל האיסור (וראה "פתחי תשובה" שם סק"א שצ"ל למג"א או"ח סימן ט סק"ז: "דכיון שטעם האיסור ידוע, אם נתבטל הטעם נתבטל האיסור ממילא"), וכ"ש וק"ו בנדו"ד **שלא נאמר בזה שום איסור ע"י חכמים**, הרי בודאי שאין בכוחנו להטיל איסור מראית עין שלא אסרו חז"ל, ובפרט כאשר הפאה מצויה בינינו והכל מכירים בה.

ועיין עוד באו"ח רמג ס"א שאסור להשכיר מרחץ ותנור וריחיים לעכו"ם

לשבת, והטעם הוא כלשון המשנה ע"ז כא,א. מפני שהמרחץ נקרא על שמו של הישראל, וביאר הב"ח שם (סוד"ה גרסינן) שהאיסור הוא משום מראית העין, וכ"כ בשו"ע אדה"ז שם ס"ו. אבל בס"ב שם כתב המחבר: "אם מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכירם או ליתנם באריסות, מותר להשכירם לעכו"ם או ליתנם לו באריסות". ובט"ז שם סק"ב: "ולמראית עין אין כאן כיון שדרך להשכיר". הרי מוכח מהלכה זו, שגם במקום שחכמים אסרו דבר משום מראית עין, מ"מ כאשר ידוע באותו מקום שאין כאן מעשה איסור, בטל גם האיסור של מראית עין. וגם דוגמא זו היא מענין שחז"ל אסרו בפירוש משום מראית עין, ואעפ"כ כשבטל הטעם בטל האיסור.

ודוגמא מעשית לזה, ממה שהתירו בדורות האחרונים להדליק ולכבות חשמל בשבת (ואפילו מיזוג אוויר וכ"ו) ע"י שעון שבת, ולא חוששים משום מראית עין, כיון שהדבר מצוי וידוע, וכ"ש בנדו"ד.

ועוד מצינו בשו"ע יו"ד קמא סעיף ד' לענין האיסור (לעשות, ואפילו) להשהות, צורת חמה ולבנה וכוכבים, שכתב הרמ"א שם: "ויש מתירין (להשהות) בשל רבים דליכא חשדא". הרי מפורש שבדברים **שרבים נוהגים כן** אין איסור של מראית עין, כי **הרבים לא חשידי**. ועל פי הוכחה זו כתבו בספר "מגן גבורים" הנ"ל: "שברבים שנהגו כן לא שייך מראית העין.. וכ"ש בזה דכל הנשים נהגו כן, האיך אפשר דכולהו יעברו על דת משה ויהודית. ועל כרחך ישפטו הכל שהוא פאה נכרית" (ובפרט שכל אשה חרדית ניכרת במלבושה, ולכן גם אם הפאה שלה דומה ממש לשער, בודאי שיבינו שזוהי פאה נכרית). וכן כתבו בשו"ת "תשורת שיי" מהדו"ק סימן תקע, ובשו"ת "סתרי ומגיני" סימן מד אות א'.

ונעתיק כאן את מה שכתב הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל ב"אגרות משה" אהע"ז ב' סימן יב:

"הנה בענין פאה נכרית שנשאלתי מרעיתך הרבנית הכבודה תחיה.. הנכון לע"ד אף שאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין.. מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם, מתירים. והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בד"מ והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א.. והטעם פשוט שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין, דאין למילף חדא מאידך.. ובפאה נכרית ודאי הא אין למילף, חדא דאין זה איסור לאו אלא **איסור עשה**, דעל האשה להיות צנועה ולכסות ראשה ואין למילף ממה שאסרו בשבת ועוד איסורי לאוין. ועוד משום שברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כ"כ בנשים עד שיכירו מ"מ לנשים ודאי ניכר ברובא דרובא ואולי גם כולן ניכרות, ולכן בשביל מה שנזדמן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו. וכעין ראייה לזה מהא שמותר להתגלח הזקן במספרים כעין תער ולא אסרו משום מראית העין אף ששם הוא מאיסורי לאוין וגם הם חמש לאוין אלמא דלא בכל דבר אסרו. ואולי הוא נמי משום דברוב הפעמים ניכר להרגילים להתגלח שאינו גלוח דתער.. וא"כ כ"ש באשה שעיקר היא נמצאת בין הנשים שהן מכירות שהיא פאה נכרית שאין לאסור בשביל שיטעו אנשים שאין מכירין זה דנחשב כידוע גם להם.. ויש עוד טעם גדול במה שלא אסרו בפאה נכרית, דכיון.. שהיא מוחזקת לאשה כשרה.. ואין לומר שבמדינתנו זו בזה"ז שנתפרצה שרוב נשים בעוה"ר אין מכסות ראשן שלכן יאמרו גם עליה שהיא מהפרוצות בזה, שלכן אף שלא אסרי רבנן אנן יש לאסור, חדא דאנן אין מחדשין איסור מה שלא אסרו מתחלה בגמ' והגאונים, ועוד הא א"א לחוש שיצא קלקול מזה דלהמכירין אותה לא יהיה שום חשד כיון שידועין שהיא אשה כשרה (ובמילא, שזוהי פאה נכרית), ולהאין מכירין אותה ויאמרו שגם היא מהפרוצות בזה הרי לא ילמדו ממנה יותר משאר הפרוצות שהן הרבה בעוה"ר, ולא מצינו שאסרו בכה"ג.. ולכן לדינא אין כתר"ה יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבוש פאה נכרית, שאף אם כתר"ה רוצה להחמיר אינו יכול להטיל חומרותיו עליה שזהו רק דין שלה, וכיון שהיא

עושה כדין שהוא כרוב הפוסקים ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה אף אם לא תכסה כלל הפאה נכרית.. ואם כתר"ה הוא מהנוהגין להתגלח בסם ומספרים כעין תער ולא חש על עצמו למראית עין.. ודאי לא שייך שיחמיר עליה בפאה נכרית שהרי הוא כסותר הנהגת עצמו שאותן הטעמים איכא בזה עוד מכ"ש כדבארתי".

וגם הרב משאש שליט"א כתב בתשובה קלח הנ"ל: "וני"ל שגם כל המחמירים.. לא דברו ולא צעקו ע"ז אלא בזמן הראשון שהיו כל העם מכוסים והתחילו לעשות פאה נכרית, לזה צעקו וחששו שמא יתפשט הענין ויבואו לגלות לגמרי.. וכן מוכח מדברי השד"ח שם שכתב ע"ד עדות ביהוסף שאין דעתו נוחה בזה, דבמקומותינו שלא נתפשט המנהג, כבר קבלנו דעות האוסרים ואסור לפרוץ גדר וכו' עי"ש. מוכח דכל חרדתו היתה מפני שלא נתפשט המנהג להקל. לא כן בזמנינו זה.. מי שיעשה פאה נכרית לטובה יחשב לו ולא נקרא פורץ גדר.. קם דינא: פאה נכרית מותרת בשופי ואין בה שום חשש". ובתשובה קלז שם כתב: "ראיתי לכל המתחסדים וחסידיו חב"ד בכלל, שכולם לובשים פאה נכרית גלויה בשוק בלי כיסוי כלל, וסומכים ודאי על בעל התניא זצ"ל שנמשכין אחריו בכל עניניהם שהוא ידוע לחסיד וקדוש.. וכן נראה לי נכון לעשות".

מסקנה: אין איסור בפאה העשויה משער טבעי, ואדרבה שדוקא אלו הן הפאות שהתירו בזמנם גדולי הפוסקים. אין איסור מראית עין בפאה נכרית (וכ"ש שלא איסור פריעת ראש), וזאת גם כאשר הפאה נראית במבט ראשון כשער טבעי. כי: א. אין בכחנו לאסור איסורי מראית עין שלא נאמרו בגמרא. ב. אין לגזור מראית עין באיסורי "עשה". ג. אין איסור מראית עין בדבר המצוי. ד. בזמננו הכל מכירים בפאה. ה. אין איסור מראית עין במנהג של רבים, כי רבים לא חשידי.

מהי העצה למי ש"קשה לו ללכת ברחובות בני ברק"?

עוד כותב הרב מאזוז:

וסח לי ירא שמים אחד, שנוח לו להלך בערים אחרות מסורתיות שיש ביניהם הולכות בגילוי ראש, מללכת ברחובות בני ברק המתגנדרות בפאה נכרית.

דברים אלו תמוהים מאד, איך יתכן שיהיה "נוח" ליהודי "ירא שמים" לילך במקום שהולכות בו נשים בגילוי ראש, והרי חז"ל מעידים ש"שער באשה ערוה". ואיך נוח לו ללכת במקום שנשים עוברות על איסור דאורייתא, ולא נוח לו ללכת במקום שהן לבושות על פי הוראת הרמ"א, המג"א, שו"ע הרב, וה"משנה ברורה" וכו'. (ורובן הולכות בפאות צנועות שאין עליהן חשש). ולכאורה, איש אשר אלה לו, אינו יכול לדרוש מנשות ישראל תחיינה, שתתנהגנה בדיוק לפי הנוחיות שלו.

ואי אפשר למנוע טוב מאותו "ירא שמים אחד", שגילה נגעי לבבו בפני כבוד הרב, ולכן נציע לו ללמוד שיעור קבוע בספרי מוסר ובפרט בתורת החסידות, שנתגלתה בימינו בספר התניא ובספרי אדמורי"י חב"ד לדורותיהם. ואז ילך לבטח דרכו בעיר התורה והחסידות בני ברק, ויניח להן לבנות ישראל הכשרות, כי בראשו "תשתפכנה אבני קודש", אותיות קדושות של פנימיות התורה, במקום "כל חוצות".

והעיקר הוא, שכאשר ילמד חסידות, יתעורר גם להפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה. ומבואר בהלכות מליחה דאידי דטריד למפלט לא בלע.

וכבר הוכחנו שאין שום חסרון בכך שנסות ישראל הכשרות לובשות פאה צנועה למטרת קישוט, כשם שעשו כן בזמן המשנה והגמרא. וכמובן שזה לא אומר שאותו "ירא שמים" חייב להבתיך בכך, ולהחליט מה נוח לו ומה אינו נוח לו.

ועיין במש"כ הגאון ר' שלום משאש שליט"א בתשובה שהזכרנו לעיל ("תבואות שמש" אהע"ז סימן קלח): "הלא עכ"פ לא אסרו לאשה שתתיפה.. רק שיהיה בהיתר, ועל האנשים לשמור עצמם שלא יביטו בהם. ואם באנו לזה.. האם נאסור עליהם לצאת לשוק או לכסות פניהם כגוים כדי שלא יביטו בהם אנשים. גם ישנם היום הלובשים איזה כובעים או מטפחות על ראשם יוצאים מן הכלל, ובוחרין בזה יותר משערותיהן, ויש בזה גירוי יותר מהשער, האם נאסור להם?.. אלא ודאי כל מה שהוא מותר על פי הדין, בין אם תכסה בבגד, או בשער, העיקר הוא שלא יהיה מגופה, הו"ל מלבוש על ראשה, ואין לנו להכנס אם הוא מיפה אותה או לא, דזהו ענין הגברים שחובתם שלא להביט" (ועיי"ש עוד באריכות בדבריו, כי קצרותי).

וכאן המקום להזכיר הפלא העצום, על ה"אופנה" החדשה שנעשתה בדורנו, שאלפי בחורים ואברכים בני תורה מגלחים את זקנם בחושבם שהגילוח מוסיף להם הוד והדר. כאשר כל גדולי ישראל מכל החוגים אסרו בהחלט את הגילוח במכונה, **מחשש של כמה לאוין דאורייתא!** וכמו הגאונים הצדיקים זכרם לברכה: ה"חפץ חיים", ה"חזון איש", הגאון מטשעבין, הגרצ"פ פראנק, ה"סטייפלער", הגרי"י וויס, הגרש"ז אויערבאך ועוד. וגם מגאוני הדור החיים עמנו שליט"א כמו הגר"ש וואזנער והגר"ח קנייבסקי ועוד.

ומגדולי ישראל הספרדים מצינו שאסרו באיסור חמור אפילו את הגילוח בסם, וכמו הסבא קדישא הגרש"א אלפנדרי (שלא היה מדבר בדי"ת עם אלו המסירים זקנם), והצדיק המלוב"ן רבי ישראל אבוחצירה

ה"בבא סאלי" (שדיבר בחריפות גדולה כנגד המסירים זקנם, והשווה את זה לפגם הברית), ועד כמה זעק נגד זה הגה"צ רבי יהודה צדקה, זכר כולם לברכה (וכמבואר בספר הנפלא "הדרת פנים זקן" להגה"ח ר' משה ווינער שליט"א). ויעויין במה שהחמיר בזה באופן מבהיל רבינו ה"בן איש חי" זי"ע בספרו "תורה לשמה" סימן תמת. ודעת רבינו ה"צמח צדק" ידועה שהוא בגדר איסור תורה.

ולא זו בלבד, אלא שאלו המתגלחים רח"ל בכל השנה ונמנעים מגילוח בימי ספירת העומר, **מחכים ומצפים** ליום הקדוש **הילולא דרשב"י**, ומשחיתים זקנם באותו היום לכבוד ההילולא! אוי לאותה בושה ואוי לאותה חרפה וכלימה. ואיך לא נבהלו ממש"כ בזוה"ק פ' נשא (קל, ב): "פתח ר"ש ואמר ווי מאן דאשיט ידיו בדיקנא יקירא עלאה".

וראה מאמרו הנפלא של הגאון ר' בן ציון וואזנער שליט"א (בקובץ "אור ישראל" כ"ג) שכתב: "ועל זה ידו כל הדווים, דבשלמא המון העם, שאין בקיאים ביסודות ההלכה, יש לדונם כשוגג, או אומר מותר, אבל אותם המחזיקים עצמם לתלמידי חכמים ובני תורה, ואנשי שם יקראו, ואעפ"כ יזלזלו ויתירו בזדון להשתמש בדבר הנוגע (עכ"פ לספק) כמה לאוין דאורייתא בכל יום, ויעלימו עין מכל מה שנאמר ונכתב בלאו חמור זה, וכל זה בכדי להשיג תאוות היפוי.. הנשמע כדבר הזה.. וכמה תמוה הדבר, הלא פסקי ה"חפץ חיים" יושבים ראשונה בממלכת התורה, ואף בדברים קלים.. ואילו כאן שכה הזהיר והתריע רבינו ז"ל על ענין חמור זה בכל ספריו, מי מילל ומי פילל שיבוא יום, **וביודעים יעלימו עין מפסקיו**.. ויגלחו בכלי משחית.. על כן מן הדין ראוי ונכון להחמיר, שלא להשתמש באלו המגלחים במכונה לעדות.. וזמן הראוי היה להרעיש **עולמות**, ולגזור על הנכשלים שלא להעמידם כש"ץ, ולא לצרפם למנין ולקריאת התורה וכיו"ב, ולפרוש מהם עד שיתקנו הדבר, וכראוי לכל עבריין המזלזל באיסורי תורה". עכ"ל של הרב וואזנער שליט"א.

ובעוה"ר יש בענין זה כעין "קשר של שתיקה". שבענין "פאת הראש" של

הנשים צדקניות שהתירוה והעדיפוה גדולי הפוסקים, רעשו אמות הסיפים, אבל בענין "לא תשחית את פאת זקנך" לא רואים שום מודעות ברחובות קריה, ו"ערוצי הקודש" לא מתריעים על כך, ואין פוצה פה ומצפצף..

מסקנה: מעולם לא אסרו חז"ל או הפוסקים שהאשה תתיפה בלבוש או בכובע או בפאה, ובלבד שיהיה באופן המותר ע"פ דין תורה. מי שיש לו בעיה בנושא זה צריך לחזק את היראת שמים הפנימית שלו ע"י לימוד המוסר והחסידות, ואז יוכל ללכת עם מחשבות קדושות בכל מקום וגם בבני ברק, כ"נוני ימא דמהלכי ביבשתא". (ובכלל הענין של יראת השמים, הוא גם ביטול האופנה של גילוח הזקן, שיש בזה חשש של כמה לאוין דאורייתא).

מתוך שבועון כפר חב"ד מס' 787

באותן שנים התרחש הסיפור המופלא הבא:

חתן וכלה נכנסו ליחידות לפני החתונה וביקשו ברכה מהרבי לחתונה. בין השאר התעניין הרבי אצל הכלה אם היא תלבש אחר החתונה פאה נכרית. הכלה ענתה כי תשתמש במטפחת. הסביר לה הרבי שמטפחת עלולה לפעמים לגלוש מהראש בלי שישימו לב להחזיר מיד למקום, ולכן עדיף שתלבש פאה. הכלה ענתה שהיא תשתדל שהמטפחת לא תגלוש מהראש. לאחר מכן ביקשו החתן והכלה כי הרבי יסדר עבורם את הקידושין תחת החופה. הרבי הגיב שבאופן זה - שהכלה לא מוכנה להתחייב לחבוש פאה - הוא לא יכול לסדר את הקידושין.

בבוקר שלמחרת, כשהרבי הגיע מביתו, ניגש החתן לרבי ואמר שהכלה מסכימה לחבוש פאה והם מבקשים שוב שהרבי יסדר את הקידושין. ענה הרבי כי זה מאוחר מדי. "הלוא החתונה תתקיים רק בערב, ויש עוד זמן רב?" התפלא החתן, אולם הרבי השיב: "אם רצונך שאבוא, אוכל לבוא, אבל אתה בוודאי מתכוון לא רק אלי אלא למי (או למה) שבא איתי, ולזה כבר מאוחר מדי, כי זה דורש הכנה..."

האמנם מותר מדין הגמרא והשו"ע להוציא מקצת שערות לחוץ?

עוד כותב הרב מאזוז:

אלא שבינתיים נפל דבר בישראל: הזוהר מחמיר שלא להוציא שעה אחת לחוץ (ומדין הגמרא והפוסקים מותר גמור, וקמחית נזכרה לאות ולמופת בזה). ומרן ה"בית יוסף" שהיה בקי בקבלה (כמו שמוכיח ספרו "מגיד מישרים") ובכל בית הזוהר נאמן הוא, השמיט חומרא זו מספרו "בית יוסף" ולא העלה אותה בשלחן ערוך, אף שבדרך כלל מביא וקורא עשרות הלכות מספר הזוהר. כי ידוע ידע מרן ז"ל, שלא כולן יכולות לעמוד בחומרא זו, ולא ניתנו דברים הללו אלא למצניעיהם. והנה בדור זה קמו מקצת חכמים המעדיפים את הפאה על פני המטפחת, באומרים כי ע"י הפאה לא יתגלה מן השיער הטבעי כלום כו'.

פרק טו

והנה במה שסיים בענין העדפת הפאה על פני המטפחת **מטעם זה**, זו היא דעתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכפי שהבאנו כבר מכמה מכתבים ושיחות קודש, שדוקא ע"י הפאה מונעים שלא יראה שום שער לחוץ, משא"כ במטפחת שכמעט לא יתכן לכסות את כל השערות, וגם שהאשה עומדת בזה תמיד בפני נסיון לגלות אצבע מהשערות או טפח או טפחיים.

אמנם במה שכתב שהאיסור שלא יראה כלום מהשיער אינו לשיטת מרן

ה"בית יוסף", לפענ"ד לא דק בזה, שהרי לדעת רוב הפוסקים זהו כל הענין של "עוברת על דת יהודית", שאע"פ שאין שעה פרוע (ובמילא אינה "עוברת על דת משה"), מ"מ אסרו חכמים שלא תצא לרשות הרבים אם אין שעה מכוסה לגמרי.

ומרן הבית יוסף אינו צריך לכתוב בפירוש שאסור שיהיה משהו משעה מגולה, כי הרי בנוסף על מה שכתב באהע"ז סימן כא ס"ב: "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק", הוסיף בסימן קטו ס"ד, שאם ראשה פרוע אע"פ ששעה מכוסה במטפחת הרי היא עוברת על דת יהודית, וזהו מפני מקצת השערות המתגלות בשולי המטפחת. וכמו שכתבנו לעיל שזהו האיסור של "קלתה" שבגמרא, שהבי"ח שם פירש בזה "שיש בה נקבים", וכפירש"י (מהדו"ק הובא בשטמ"ק) בכתובות שם, שהאיסור הוא כי נראים "שערותיה בין הנסרים" (ועיין ב"בית שמואל" שם סק"ט). וכמ"ש ב"תשובה מאהבה" שם: "וכל דבר שאינו מכסה כל השערות כדרך נשים, אז הוי דת יהודית".

וראה ספרי פרשת נשא: "לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן", ובברכות כד, א: "אמר רב ששת, **שער באשה ערוה**", ולא חילקו בין הרבה לקצת. ולא כתוב בשום מקום בראשונים או באחרונים שהכיסוי אינו צריך להיות לגמרי, ושיש ח"ו היתר לאשה לגלות משהו משערותיה. ולכן אף שמצינו בשו"ע או"ח בהלכות קריאת שמע סימן עה שיש חילוק במקום מגולה בין טפח לפחות מטפח (מבשרה) לענין קריאת שמע וכו', **מ"מ בשער לא הזכירו הראשונים ולא מרן בשו"ע שדוקא טפח אסור**. ופשוט שאם היו הפוסקים סבורים שמותר לגלות חלק מהשערות היו כותבים גם בזה שיעור. וכן מפורש ב"נשמת אדם" כלל ד' סק"א: "כיון דמצינו שהוא דבר נוי באשה.. לכן אסרו חכמים וה"ה פחות מטפח".

ומה שכתב הרמ"א שם: "וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן" (שמותר לקרות ק"ש כנגדן), הנה הרמ"א מביא המקור לזה

מ"בי" בשם הרשב"א, וכשמעיינים ברשב"א ברכות שם עולה שהכוונה היא כמ"ש בשמו ה"משנה ברורה" שם סקי"ד: "ר"ל שמלבד כובע שעל ראשה יש לה "צמת", והוא בגד המצמצם השער שלא יצאו לחוץ. ואותו מעט שאי אפשר לצמצם ויוצא מהצמת ע"ז מקיל הרשב"א. וכמו שכתב הרשב"א שם שיש "שעה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה", היינו שקשה מאד לדקדק שלא יבצצו ויצאו קצוות השערות מה"צמת" (כברש"י שיר השירים ד, א. שהובא לעיל פרק ח'). ורק קצוות אלו היו רגילות הנשים שלא לכסות, וגם זאת רק בהיותן בביתן.

וראה רש"י שבת נז, ב. ד"ה כליא פרוחי, שהשערות היוצאות חוץ מקישוריה (היינו "צמתה" שהיא הסבכה האוגדת את השערות) הם שערות קטנות הנקראות "פרוחי" על שם "שמפריחין ויוצאין לחוץ", שמשום קטנותן אי אפשר לתפוס אותן בתוך האגד ופריחין לחוץ. ועוד בגמרא שם ס, א: "במחט שאינה נקובה", ופירש"י: "אוגרת בה שעה היוצא חוץ לקישוריה, כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה שלא יראה שעה". ועיין היטב ברשב"א ברכות שם שכותב בפירוש, שגם שערות קטנות אלו הפורחות מותר לה לגלות רק בהיותה בביתה "לבעלה", ורק לבעלה אינן ערוה, משא"כ לשאר אדם (וכבגמרא שבת שם ופירש"י הנ"ל, שגם את השערות הקטנות האלו הפורחות החוצה, מכסות הנשים בצאתן לרה"ר ע"י "כליא פרוחי" וע"י המחט).

וזוהי כוונת הרמ"א שמותר לקרות ק"ש כנגד השערות "שרגילין לצאת חוץ לצמתן", היינו שלבעלה מותר לקרות כנגד אותן שערות קטנות שרגילה האשה לגלות בהיותה בביתה. וכן מבאר ה"חתם סופר" את הענין בשו"ת או"ח סימן לו: "אותן מעט שאי אפשר לצמצם כתב הרשב"א ש.. אינם ערוה לגבי בעלה". ובחידושי ה"צמח צדק" פ"ג דברכות שם וכן בשו"ת אהע"ז סימן קלט כתב, ששערות קטנות אלו היוצאות חוץ לצמתה והמותרות בגילוי רק בביתה לבעלה, הנה לגבי איש אחר חשוב זה כטפח באשה מנקומות המכוסים, ע"ש.

וראה בספר "מנחת שבת" (הנ"ל פרק ב') בהערותיו לקיצור שו"ע סימן פד סוף אות כח, שכתב: "ואשרי מי שזוהר בזה (מגילוי מקצת השערות) ומזהיר את אשתו ואת בני ביתו, וינצל מכל מיני הרעות הנ"ל העלולים לבוא ח"ו עי"ז, והשי"ת ישפיע עליו כל טוב".

אשר מכל זה מובן שמה שכתב הרב מאזוז, שהאיסור לגלות אפילו שעה אחת הוא חומרה של הזוהר, ושקמחית נזכרה לאות ולמופת בכך, משא"כ כללות נשי ישראל אינן יכולות לעמוד בחומרה זו. - וכמובן שכוונתו על יציאה **לרשות הרבים** בגילוי מקצת שערות, שעל זה הוא הויכוח עתה אודות פאה נכרית - הרי זה לכאורה כשגגה שיצאה מלפני השליט. שהרי כ"ק אדמו"ר שליט"א מדבר על מעלת הפאה שבזכותה לא מתגלה שום שער **ברשות הרבים!** ובזה נמנעים מלעבור על דת יהודית, שהוא איסור חמור לכל הדעות. וא"כ מהו הקשר בין זה לבין מה שלא הובאה בשו"ע חומרת הזוהר והלימוד ממעשה קמחית לגבי גילוי שעה אחת **בבית**.

ובאמת לא יכול להיות על זה כל ויכוח כלל, שחומרת הזוהר והלימוד ממעשה קמחית הוא רק לגבי גילוי מקצת שערות **בבית ובחצר**. וכמ"ש המג"א או"ח סימן עה סק"ד: "עיין סימן קטו באהע"ז שם משמע דוקא בשוק אסור, אבל בחצר **שאינן אנשים מצויים** שם מותרים לילך בגילוי הראש.. **אבל בזוהר** פרשת נשא ע"י רלט החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה, וכן ראוי לנהוג". הרי מפורש שחומרת הזוהר היא לגבי גילוי שער במקום שאינן אנשים מצויים.

ותא חזי בלשון הזוהר הקדוש פרשת נשא (בדפוסים שלנו הוא בדף קכה, ב. ואילך, ולא כפי שצוין במג"א): "ודא הוא חד מאינון צניעותא **דביתא**, ואתתא דאפיקת משערא דרישה לבר לאתתקנא ביה גרים מסכנותא **לביתא**, וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא, וגרים מלה אחרא דשריא בביתא. מאן גרים דא, ההוא שיערא דאתחזי מרישה לבר, ומה

ואפילו למשמעות ה"משנה ברורה" שם סק"יג שגם לאיש אחר מותר לקרות ק"ש מול שערות אלו, הרי אין לזה שום שייכות לענין איסור גילוי הראש ולגבי האיסור ערוה (שהרי גם להפוסקים שמותר לקרות ק"ש מול מקום המכוסה פחות מטפח, האם יעלה על הדעת שלכן מותר לה לגלותו), וכמ"ש הצמח צדק בתשובה שם שאפילו מקצת שערות "זהו ודאי ערוה". אלא שהוא דין מיוחד בקריאת שמע, שאם **מחזיר פניו או עוצם עיניו** (עיין משב"ר שם סק"א) מותר לקרות כנגד מקום מגולה פחות מטפח, (אע"פ שבודאי האשה עוברת איסור כשמגלה את זה).

ומה שהוצרכו המג"א והמשב"ר לציין לזוהר בחומרת גילוי משהו מהשערות, הרי זה בעיקר בכדי לאסור גילוי מקצת שערות אפילו **בבית**, אבל ברשות הרבים פשוט שאסור מדן דת יהודית. וברור שלדעת **כל הפוסקים**, ולא רק לדעת הזוהר הקדוש, איסור גילוי שערות האשה ברה"ר הוא **במשהו**. ומה שזכר המעשה דקמחית כמעלה מיוחדת, הרי זה משום שאצלה **אפילו קורות ביתה** לא ראו שערותיה, ולא משום עצם הענין שלא גילתה משהו מהשערות, שהרי כן צריך להיות מדינא בכל בת ישראל כשרה (ולאידך, מעשה קמחית אינו רק "אות ומופת" כפי שכתב הרב מאזוז, אלא לומדים מזה הלכה לפועל שאסור לאשה לגלות שערותיה אפילו בהיותה בביתה, ראה "באר היטב" שם סק"ז).

ובשו"ת "דובב מישרים" ח"א סימן קכד: "לענין דינא ח"ו להקל אפילו בפריעת מקצת הראש, דגם במקצת **איכא איסור תורה**, ועכ"פ הלא עברה **משום דת יהודית** וגרע מקלתה על ראשה". ובספר "משא חיים" להג"ר מרדכי פלאגי (מנהגים), מערכת נ"י אות קג) הביא את האיסור שהסכימו עליו רבני סאלוניקי, שגזרו בחרם גמור ובגזירת נחש על אלו המגלות שער "אפילו במקצת היוצא מחוץ לצמתין", וכתבו: "ואשר יעשה בזדון.. באמרו אין איסור בזה, הרי הוא מופרש ומובדל מעדת ישראל ומין ואפיקורס הוא, לא יאבה ה' סלוח לו".

בביתא האי כל שכן בשוקא.. ובגין כך אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, אמר ר' יהודה.. בגין כך בעיא אתתא דאפילו טסירי דביתא לא יחמוון שערא חד מרישא, **כל שכן לבר**..

הרי ברור שהזוהר מדבר על גילוי של "שערא חד" **בבית**, והזכיר גם "טסירי דביתא" כמעשה קמחית שלא ראו "קורות ביתה" את קלעי שערה. ובמילא אין זה שייך לאיסור הגמור מדת יהודית לגלות מקצת השערות ברשות הרבים (ורק שהזוהר הזכיר בדרך אגב "**כל שכן בשוקא.. לבר**").

וראה "דרכי משה" אהע"ז סימן קטו: "דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא **דוקא בשוק**, ולא נקט כאן לא תצא אלא למידק מינה דצניעות מיהא הוי, ששום אשה לא תראה שערה **כלל אפילו בבית**, כמו שמצינו במעשה **דקמחית** שזכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים".

וכן כתב באופן ברור ב"ביאור הלכה" באו"ח שם: "ולענין עיקר איסור גילוי שער דאשה, כתב המ"א בשם התוס' דכתובות, **דדוקא בשוק** אסור אבל בחצר **שאין אנשים מצויים שם** מותרים לילך בגילוי הראש.. אבל בזוהר פרשה נשא החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה וכן ראוי לנהוג עכ"ל המג"א.. וכ"כ בתשובת "חתם סופר" סימן לו דכיון דכבר קיבלו עלייהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנפוצים ישראל לאסור בזה, א"כ הו"ל דין גמור.. וכתב לבסוף דבארצותינו שנתפשט המנהג ע"פ הזוהר איסור גמור הוא, ויש לחוש לרביצת האלה האמור בזוהר.. וכל זה **לענין חצרה וחדרה**, אבל לילך בשוק וחצר של רבים לכ"ע אף אם תלך במטפחת לבד לכסות שערה מיקרי עוברת על דת יהודית, עד שתלך ברדיד מלמעלה ככל הנשים. כן מבואר שם בסי' קטו". הרי מפורש בדבריו שהחידוש של הזוהר הוא לגבי חצרה וחדרה, **אבל ברשות הרבים כל גילוי שער כלשהו אסור מדת יהודית**.

(ועוד להעיר בזה, דמשמע מלשון המג"א שהביא את דברי הזוהר גם בכדי להוציא מדברי מהר"מ אלשקר שמוותר לגלות **שער ה"צדעים"** ("דבר מועט שבין אזניה לפדחתה", שקשה לכסות שערות אלו עם כיסוי הראש, כי יורדים כנגד פניה), שבהמשך לזה כתב המג"א "אבל בזוהר פי נשא החמיר מאד שלא יראה שום שער מאשה". (וגם בדברי מהרמא"ל שהתיר שער הצדעים יש אומרים שהוא רק בביתה לבעלה, וכמו שכתב בפירוש "האוסרים אותו שער לאשה **בתוך ביתה**", שרק זה בא להתיר, ולא ח"ו ברשות הרבים. והמהר"ץ חיות כתב בשו"ת שלו סימן נג שכוונת המהרמא"ל היתה לחתיר רק במדינות שנהגו התר. וראה "שדי חמד" ח"ז ערך "דת יהודית" אות ב' ע' 296). וה"צמח צדק" שם כתב על דברי המהרמא"ל: "ש"נעלם ממנו גמרא ורש"י וכל הפוסקים האומרים להיפך בסוגיא דשבת דף ס הנ"ל (וראה באריכות ראיותיו משם).. ודאי אישתמיטתיה סוגיא זו הידוע גם לתינוקות של בית רבין", עכ"ל).

ובזה נפלה בבירא טענת הרב מאזוז שכאילו האיסור לגלות מקצת שערות הוא חומרא בעלמא. כי פשוט שגילוי משהו מהשערות ברה"ר הוא איסור גמור, שאינו שייך כלל לחומרת הזוהר ולמעשה קמחית. ולכן ראוי ללכת עם פאה נכרית, שלא להיות "עוברת על דת יהודית" בגילוי מקצת שערות ברה"ר. שהנסיון מראה שבכיסוי של מטפחת מתגלות הרבה שערות מגובה הראש ומהצדדים, בין אם ברצון האשה ובין אם נגד רצונה, דהטבע הוא שהמטפחת מחליקה מהשערות, או כלשון רש"י הנ"ל שהשערות פורחות, ובמילא עוברים על דת יהודית ועל איסור ערוה. משא"כ בפאה נכרית שרק בדרך זו מכוסות כל השערות, כדרישת ההלכה.

ובאמת גם גילוי מקצת השערות בבית ובחצר כבר הפך לאיסור גמור, לאחר שכל הפוסקים קיבלו עליהם ועל זרעם את חומרת הזוהר ואת הלימוד וההוראה ממעשה קמחית. ורק שבזה האיסור הוא מטעם צניעות ולא נעשית ל"עוברת על דת יהודית".

ומכאן תוכחת מגולה מאהבה מסותרת לכל ההולכים לאור תורתו של כ"ק אדמו"ר מה"מ, שיצא דבר מלכות לכל הנשים שלא לכסות השער במטפחת גם בהיותן בביתן אלא להשתדל עד כמה שאפשר בלבישת הפאה נכרית גם בבית. כי במטפחת לא ימלט שלא ישלבו בגילוי מקצת השערות (ובפרט שער הצדעים) בבית, שהוא איסור גמור שנתקבל על דעת כל הפוסקים על פי הזוהר כנ"ל (ומי שקשה לה ללכת עם פאה בבית, תשתדל עכ"פ ללבוש בבית כיסוי כזה המכסה את כל השערות ממש, גם שער הצדעים). והמשתדלת בזה זוכה לכל הברכות האמורות בזוהר.

ודאתינן להכי, כדאי להתבונן שוב במה שכתב הגאון הרב מאזוז שליט"א בחדא מחתא, גם הוכחה מה"צמח צדק" ומה"חתם סופר" לאסור פאה נכרית, וגם שכביכול אין כל איסור ע"פ ההלכה לגלות מקצת שערות הראש ברשות הרבים (שלכן לדבריו מטפחת המגלה מקצת שערות טובה מפאה המכסה כל הראש).

והדברים מרפסין איגרי! שהרי אותו הקטע שרוצים להביא ממנו כביכול הוכחה מהצ"צ שאוסר פאה נכרית, הוא שלוש שורות שנכתבו בדרך אגב, לאחר ששה עמודים שבהם צועק הצ"צ ככרוכיא נגד גילוי איזה שער שהוא, ואפילו שערות הצדעים כנ"ל. וא"כ איך אפשר לאחוז החבל בשתי קצותיו, לומר בשם הצ"צ דבר שלא נתכוין לו כלל, שכביכול אוסר ללבוש פאה נכרית, וביחד עם זאת להתעלם מזעקותיו ואזהרותיו נגד גילוי מקצת השערות.

וראה בספר "לב העברי" (פירוש על צוואת ה"חתם סופר" להגאון ר' עקיבא יוסף שלעזינגר - ירושלים תרפ"ד, ע' פ.ב. ואילך), שמאריך לבאר צוואת ה"חתם סופר" שאוסר "אפילו שעה אחת חוץ, וגם בפאה נכרית אני אוסרכם באיסור גמור". ומעתיק מה"שדי חמד" שמביא דברי ה"חתם סופר" שכתב: "הכלל היוצא, כל שום שער בשום מקום בראש ופדחת בנשואה אפילו בחדרה, ערוה היא. אם לא שיש לה מטפחת

בראשה (המכסה את כל השער ממש), ובשוק וחצר של רבים גם כובע" (משום שלשיטתם צריך שני כיסויים ברשות הרבים, וכנ"ל). ואח"כ הוסיף ה"שדי חמד": "והן שני לו הגאון הקדוש מוהר"ם מלובוויץ בשו"ת "צמח צדק" חלק אה"י סימן לקט האריך מאד בדברי הרב מוהר"ם אלשקר.. וע"ז כתב אצעק חמס וכו', ומביא שם כמה ראשונים גדולים ואחרונים, דכולם סוברים כפירש"י, דגם במקצת שער היוצא מצמתה איכא משום שער באשה ערוה".

ומסיים ה"לב העברי": "ומסיק הרב שד"ח הרי לך שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, דלגלות אפילו שערות היוצאות חוץ מצמתן אסור.. שהרי שני גדולי הדור ה"חתם סופר" וה"צמח צדק" צווחו ככרוכיא על זה". ואח"כ הוסיף שהשד"ח "הוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפאה נכרית לנשואות אלא מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד ודלא כהמתיר".

ומעתה נראה את התמיהה העצומה על דברי הגאון הרב מאזוז שליט"א שמביא סיוע לדבריו מה"חתם סופר" וה"צמח צדק", וכן תימא על המודעות הנ"ל נגד הפאה המביאים בכל פעם סיוע מה"שדי חמד". שהרי שלשת הפוסקים הללו זעקו מרה נגד גילוי מקצת שערות הראש, ואת זה אין מזכירים כלל באותם המודעות. וגם הרב מאזוז כותב: "ומדין הגמרא והפוסקים מותר גמור.. ומרן ה"בית יוסף".. השמיט חומרא זו מספרו "בית יוסף" ולא העלה אותה בשלחן ערוך". ואילו דוקא הפאה נכרית היא שנעשתה למוקצה מחמת מיאוס שצריך להוציאה ללא כתובה וכו' רח"ל.

וכל דורש האמת עומד ומשתומם, דממה נפשך, אם הם מסתייעים ב"חתם סופר" הרי הוא כתב בצוואתו לאסור "אפילו שעה אחת", ורק שאסר "גם" פאה נכרית. וה"שדי חמד" אסר גילוי מקצת שערות באיסור חמור, ובענין פאה נכרית כתב רק ש"אין להתיר". וה"צמח צדק" נלחם כארי נגד ההיתר של מהרמ"ל אפילו לגבי שער הצדעים

בביטויים הכי חריפים, ואילו ההוכחה מדבריו לענין פאה נכרית היא קלושה ואין בה יסוד כני"ל. וא"כ איך אפשר לבחור מה לצטט מדברי גדולי עולם אלו, להעלים את העיקר ולהבליט את הטפל.

ונתאר לעצמנו מה היו אומרים שלושת הגדולים האלו, אם היו רואים שמסתמכים עליהם בענין איסור פאה נכרית, ועם זאת מתירים המטפחת בלא רדיד, ועוד מתירים רח"ל גילוי מקצת שערות הראש!

מסקנה: גילוי מקצת שערות ברשות הרבים הוא איסור חמור של "עוברת על דת יהודית" מדין הגמרא והשו"ע ולדעת כל הפוסקים, והעושה כן יוצאת בלא כתובה. ולכן מוכרחים ללבוש בדורנו פאה נכרית דוקא. (ובנוסף לזה יש את חומרת הזוהר הקדוש שאין לגלות מקצת שערות אפילו בבית, וכמעשה קמחית).

קמחית מחייבת

אחד הענינים העקריים בהתנהגותם של נשי ישראל, המשפיע על בניהם ובנותיהם, הוא ענין הצניעות: "כל כבודה בת מלך פנימה", כפי המובא בתורה על צניעותה המופלגת של קמחית: "שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים מה עשית שזוכית לכך, אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". ואל לחשוב: האם חייבת אני לנהוג בצניעות מופלגת, כדי שבני יהיו כהנים גדולים דוקא, ומה איכפת לי אם בני יהיו כהנים לא גדולים? גם "כל ישראל קדושים הם!" ... אם ניתנה לאשה אפשרות לחנך את בניה שיהיו כהנים גדולים, הרי זה סימן שזוהי משימתה, ואם היא לא עושה זאת, אין היא ממלאת את חובתה ואין היא מקיימת את רצון הכורא.

משיחת חג השבעות תשי"ז מצוטט ממגבעות אשדוד ע' 143

היש ללבוש כובע על הפאה, או שמותר ללכת בפאה מגולה לגמרי?

עוד כותב הרב מאזוז:

ובאמת יודעי דבר אומרים שגם בפאה יכולות לגלות מן השיער הטבעי ממש כמו במטפחת. ואילו היו מגיעים לקו האמצעי ללבוש כובע על הפאה ולא לגלות מן הפאה רק אצבע או שתי אצבעות לצד הפנים, היה טוב אליבא דכולי עלמא.

פרק טז

וצ"ע מיהם הי"ודעי דבר" שאומרים שאפשר לגלות שערות מתוך הפאה נכרית. ופוק חזי מאי עמא דבר, שישאלו כל אשה נשואה שלובשת היום פאה נכרית (למטרת צניעות), אם עולה על דעתה דבר מוזר כזה ללבוש הפאה רק על חלק מהראש (אף שזה יתכן במי שאינה שומרת תומ"צ או במי שאינה נשואה, הלובשות "חצי פאה" למטרות נוי). ואם יש מישהי מוזרה כזו שלובשת פאה מדינא ואעפ"כ מגלה חלק מהשערות, הרי היא בטלה ברוב, ולדבר כזה אין לחשוש כלל כי לא בשופטני עסקינן, והתורה על הרוב תדבר.

משא"כ בגילוי שערות מתוך המטפחת, שהוא דבר הרגיל רח"ל, ובעוונותינו הרבים הוא דבר הרגיל דוקא אצל חוגים מסוימים מבין אלו הנלחמים נגד הפאה נכרית, שיצא שכרם בהפסדם, וכנ"ל באריכות.

ומה שכתב שהיה טוב אם היו לובשים כובע על הפאה, באופן שיתגלה רק

חלק מהפאה, הרי באמת יש בזה חילוקי דיעות. דיש אומרים שאין צורך כלל בזה, וכן היא דעתו של הגאון ר' בנימין זילבר שליט"א בספרו "אז נדברו" חיי"א סימן נ שכתב: "המתמירים על עצמם ולובשים כובע או מטפחת על הפאה, יוצאים מקילים. כי ממה נפשך, אם פאה נכרית לא הוי כיסוי, א"כ לא יוצאת בזה הכיסוי של הכובע, שהוא מכסה למחצה לשליש ולרביע, וגם מורה דרך להקל גם בלא פאה (כשאיך כל שערותיה מכוסים). ואם מקרי כיסוי גם בלא הכובע, א"כ אין הכובע והמטפחת מוסיפים כלום בכיסוי הראש אלא ביופי האשה, שזה באמת מקשט הפאה המפתה העיניים להסתכלות יותר מבלא כיסוי. כי בזמננו המטפחות הם מסוג בגדי צבעונין שהם יופי ותכשיט לנשים", עכ"ל.

אמנם בהרבה חוגים חרדים נהגו לכסות את הפאה ע"י כובע. ויש לומר שזהו להיכר נוסף, להדגיש שהן נשואות ושהשערות הן פאה נכרית (ולכן מכסות אותן באופן חלקי להבדל מהבתולות ההולכות בשערות גלויות). והיינו דמלבד מה שבדורות האחרונים ליכא חששא דמראית עין (כי הכל יודעים שנשים צדקניות הולכות בפאה נכרית ואין אלו שערותיהן הטבעיות, וכמו שיתבאר להלן), הרי מהדרים ועושים היכר נוסף של כיסוי על הפאה.

ומה שכתב הרב זילבר שזה מקשט הפאה וכו', הרי החוש מעיד שאדרבה הכובע מחליש את המראה הטבעי של הפאה ומקטין את המראית עין, כי כנ"ל יש בזה כעין הכרזה שהאשה היא נשואה ושהשערות הם פאה נכרית. וכבר כתבנו שאין איסור לאשה להתקשט בבגד צנוע, ולכן בודאי שאין איסור להניח כובע צנוע ונאה על הפאה. וההוכחה לזה היא מענין זה גופא, שאם אשה רוצה לכסות את ראשה בכובע המכסה את כל השערות (בלי פאה), בודאי שאף אחד לא יאסור עליה ללבוש כובע יפה, ומהיכי תיתי שדוקא הכובע שעל הפאה צריך להיות מכוער?

אמנם מדינא אין שום איסור ללכת עם פאה המגולה לגמרי בלי שום

כובע, וכן הוא למעשה מנהג חב"ד ללכת בפאה מגולה, כי מעולם לא הורה כ"ק אדמו"ר לכסות הפאה אפילו במקצת. וכמו שכתב ב"אגרות קודש" חט"ז ע' של: "ומה שתלך בהשייטל מגולה, הרי כבר איזה דורות שאין מקפידים כלל על זה". (ורק שהוסיף: "אלא שכמובן צריך לברר הענין במקומם אם אין זה בגדר פרצה ח"ו". כי במקום שנהגו בכיסוי הפאה סובר גם הרבי שאסור לפרוץ גדר ולגלות, וכנ"ל בסוף פ"א).

וכן הוא כמדומני מנהג בית הרב, אצל הרבנית דכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, והרבנית דכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, והרבנית דכ"ק אדמו"ר שליט"א נשיא דורנו, שהיו יוצאות גם בפאה נכרית מגולה, אף שלפעמים היו לובשות כובע על הפאה (ולמעיר מהמובא ב"לקט למדריכה" סוף ע' 142).

מסקנה: אין צורך לכסות את הפאה בכובע, והוא הידור רק במקום שנהגו כן.

מכתב מכ"ח אלול תשי"ד ב"אגרות קודש" ח"ט ע' שכה
(וראה שם ח"ח ע' ריז)

ומה ששואל חוות-דעתי אודות ענין דכיסוי הראש, פליאה לי על השאלה בזה, ובפרט בצורתה כמו שכותב שתלבש פארוק שכל הראש יהי מכוסה רק שתי אצבעות מלפנים מגולים, שאינו מובן את מי רוצים לרמות בזה, דפשיטא שלא את הכל יכול ואפילו לא את העולם, כי אם את עצמו. ומה תועלת בכגון דא.

ומובן שזהו רק בתור סניף דסניף כי הרי הדין מפורש בשו"ע ובמילא אין מקום לשאלה וספק, ומובטחני שבדרכי נועם בפעם אחר פעם הדבור בזה תסכים המדוברת לדעתו הרצויה בזה.

וב"אגרות קודש" ח"י ע' קפו: "כשכיסוי הראש הוא במטפחת ופוגשים במכירה או ידידה חפשית, הנה לפעמים תכופות נשמטת המטפחת, או שגם נעלמת כליל". הרי שהחשש הוא שבמטפחת יתגלה השער למחצה לשליש ולרביע, או גם לגמרי. וכמובן שתלוי זה בסוג הנשים והמקומות, ואמנם בארץ ישראל לא חיישינן כ"כ שתוריד המטפחת לגמרי, אבל החשש שיתגלו מקצת השערות הוא לא רק בגדר חשש, אלא מעשים בכל יום. וכפי שהעתקנו מלה"ק של הרבי לעיל: **"והרי רואים במוחש, אשר לבישת כובע ואפילו מטפחת, משאירה חלק השער בלתי מכוסה"**.

והנה ממש לפני הכנסת הספר לבית הדפוס, נתגלתה לי מרגניתא טבא, שלאחרונה יצא לאור הספר "ועלהו לא יבול" ובו תשובות בהלכה מהגאון ר' **שלמה זלמן אויערבאך** זצ"ל, ושם בח"א (ע' שיד-שטו) נשאל ע"י רב חשוב מישוב חרדי: "הנה בקהלתנו ע"ע הלכו כל הנשים רק במטפחת, ועתה הגיעו אלינו... מחסידי חב"ד ההולכות בשבת בפאות, **ורבים נתרעמו ע"כ...** האם ראוי למחות בידם, **כמובן בעדינות**. ואף שידוע שחב"ד נהגו כן, אולם במקומותינו לא נהגו כזאת". והשיב לו הגרש"ז ז"ל: **"לא למחות** בהנהגים להקל כהמשנה ברורה, במקום ששומרי תורה נוהגים להקל, **ולא למחות ח"ו** בנשי חב"ד". ומוכח מדבריו שמחדש, שהגדר של "מקום שנהגו" אינו לפי רוב הנשים באותו מקום, אלא שאם אלו שנוהגים בזה הם "שומרי תורה", אז הם עצמם יש להם גדר של מקום שנהגו, כי זהו מנהג כשר של קבוצת שומרי תורה, ו"חס ושלום אין למחות בידם".

מסקנה: אף שבא"י אין חשש שאשה תוריד את המטפחת, אבל הנסיון בפועל מוכיח שהמטפחת אינה מכסה את השערות לגמרי ועוברים על האיסור החמור של **"עוברת על דת יהודית"**. ולכן צריך ללבוש פאה דוקא. וקבוצת שומרי תורה הלובשות פאה מטעמי צניעות ויר"ש, אין למחות בידן, אפילו אם המנהג במקום מגוריהן אינו כך.

מהו בדיוק הטעם שאסר הרבי את המטפחת וצוה ללבוש פאה דוקא?

עוד כותב הרב מאזוז:

וראיתי באגרות האדמו"ר מליובאוויטש שכתב להעדיף את הפאה, כי כשתפגוש לפעמים החרדית בחברה חילונית, עלולה להתבייש ולהוריד המטפחת לגמרי מראשה, משא"כ בפאה. וטעם זה אולי שייד באמריקה, אבל בא"י ב"ה אין מתביישות במטפחת.

אמנם המעיין בדברי כ"ק אדמו"ר יראה, שחששו העיקרי אינו מכך שהאשה תוריד המטפחת לגמרי מראשה, אלא שחלק מהשער יסאר גלוי מלכתחילה כנ"ל, וגם שלפעמים תעלה קצת את המטפחת למעלה.

וכמו שהעתקנו לעיל מלקו"ש ח"י ע' 187: "והרי רואים במוחש, אשר לבישת כובע ואפילו מטפחת, **משאירה חלק השער בלתי מכוסה** (עכ"פ במשך זמן קצר), זאת אומרת שעוברים על האיסור הגדול" (ומש"כ "על כל פנים במשך זמן קצר", כוונתו לכך שאפילו אשה חרדית הלובשת מטפחת וכוונתה לכסות כל השערות, אבל טבע המטפחת שמחליקה קצת, ואז האשה מתקנת זאת בכל פעם מחדש. וכ"ז גורם שעכ"פ למשך זמן קצר מתגלה השער כמה פעמים במשך היום, משא"כ בפאה נכרית).

וב"אגרות קודש" חט"ז ע' של כותב עוד: "שכיסוי במטפחת בעוונותינו הרבים בדורותנו אלה, אינו מחזיק מעמד, כיון שבכל פעם ופעם עומדת האשה בנסיון, אם לכסות כל שעה או רק חלק מהם או כו"ו".

פרק יח

האם יש מקור בירושלמי לאיסור פאה נכרית?

ב"מקור" הראשון כתבו בעלון הנ"ל: "תלמוד ירושלמי כתובות פ"ז ה"ו: "היוצאת בקפלטין שלה... יש בה משום יוצאת וראשה פרוע. ופירש ר' נתן בעל הערוך (שחי לפני כאלף שנה) קפלטין היינו פאה נכרית. מכאן שאשה היוצאת בפאה נכרית עוברת על איסור תורה, ועל בעלה לגרשה בלא כתובה", עכ"ל

אמנם באמת לא רק שאין מהירושלמי שום הוכחה לאיסור הפאה, אלא אדרבה, שיש להוכיח מהירושלמי את ההיפך ממש. ודבריהם בזה שמוכת מהירושלמי שעוברים בפאה על "איסור תורה" ח"ו, הם רק תוצאה של לימוד שטחי וטעויות והעלמת האמת, וכפי שנבאר להלן.

בתחילה עלינו לציין את הדבר הכי פשוט. שהרי לית מאן דפליג שהגאון בעל "שלטי הגבורים" הוא בעל השמועה הראשון והעיקרי המוכיח את היתר הפאה נכרית מכמה סוגיות בגמרא. ואם אמנם יש הוכחה מהירושלמי כאן לאיסור הפאה נכרית, הרי יוכרח הש"ג לומר לשיטתו, שענין זה הוא במחלוקת בין הבבלי לירושלמי. אבל אי"כ, איך העתיק הוא עצמו את הירושלמי הזה בהערותיו על גליון הרי"ף בכתובות, והסתייע בו לשיטת הגמרא שם! מבלי להעיר שיש לשיטתו מחלוקת יסודית בין הבבלי לירושלמי לענין פאה נכרית. ומזה גופא הוכחה שאין מהירושלמי שום סתירה לשיטתו של הש"ג, ואדרבה.

מקורות שאינם נכונים לאיסור הפאה

עד כאן עסקנו בטו"ב פרקים בהערותיו של הגאון הרב מאזוז שליט"א. אמנם כבר כתבנו בראשית דברינו, כי בתקופה האחרונה מתנהל מסע של איומים והפחדות באמצעות מודעות ושידורי רדיו, נגד נשות ישראל הכשרות, ואשר לאחרונה נמסרו לבעלי המודעות גם מפתחות הגהנום (ההיפך ממש מעבודתו של אברהם אבינו ע"ה), וברצונם יחליטו בכל עת מי תישרף רח"ל בגהנום ומי תלך ישר לגן עדן.

וכך גרמו כבר לשבירת משפחות ע"י פסק דינם המסולף, שכאילו אשה הלובשת פאה יש לגרשה בלא כתובה!

ויכולים אנו לומר באחריות הכי גדולה, כי חלק גדול מהמקורות שהביאו לאיסור הפאה אינם נכונים בעליל. וכגון העלון שהוציאו "ועד הרבנים לצניעות" ת.ד. 4125 בני ברק, אשר כולו מלא בדברים שאינם מדויקים (בלשון המעטה) ובגוזמאות והוצאת דברים מהקשרם.

ולדוגמא נצטט שלשה מה"מקורות" שכתבו, האחד מהירושלמי, השני מרבי יונתן בן עוזיאל, והשלישי שכאילו גם רבותינו הראשונים אוסרים את הפאה. ונוכיח בע"ה שאף אחד ממקורות אלו אין בו שום הוכחה נגד הפאה נכרית, ואדרבה, שמוכח מדברי כולם את ההיפך הגמור. ובשלשה פעמים הוי חזקה.

דהנה במשנה כתובות עב, א. אמרו "ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית.. ואיזו היא דת יהודית יוצאה וראשה פרוע". ובגמרא שם א-ב: "ראשה פרוע דאורייתא היא.. (ותירצו) דאורייתא קלתה שפיר דמי (לדעת רוב הפוסקים "קלתה" היינו כיסוי ראש שיש בו נקבים, וכנ"ל), דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור. א"ר אסי א"ר יוחנן, קלתה אין בה משום פרוע ראש.. אמר אביי ואיתימא רב כהנא (שדברי רבי יוחנן נאמרו רק כשהאשה הולכת) מחצר לתצר ודרך מבוי".

וע"פ המבואר בגמרא כאן יש ג' דרגות: **בבית ובחצר** - אין בכלל איסור פריעת ראש, ואין צורך אפילו בקלתה (כן הוא לפירוש רש"י ותוס' שם, ונחלקו בזה הראשונים והפוסקים, וראה ב"י וד"מ מאהע"ז סימן קטו, וח"מ בשו"ע שם סק"ט וב"ש שם סק"ט ובסימן כא סק"ה. וכתב הדר"מ שם שגם לרש"י ותוס', אף שאין כאן איסור מצד דת משה ויהודית אבל יש איסור מצד צניעות). **במעבר מחצר לחצר ודרך מבוי** - יש צורך עכ"פ בקלתה. **במבוי עצמו וברשות הרבים** - אינו מספיק קלתה וצריכה ליתן על ראשה רדיד ככל הנשים. (וכמ"ש הטור סימן קטו: "ואיזו היא (עוברת על) דת יהודית, יוצאה (במקום הילוך רבים) וראשה פרוע, אפילו אין פרוע לגמרי אלא קלתה בראשה, כיון שאינה מכוסה בצעיף, תצא. כתב הרמב"ם, אע"פ שמכוסה במטפחת, כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא שלא בכתובה. ודוקא שיוצאה כך ברשות הרבים או במבוי המפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו", עכ"ל הטור).

ובש"ג על גליון הרי"ף שם (אות ב) כתב בשם הסמ"ג: "וראשה פרוע ואין עליה צעיף כשאר כל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה ואין בזה משום פריעת ראש לגמרי. **דהא אמרינן בירושלמי היוצאת בקפליטה שלה אין בה משום פריעת ראש**. ומה שאמר שם, הדא דאת אמר בחצר אבל למבוי יש בה משום פריעת ראש (והרי בבבלי אמרו שדרך מבוי מותר בקלתה), התם כשרוצה לשהות במבוי (משא"כ בבבלי בכתובות אמרו "מחצר לחצר ודרך מבוי). כתב מ"י (הרמב"ם) אע"פ שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה", עכ"ל.

ומוכח מדבריו שכמובן לא נעלם ממנו הירושלמי, ואדרבה שמשווה אותו לגמרא בכתובות. ולא נמצא בדבריו שום רמז, שמהירושלמי שהביא יש איזו הוכחה נגד שיטתו המפורסמת להיתר הפאה נכרית.

והביאור בזה, דהנה פירוש הנ"ל ד"קפליטין" שבירושלמי פירושו פאה נכרית, הוא רק לשיטת ספר הערוך, אבל הראשונים וגם מפרשי הירושלמי לא פירשו כך.

דהמאירי בכתובות שם הביא את הירושלמי וכתב: "וקפלוט, היינו קלתה שכתבנו שהוזכרו בסוגיא זו בתלמוד שלנו.. כעין כובע מבגד גס שצונפת בו בלילה". וב"קרבן העדה" פירש: "בקפלטין. שם **בגד דק** שמנחת על ראשה". וכ"כ ה"פני משה": "בקפלטין שלה. היא המטפחת שעל ראשה" (וראה ביאורו ע"ז בירושלמי שבת ריש פ"ו). והוסיף ב"מראה הפנים" שדברי הירושלמי הם מש"כ הטור דאע"פ שראשה מכוסה במטפחת תצא בלא כתובה "כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים".

וכן משמע בש"ג הנ"ל (ובסמ"ג עשין מח) שמשוים את הירושלמי לסוגיא בכתובות בענין קלתה, הרי מוכח שקפליטין שבירושלמי היינו קלתה שבבבלי ולא פאה נכרית.

והטעם שצריך רדיד על "קלתה", הוא משום שהמטפחת הנקראת קלתה אינה מכסה השערות לגמרי כנ"ל, וכמ"ש הב"י ריש סימן קטו: "ומדברי הרמב"ם נראה, דפ"י קלתה היא מטפחת שיש בה נקבים כנקבי הסל, כמו הסבכות". וכן הוא בשטמ"ק בכתובות שם ובמאירי ועוד ראשונים. ולכן כשיוצאת לרשות הרבים צריכה לתת על קלתה רדיד ככל הנשים. וכמו שהאריך בזה ב"תשובה מאהבה" סימן מח, ע"ש.

אבל מזה גופא מובן, שבפאה נכרית אין צורך ברדיד, שהרי היא מכסה את כל שערותיה. ובדיוק כשם שלשיטה זו אין צורך ברדיד כשלוש מטפחת המכסה את שערותיה כהוגן.

ואף שלפירוש הערוך, ה"קפליטין" אינו "קלתה" אלא פאה נכרית, וא"כ לשיטתו יש לכאורה ראייה מהירושלמי שאין לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים. הנה כאשר יש הוכחות (לדעת ה"שלטי גבורים") מכמה מקומות בבבלי שמותר לצאת בפאה נכרית, ולפי רוב הראשונים ומפרשי הירושלמי קפליטין היינו קלתה, כלומר מטפחת שאינה מכסה היטב את השערות (ולא פאה נכרית כהערוך), ולפירוש זה כמובן שאין הוכחה מהירושלמי נגד הבבלי לענין פאה נכרית.

א"כ על כרחך שלא נקטינן כפירוש הערוך, אלא כשאר רובן ככולן של המפרשים (וכידוע הכלל "דבמה שאנו יכולין להשוות את הבבלי והירושלמי יש לנו להשוותם". ראה תוד"ה והאמר יומא פז, ב. י"ד מלאכ"י כללי שני התלמודים ס"י, וש"נ).

והנה כל זה נכון גם אם אכן היה בעל הערוך מפרש שקפליטין הוא פאה נכרית. אבל האמת היא שלא כן הדבר, דכבר נודע בשערים שאין פירוש זה מבעל הערוך כלל, אלא מבעל "מוסף הערוך" (רבי בנימין מוספיא) שלא היה מהראשונים. ובמשך חמש-מאות שנים נכתב ונדפס ספר הערוך בלי ערך "קפליטין", והוא נוסף רק בפעם הראשונה כשנדפס הערוך עם "מוסף הערוך" באמסטרדם שנת תטו (היינו יותר ממאה שנה לאחר הדפסת ה"שלטי גבורים"). וא"כ מה שכתבו "ופירש ר' נתן בעל הערוך (שחי לפני כאלף שנה) קפליטין היינו פאה נכרית", בטעות יסודו.

ועפ"ז מאי אולמיה דבעל "מוסף הערוך" לחלוק על הראשונים המאירי והסמ"ג, ועל הש"ג ומפרשי הירושלמי. ומהיכי תיתי שנבחר דוקא את פירושו, בכדי להמציא איסורים נגד הבבלי ולהרבות מחלוקות בישראל.

ועוד יש לומר שגם אם נלמד את הירושלמי על פי "מוסף הערוך", שקפליטין היינו פאה נכרית, עדיין אין מזה שום הוכחה לאסור את הפאה נכרית ברשות הרבים. שהרי רבינו ה"צמח צדק" (בחידושו שם)

הביא את הערוך עצמו שכתב בערך "פאה", שהפאה (שבגמרא) אינה כיסוי גמור, כיון שרק "מקפת ראשה ולא מכסיא" (וה"באר שבע" לומד כן גם בשיטת רש"י שפירש (שבת סד, ב): "קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה").

וא"כ כאשר ביאר "מוסף הערוך" שקפליטין (שבירושלמי) הם פאה נכרית, בודאי שכוונתו למהות הפאה הנכרית על פי שיטת הערוך, היינו פאה חלקית שאינה מכסה את כל שערותיה. ופשוט שהאי פאה נכרית דמי ממש לקלתה, שהיא מטפחת בעלת נקבים שאינה מכסה את כל שערה, ולכן צריכה לרדיד ברשות הרבים מדת יהודית. משא"כ בפאה המכסה את כל שערה. ועל פי זה הרי אדרבה, שדוקא על פי פירוש "מוסף הערוך" מוכח מהירושלמי, שאין שום איסור לצאת בפאה נכרית שלנו לרשות הרבים. כי מה שהצריך הירושלמי לכסות הקפליטין הוא משום שאין בכך כיסוי של השערות כדבעי, וכ"קלתה" שבבבלי. אבל בפאות נכריות שלנו המכסות את כל השערות, אין בהן כמובן שום איסור.

ודאיתין להכי יש לשאול את אלו המביאים את ההוכחה מהירושלמי ע"פ הערוך, שהרי על כרחך שלשיטתם הקפליטין הוא פאה נכרית המכסה את כל השערות (ודלא כפירוש הערוך), שלכן רוצים להוכיח מהירושלמי את האיסור של הפאות שלנו. אבל א"כ איך מעיזים הם לעשות בספר הערוך כבתוך שלהם, לקבל את פירושו בקפליטין ולהעלים את פירושו במהותה של הפאה נכרית! ובעיקר איך מעיזים הם לטעון שעפ"י הירושלמי יש בפאה נכרית "איסור תורה", ואיך שולחים הם את נשי ישראל לגהנום על פי גניבת דעת זו!

ועוד, שהרי לשיטת מהר"י מינץ שהובא ב"באר שבע" ואשר עליו מסתמכים כל שוללי הפאה נכרית, הנה גם "קלתה" שבגמרא היא מטפחת המכסה את כל ראשה, ובכל זאת יש לשים על המטפחת רדיד מדת יהודית. וכמו שכתב שם: "אלא אע"פ שמכוסה במטפחת שהוא

מכסה לגמרי השערות אפ"ה לא סגי.. אלא אע"פ שמכוסה במטפחת דעביד ביחוד לכיסוי השער, וגם הוא כיסוי מעליא שהוא **מכסה לגמרי** השערות, אפ"ה לא סגי, **משום דשני כיסויים גמורים בעינן**, ודעבידי ביחוד לכיסוי השער, כמטפחת או שבכה והדומה לה, ועל המטפחת רדיד, משום דזהו מנהג יהדות שנהגו בנות ישראל".

וא"כ לשיטה זו, הרי אין כל פלא שהירושלמי מחייב לשים רדיד גם על פאה נכרית המכסה את כל הראש. משום דזהו מנהג בנות ישראל ההולכות **בשני כיסויים**.

אלא שעל פי זה, לפני שזועקים "ועד הרבנים לצניעות" **מהירושלמי** נגד הלובושות פאות נכריות, יש להם לזעוק **מהבבלי** נגד ההולכות במטפחת (אפילו) המכסה את כל ראשן ואינן שמות על המטפחת רדיד כ"מנהג יהדות שנהגו בנות ישראל!" והרי כך מפורש גם בדברי מרן בשו"ע סימן קטו ס"ד שהיוצאת לרשות הרבים ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחת, הרי זו עוברת על דת.

והיינו שממה נפשך, אם יפרשו ש"קלתה" היא מטפחת עם נקבים (כפירושם של הב"ת וה"תשובה מאהבה"), ויפרשו כך גם את ה"מטפחת" שברמב"ם ובשו"ע, שדוקא לזה צריך רדיד ולא למטפחת המכסה את כל הראש (וכמו שכתב המאירי בכתובות, והשטמ"ק שם, וה"פרישה" בסימן קטו בתירוץ הבי, והגר"ע יוסף ב"ביע אומר" ח"ד אהע"ז סימן ג). א"כ עפ"ז גם לפאה נכרית המכסה את כל השערות אין צורך ברדיד (והירושלמי לדעת הערוך מדבר בפאה חלקית כנ"ל, או שקפליטין הוא "קלתה" ולא פאה נכרית ודלא כמוסף הערוך).

ואם יפרשו את הגמרא בכתובות ואת הרמב"ם והשו"ע לשיטת מהר"י מינץ ב"באר שבע", ש"קלתה" מכסה את כל הראש, וגם על מטפחת המכסה את כל השערות צריך לתת רדיד (דעיקר משענתם היא על הבי"ש החולק על השי"ג), הרי על כרחך שההצדקה למה שאין הם מרעישים על בנות ישראל שתלכנה עם רדיד על המטפחת, הוא משום שלדעתם הצורך

ברדיד היה רק בזמנם, שאז היה כן מנהג בנות ישראל (כתירוץ הראשון של ה"פרישה" שם), משא"כ עתה אין זה בכלל דת יהודית כיון שלא נהגו בנות ישראל בזה. אבל א"כ סרה גם תמיהתם על הפאות נכריות, כי הם עצמם מודים שבזמננו כבר אין צורך ברדיד עליהן.

ועוד, שהרי בערוך ערך "קלת" כתב: "אע"פ שבשוק כפה של ראשה לבדה שרי מדאורייתא, דת יהודית אסרה בשוק עד שתתן על ראשה דבר אחר". וא"כ, אלו המביאים ראיה מהערוך נגד פאה נכרית, טפי היה להם להוכיח את נשות ישראל בשם הערוך, שלא יעברו על דת יהודית בצאתן עם מטפחת לשוק "עד שתתן על ראשה דבר אחר", וכ"ש וק"ו אם שערותיה נראות מהמטפחת.

וא"כ רואים אנו בעליל, שההוכחה מהירושלמי נטולת בסיס ויסוד, וסותרים עצמם מיניה וביה, ומהמקום שרצו להביא הוכחה לדעתם, יש אדרבה ראיה ברורה נגד שיטתם.

מסקנה: אין שום ראיה מהירושלמי לאסור את הפאה, ומכמה טעמים: א. אף אחד ממפרשי הירושלמי אינו מפרש ש"קפליטין" הם פאה נכרית. ב. פירוש זה ש"קפליטין" הם פאה, אינו של הערוך אלא של אחד האחרונים בעל "מוסף הערוך". ג. גם לשיטתו, הרי האיסור של פאה נכרית הוא רק כשאינה מכסה את כל הראש, וכשיטת הערוך שהפאה היא תלתלים המקיפים את הראש ואינם מכסים לגמרי. ד. לשיטת ה"באר שבע" האיסור של קפליטין שבירושלמי הוא משום שאין עליו רדיד, וא"כ אין זה שייך לאיסור של פאה נכרית, כי גם מטפחת אסורה. ובמילא המתירים לצאת היום במטפחת לרשות הרבים אינם יכולים להביא ראיה מהירושלמי.

וכך נאמר בפסוק שם: "ויאמר ה', יען כי גבהו בנות ציון, ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים, הלוך וטפוף תלכנה גוי", ובתרגום יונתן על המילים "הלוך וטפוף תלכנה" - כתב: "ובפתהן מקפן". ופירש"י דבריו: "היו קושרות פיאות נכריות קליעת שערות תלושין כורכות עם קליעותיהן, שיראו גסות וטפופות". והיינו שמפרש "פתהן" לשון רוחב וגודל (כדפירש"י להלן פסוק יז). ו"מקפן" מלשון הקף מסביב (כמו שתרגם אונקלוס דברים ג,ה). וא"כ "בפתהן מקפן" פירושו שהיו מקיפות גובה ראשן עם שערות נכריות.

ולהלן כשאומר הנביא את עונשן מידה כנגד מידה, פירש"י בפסוק כד "ותחת מעשה מקשה" (כבגמרא שבת סב,ב): "מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה הלוך וטפוף תלכנה, והוא בגובה הראש, שם תהיה מקשה קרחה, מכה המקרחת את הראש".

ופשוט שאין בפסוק זה **שום התייחסות כלל** לענין איסור דת יהודית של "יוצאת וראשה פרוע", והמדובר כאן הוא רק על הנהגה מתוצפת ומגרה. וכמו בשאר הביטויים "כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים", שכל המפרשים פירשום שהיו עושות מעשים מיוחדים ששימו לב אליהן ויראו אותן. וכמו שכתב הרד"ק "ומראות עצמן בשוקים וברחובות". וזהו "הלוך וטפוף", שפירוש "טפוף" הוא כדפירש"י כאן בתחילת דבריו "לשון דבר צף על גבי חברו", והיינו שהגביהו השערות בהבלטה ע"י הפיאות הנכריות.

וממש כמו בפירוש הראשון ברש"י על תיבות אלו עצמן "הלוך וטפוף תלכנה" שפירש (כבגמרא שבת שם ויומא ט,ב): "היתה ארוכה מהלכת בין שתי קצרות כדי שתהא נראית צפה למעלה מהם". וזהו בהמשך ל"גבהו בנות ציון" - שהיו מהלכות בקומה זקופה (שבת שם) והגביהו עצמן ע"י נעלים גבוהות (אברבנאל), "ותלכנה נטויות גרון" - שיסתכלו בהן כו' (רד"ק). וכן הוא גם "הלוך וטפוף" לפירוש התרגום, שאין כאן שום התייחסות ל"ראשה פרוע" אלא רק להבלטת הראש והשערות,

פרק יט

האם יש מקור בתרגום רבי יונתן בן עוזיאל
לאיסור פאה נכרית?

ב"מקור" השני כתבו: "התנא רבי יונתן בן עוזיאל בתרגומו לפסוק (ישעי' ג,טז) "ותהלכנה הלוך וטפוף" פירש (והובא ברש"י שם) שהיו קושרות פאות נכריות, עכ"ל.

לפני שנכנס לנושא זה יש להעיר, שמשמיצי הפאה בחרו להביא מקור לאיסור הפאה דוקא מרבי יונתן בן עוזיאל, שכן קברו ב"עמוקה" נחשב למקום תפלה מיוחד עבור מציאת זיווג מתאים. וכשהנערה יודעת שרבי יונתן בן עוזיאל אוסר כביכול את הפאה, הרי כשמתפללת עבור שידוך מתאים במקום מנוחתו, עושה עתה "החלטה טובה", שכאשר יזכה אותה הקב"ה להנשא תקיים "רצונו" של רבי יונתן בן עוזיאל, ולא תלבש פאה נכרית. ואין היא יודעת שמעולם לא אסר הצדיק את הפאה, ואדרבה, שדוקא ההחלטה ללבוש פאה נכרית היא סגולה הכי נפלאה לכל הברכות בגו"ר, וגם למציאת זיווג מתאים, וכפי שכותב כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בכמה מקומות.

והנה במקור זה אפילו לא ידעו להעתיק ג' מילים מהפסוק כצורתן, ובעיקר שסילפו את כוונת רבי יונתן בן עוזיאל ואת פירוש רש"י, בכדי לרתום אותם למלחמתם נגד הפאות, אע"פ שאין דבריהם הקדושים שייכים כלל לנידון דידן, וכפי שנבאר בס"ד להלן.

וכמפורש ברש"י: "שיראו גסות וטפופות" (בדיוק כמו כוונתה של הארוכה המהלכת בין שתי קצרות).

ולכן גם העונש הוא מידה כנגד מידה, שבמקום גובה הראש הכתה בהן הקרחת (ועונש זה הוא מידה כנגד מידה גם לפירוש של "ארוכה בין שתי קצרות", כי ע"י שהלכה בין שתי קצרות היא הבליטה את גובה ראשה, ולכן הכתה בה הקרחת בגובה הראש).

ועפ"ז כמובן שאין בדברי התרגום יונתן כל רמז לאיסור לבישת פאה נכרית, ובודאי יודה בזה כל מעיין הדובר אמת בלבבו.

ויש להוסיף בזה, שלדבריהם, אם אכן יש כאן איסור של פריעת ראש, אי"כ למה מדגיש הפסוק שחטאם היה רק בהלכן "הלוך וטפוף", הרי היה צריך לומר דבר חמור הרבה יותר מזה, **שיצאו לרשות הרבים וראשן פרוע!**

אלא שמדאתינן להכי יש לשאול בהשקפה ראשונה גם בעצם הענין, שהרי לשון רש"י הוא "קליעת שערות תלושין כורכות עם קליעותיהן". ולכאורה כוונתו שגם קליעותיהן שלהן עצמן היו מגולות קצת בין השערות התלושין, וזה מתאים ללשון רש"י בגמרא שהבאנו לעיל שמהותה של הפאה נכרית שבגמרא הוא "קליעת שער תלושה וצוברתה על שעה עם קליעתה". (ודלא כפירוש הרמב"ם בפיה"מ שהביאו ה"שלטי גבורים", שהפאה מכסה את כל השערות). אבל אי"כ למה אין הנביא ישע"י מוכיח אותן על כך ששערותיהן עצמן היו מגולות.

ולהעיר מלשון המחבר או"ח סימן שג ס"י"ח "פאה נכרית שקולעת בתוך שעה", ובי"שער הציון" שם אות נב ציין לרש"י הנ"ל בגמרא ומעיר: "ולשון השו"ע שכתב שקלעה בתוך שעה **לאו דוקא** כו' וכן משמע מפרי מגדים". וראה גם "כף החיים" שם אות פד. וראה לשון אדה"ז באו"ח שם "דהיינו קליעת שער תלוש שנותנת על שעה", והשמיט את המשך

לשון רש"י "עם קליעתה". אבל הניתא בלשון רש"י בגמרא אפשר לומר ש"עם קליעתה" לאו דוקא, כיון שפתח וכתב "וצוברתה על שעה", משא"כ ברש"י הנ"ל בישע"י כמעט מפורש לכאורה שהפאה שהלכו בה בנות ציון ושעליה מוכיח הנביא, לא כיסתה את כל קליעותיהן.

וא"כ באמת צריך להבין למה לא מזכיר הנביא שהלכו וראשן פרוע, ששערותיהן עצמן היו מגולות קצת, שהוא לכאורה איסור חמור יותר מהחציפות של "הלוך וטפוף".

אמנם באמת אין כאן קושיא, כיון שבגילוי **מקצת** שערות הראש אין איסור תורה כלל, וכמפורש בגמרא כתובות שם ש"קלתה" (ש"יש בה נקבים כנקבי הסל"י) **מותר מדאורייתא** גם ברשות הרבים, כי אין זה נקרא "ראשה פרוע", ורק חכמים אסרו גילוי מקצת שערותיה. ובמילא אין כאן שאלה על **נבואת ישע"י** למה אינו מוכיחן על גילוי חלק משערותיהן, כי בזה אין איסור תורה של "דת משה", והאיסור דרבנן של "דת יהודית" התחדש מן הסתם בזמן המשנה, דהיינו כ-800 שנה לאחר נבואת ישע"י.

ועפ"ז, דוקא אלו הרוצים לפרש שתוכחת ישע"י היא על האיסור דפריעת ראש שיש לדעתם **בפאה נכרית**, הרי רק עליהם קשה מדוע לא הזכיר הנביא את האיסור דפריעת ראש שהוא חמור יותר מ"הלוך וטפוף". ובפרט שלדבריהם (שציטטנו לעיל בראיה שהביאו מהירושלמי) "אשה היוצאת בפאה נכרית עוברת על איסור תורה". וא"כ דוקא ממקום זה שרצו להביא הראיה, מוכח להיפך, שאין כמובן איסור תורה בפאה נכרית, מדשתיק מזה הנביא.

ובהמשך לזה יש לומר, דאפשר להביא עוד הוכחה שאין הפסוק מדבר על איסור פאה נכרית מצד עצמה, והוא מלשון רש"י עצמו בענין זה גופא. דהנה בשבת שם ד"ה שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה, פירש"י: "**ונשואות** היו לפיכך מספר בגנותן". והיינו שאם היו פנויות יש עליהן אולי לימוד זכות, שעושות כן לשם שמים שברצונן להנשא, משא"כ

באשת איש שזוהי גנותן. (ודרך אגב, יש להביא ראיה לרש"י שהכתוב מדבר בנשואות, מהגמרא סוטה מז, ב: "משרבו נטויות גרון ומשקרות עינים רבו מי המרים").

ומעתה, אם האיסור ב"הלוך וטפוף" לפירוש התרגום יונתן, היה בעצם הענין דלבישת פאה נכרית מצד דת משה, הרי כ"ש וק"ו שהיה רש"י מוכרח להדגיש בישעי' שם את העיקר שהיו נשואות. ומדשתק מזה בישעי', על כרחך שלא זהו הגנות דפאה נכרית שבתרגום יונתן.

תבנא לדינא, שאין שום הוכחה מרבי יונתן בן עוזיאל ומרש"י שכאילו יש איזה איסור בפאה נכרית. והמדובר בישעי' הוא רק כאשר מגביהים הפאה באופן בולט ומנופח במיוחד שיש בזה חציפות ופריצות וגסות הרוח, שזהו התוכן הכללי של כל הפסוק שם. וכדמשמע גם מהרמב"ם (אף שלא פירש "הלוך וטפוף" כהתרגום יונתן), שכתב בפ"ה מהלכות דעות ה"ח: "לא ילך תלמיד חכם בקומה זקופה וגרון נטוי, כענין שנאמר ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים, ולא יהלך עקב בצד גודל כמו הנשים וגסי הרוח, כענין שנאמר הלוך וטפוף תלכנה".

וזהו רק בפאה מנופחת ובולטת, משא"כ בפאה נכרית רגילה שאין בה שום איסור לא מצד דת יהודית וגם לא מצד פריצות וגסות הרוח. כי כשם שב"משקרות עינים" שפירשו בגמרא (שבת ויומא שם) "דהו מלאן כוחלא", אין שלילה של "כחל ושרק" באופן כללי, אלא רק שלא יהיה באופן מחוצף ובולט "מלאן כוחלא". וכשם שב"גבהו בנות ציון" אין שלילה של הגבהת הנעל ע"י "עקבים", אלא רק אם זה באופן בולט ביותר. כמ"כ ב"הלוך וטפוף" שאין בזה שלילה של פאה נכרית באופן כללי, אלא רק באופן של "גסות וטפופות" או בהבלטה מחוצפת באופן אחר. וגם אז אין זה שייך כלל לאיסור של פריעת ראש אלא לחציפות וגסות הרוח.

וכנראה שהמפרסמים "מקור" זה קיוו, שאף אחד לא ילך לראות את התרגום ואת פירש"י בפנים, ויאמינו להם על מה שכותבים בשמו של התנא הקדוש (או שבעצמם לא בדקו את הדברים בפנים, והאמינו למפיצי השמועות מבלי לבדוק אותם).

מסקנה: אין שום הוכחה לאסור הפאה מתרגום רבי יונתן בן עוזיאל, ואדרבה שמוכח מדבריו שאין כאן שום איסור. כי התרגום מגנה רק את הפריצות שבפאה הבולטת באופן מיוחד ושנעשית בכוונה למטרת התגרות ופריצות, ולא ח"ו את הפאות שלנו דעבידי לצניעות.

גב' פרידה קוגל מברוקלין ניו יורק, מספרת:

בשנת תשל"ל היה לי עסק קטן בברוקלין לסירוק פאות. עבדתי מאד קשה והתפרנסתי בצמצום רב. כשנכנסו ליחידות אמר לי הרבי שלא אדאג כי העסק שלי הוא עסק טוב מאד, באשר כל אשה צריכה שיהיה לה שייטל אחד לחול ושייטל שני לשבת... ועוד הוסיף הרבי שיגיע זמן שהחנויות של הפאות מכל העולם יזמינו אצלי את השייטלאר... הדברים של הרבי היו תמוהים. כי בכלל לא היה נהוג לקנות פאה מיוחדת לשבת (בקושי השיגו כסף לפאה אחת). וגם מה שאמר שיזמינו אצלי מכל העולם, זה נראה לי לכל היותר כבדיחה... והנה ה' עזר, הקמתי בית חרושת לפאות ומכל העולם רוכשים אצלי את הפאות.

פעם קיבלתי טלפון ממישהי שהציגה את עצמה בתור "גב' שניאורסאהן"... הבנתי מיד שזוהי הרבנית חיה מושקא ז"ל. היא אמרה לי בפשטות: "אני רוצה להזמין אצלך שייטל". קבעתי איתה זמן ונסעתי אליה הביתה עם כמה דוגמאות. היא קנתה אצלי פאה, ומאז קנתה פעמים רבות.

הרבנית ז"ל גם שלחה אלי את הפאות לניקוי כמה פעמים. בקשר לזה זכורה לי אפיזודה מעניינת. כידוע, בכל בוקר היתה הרבנית מכינה שקית ובה תרמוס עם תה עבור הרבי, ואחד הבחורים היה מגיע לבית של הרבי ולוקח את זה למזכירות ב-770. פעם רצתה הרבנית לשלוח אלי פאה לניקוי והיא אמרה לבחור להביא את התרמוס ל-770 ואת השקית עם הפאה להביא לחנות שלי. אבל הבחור טעה והחליף בין השקיות, ופתאום אני מקבלת תרמוס, והרבי קיבל שייטל...

מהם ראיות ברורות להיתר, וכדלקמן. ובמילא מובן שהדפסת התמונות בשער העלון, מהווה גניבת דעת על גבם של רבותינו הראשונים.

דהנה במשנה שבת נז, א: "לא תצא אשה (בשבת) לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן.. ולא בכבול לרשות הרבים". ובתוס' שם ע"ב ד"ה אי כבלא הקשו: "וא"ת אמאי לא תני נמי ברישא פאה נכרית בהדי כבול דאין יוצאין בה לרשות הרבים". ותירצו: "ויש לומר דמילתא דפשיטא היא דאסור לצאת בה לרשות הרבים, דודאי משלפה משום דמחכו עליה". (וכבר כתבנו שכל איסור זה לגבי פאה **בשבת**, היה רק בזמנם שלא נהגו ללכת באופן קבוע בפאה נכרית, והיה קיים חשש שתשלוף הפאה מחמת הבושה ותולכנה ד' אמות ברשות הרבים, משא"כ בזמננו).

והנה זה ודאי שהתוס' מדברים בפאה **מגולה**, דאל"כ מהו החשש שמחכו עליה, והרי הפאה מכוסה ואין רואים אותה. ומוכח שלדעת התוס' אין שום איסור לצאת בחול בפאה מגולה לרשות הרבים, דאם היה איסור כזה מהי קושיתם "אמאי לא תני ברישא פאה נכרית", והרי פשוט דלא תני ברישא בהדי איסורי יציאה בשבת, כיון שפאה נכרית אסורה גם בחול. ומוכח שלא עלה על דעת התוס' שיכול להיות איסור כזה של יציאה בפאה מגולה בחול. וגם תוס' הרא"ש העתיק את התוס', ומוכח שגם לשיטת הרא"ש אין איסור לצאת בפאה נכרית מגולה לרה"ר.

והנה גם הרמב"ן שם הקשה את קושיית התוס' ותירץ באופן אחר: "ואפשר שבכבול עצמו די לו ללמוד לשאר התכשיטין שלא יצא בהן". וא"כ גם מדבריו מוכח באופן ברור שאין איסור לצאת בפאה נכרית מגולה בחול, דאל"כ למה לא תירץ כן. וכן מוכח גם מהריטב"א שם ועוד ראשונים שהקשו את קושית התוס' והרמב"ן ותירצו כל אחד בדרכו, ולא עלה על דעתם לתרץ שפאה נכרית אסורה גם בחול.

והנה בתשובת ה"באר שבע" המפורסמת, לאחר שקבע שיש איסור

האם יש מקור ברבותינו הראשונים לאיסור פאה נכרית?

בעמוד השער של העלון הנ"ל שהוציאו "ועד הרבנים לצניעות", מופיעות תמונות של גדולי ישראל שכביכול התנגדו לפאה נכרית. ובתחתית העמוד מופיע הכיתוב: "לא אורם נלך - ועשית ככל אשר ירוך".

בשורה הראשונה והשניה אנו מוצאים גם את תמונותיהם (!?) של גדולי רבותינו הראשונים: הרי"ף, רש"י, הרמב"ם, הרמב"ן, רבינו תם, בעל הטורים והרא"ש. כאשר ברור לכל מי שנוטל עלון זה בידו, שכפי הנראה כתבו ראשונים אלו בפירוש, או שעכ"פ ניתן כביכול להוכיח מדבריהם, שאסור לאשה לצאת בפאה נכרית. וכל אשה כשרה שרואה את התמונות מזדעזעת מן המחשבה, שבצאתה בפאה נכרית לרשות הרבים היא מרימה יד נגד הרמב"ם ורש"י וכו'.

אולם כפי שכבר כתבנו, רבים אי הדיוקים בעלון זה על האמת. כי לא רק שאין שום רמז בראשונים אלו לאיסור הפאה (ואכן גם לא ניסו להביא איזה ראייה מהראשונים בגוף החוברת), אלא אדרבה, שבחלק גדול יש

ביציאה לרשות הרבים עם פאה נכרית, כתב: "ובחכי ניחא לי הא דלא קתני ברישא ואינה יוצאה בפאה נכרית לרשות הרבים, כדקתני בכבול. והוא משום דלרשות הרבים אפילו בחול אסור, משום דהרי דת יהודית רביע עליה". הרי שהוא עצמו שאל קושית התוס' ותירץ **לפי שיטתו שהפאה אסורה בחול**, אבל מהא גופא שהתוס' והרא"ש והרמב"ן והריטב"א לא תירצו כה"באר שבע"י אלא באופנים אחרים, מוכח בעליל שהם מתירים לצאת בפאה נכרית בחול.

וכן מוכח גם מהרמב"ם שכתב בהלכות שבת פ"יט ה"ז: "לא תצא אשה.. בפאה של שער שמנחת על ראשה.. שמא יפולו ותביאם בידה או תחלוץ ותראה לחברותיה". והרמב"ם הרי מדבר על יציאה לרשות הרבים (והוסיף על המשנה שהזכירה ברשות הרבים רק כבול, כנ"ל). ומוכח מדבריו שרק בשבת אסור לצאת בפאה לרשות הרבים ובחול מותר.

ואף שהיה אפשר לדחות הראיה מהרמב"ן והריטב"א והרמב"ם, ולומר שהם מדברים בפאה **מכוסה** (כי רק מתירוץ התוס' שכתבו "דמחכו עלה" מוכח כנ"ל שהפאה מגולה). אבל זה אינו, כי עפ"ז חסר בדבריהם **הדגשה עיקרית**. ועוד, שהרי השאלה היא אמאי לא תני פאה נכרית "בהדי כבול", והכבול הוא בודאי גלוי עכ"פ בחלקו, כמפורש ברשב"א בשם הרמב"ן וכן בריטב"א בשבת שם ד"ה כבלא, שהכיפה של צמר (ה"כבול") יוצאת חוץ לסבכה. ואם היתה כוונתם לפאה מכוסה לא היו כותבים בסתמא דהוי למיתני פאה בהדי כבול.

ועוד, שהרי מה שהכריח את הראשונים הנ"ל לפרש שהכבול יוצא חוץ לסבכה, הוא מפני שאלתם למה חיישינן שתשלוף הכבול ברשות הרבים, והרי אינה יכולה לשלפו מתחת לסבכה, ולכן כתבו שהכבול מגולה בחלקו. וא"כ פשוט שלדעתם גם הפאה נכרית אינה תחת השבכה (עכ"פ בחלקה), דאלי"כ לא היו אוסרים פאה נכרית בשבת ברשות הרבים, כי אין היא ניתנת לשליפה.

ובפרט ע"פ לשון הרמב"ם "שמא יפלו", הרי בפאה מכוסה לא שייך שתיפול, דהכיסוי מהדקה לראש האשה. וגם לגירסא בחלק מכת"י הרמב"ם שכתוב רק "שמא תחלוץ", הרי אם הפאה מכוסה לגמרי אין לחשוש גם לחליצה וכנ"ל. (ולמעיר שמלשון שו"ע אדח"ז סימן שג סט"ז מובן שגרס ברמב"ם "שמא תפול". וכן כתב בחידושי רבינו פרחיה לשבת שם "דילמא נפלא ואתיא לאתויי"). וכן מוכח גם מלשון ריא"ז בשבת שם: "וכן לא תצא אשה ברשות הרבים בפאה נכרית, שהיא קליעות שער שאינו שלה והאשה **מתקשטת** בהם". הרי ברור שמדבר בפאה **מגולה** שלכן עבידא לקישוט, ומוכח שרק בשבת אסור משא"כ בחול מותר.

ומעתה, איך יכולים שוחרי הצניעות הללו לרמוז בשם הראשונים לדברים שלא עלה על דעתם, ושהם ההיפך הגמור ממה שמוכח מדבריהם להלכה. ומה שבכל זאת יש ללמוד מהעלון הנ"ל, הוא את ההכרזה לנשות ישראל: צאו בעקבותיהם של רבותינו הראשונים, הרמב"ם, התוס', הרא"ש, הרמב"ן והריטב"א, שהתירו את הפאה. "לאורם נלך - ועשית ככל אשר יורוך!"

מסקנה: מדבריהם של רוב רבותינו הראשונים מוכח באופן ברור, שהתירו את הפאה בלי שום פקפוק. ואין מקום לצלם תמונותיהם בשער העלון האוסר את הפאה.

מתוך שבועון בית משיח מס' 132

בתנאי שתחבוש פאה

לנערה מארץ הקודש שביקשה ברכה על נשירת שערות על אף כל הטיפולים, אמר לה הרבי: שהוא מברך, בתנאי שתבטיח לו שאחר נישואיה היא תחבוש פאה. כשבוע לאחר הבטחתה חזר שיערה לצמחה, כנגד כל הסיכויים.

(מפי י.י. ביטורי צקי)

שבשערות תלושות אין משום שער באשה ערוה ולא משום יוצאת וראשה פרוע. וכפי שכתב בעצמו שהוכחותיו מהגמרא הם רק "סמך" למצב הקיים שיש נשים הלובשות פאה נכרית מהטעם הנ"ל.

וכל כוונתנו במה שכתבנו בכל הפרקים הקודמים, הוא רק להוכיח, שדעת קדשו של הרבי שליט"א שיש ללבוש דוקא פאה ולא מטפחת, מעוגנת בשיטות רובם ככולם של הפוסקים, אשכנזים וספרדים כאחד. וכל הפרסומים כנגד זה מלאים אי דיוקים גוזמאות וחצאי אמת, וכפי שהארכנו בזה די והותר.

ומעתה נבוא ונסכם את שיטות הפוסקים המתירים את הפאה. ואף שכבר הזכרנו את חלקם הגדול בפנים הספר, אבל ראוי להביאם כולם לפונדק אחד, להראות העמים והשרים את יופיה הרוחני של הפאה, אשר הרבה מגדולי ואדירי הפוסקים שכל בית ישראל נשענים עליהם, קבעו, שאפשר ואף רצוי ללבושה.

ונביא כל אחד מהם בשמו המלא, בכדי לעורר זכרוננו לפניהם, שכל גדולי ועמודי עולם אלו ילמדו זכות להשפיע שפע ברכה והצלחה, ועושר גשמי ורוחני ונחת יהודי תורתי מהילדים, לנשות ישראל הכשרות המכסות ראשן בפאה נכרית צנועה. שהרי עי"ז "אכשור דרא" שנתעלה דורנו זה על הרבה דורות מלפנים, כשנתקיים בו לשון המשנה (פאה פ"ב) "הוא נותן פאה לכל". כי דוקא עתה נתגברה הצניעות ע"י הפאה נכרית, והרבה מנשי ישראל עשו כקמחית ועלתה בידן, ששום שיערה מראשן לא נראית לחוץ, בין ברשות הרבים ובין בבית.

והני נשי במאי זכיין, שהולכות הן לאורם של הגאונים הצדיקים מאורי הדורות דלהלן:

סיכום דבריהם של גדולי הפוסקים המתירים פאה נכרית.

הנה בכל מה שכתבנו לעיל, לא נגענו כלל בשאלותיו של ה"באר שבע" נגד הוכחות ה"שלטי גבורים" מהגמרא. כיון שבזה כבר קבע ה"מגן אברהם" שכל דברי ה"באר שבע" הם "דברים דחויים". וכבר נכתבו חיבורים רבים להצדיק את הצדיק ולהראות שהוכחותיו של ה"שלטי גבורים" מהסוגיות בשבת ובנזיר הם אמת וצדק.

וגם הגאון הראשון לציון הרב עובדיה יוסף שליט"א שהוא מאוסרי הפאה, כתב בשו"ת "יביע אומר" חלק ד' אה"ע סימן ג': "ומ"מ מצינו לכמה מהאחרונים שהאריכו למעניתם ליישב קושיות הבאר שבע מעל השה"ג, וכמ"ש באורך בתשובה מאהבה ח"א (סי' מת). ובשו"ת עדות ביהוסף מטעלז' (סי' כט). וע"ע בשו"ת בית יצחק שמעלקיס (חאו"ח סימן יד - טו), עכ"ל.

(ולכאורה יש להביא עוד ראיה הכי פשוטה להיתר הפאה מהגמרא כתובות עב,א. שהמשנה והגמרא מונים את איסורי דת משה ויהודית, ולמה לא הזכירו שיש איסור דת יהודית על "היוצאת לרשות הרבים בפאה נכרית", ועל כרחך שאין איסור שכזה).

ועוד והוא העיקר, שלא ההוכחות מהגמרא הם שהביאו לפסק דין ה"שלטי גבורים" שהפאה מותרת, אלא הקביעה החד משמעית שלו,

שלטי הגבורים להגאון הספרדי ר' יהושע ב"ר שמשון בועז זצ"ל (נפטר בשנת שי"ג), שכתב בהגהותיו על הרי"ף בשבת בפרק במה אשה: "יראה מזה להביא ראייה וסמך לנשים היוצאות בכיסויי שערות שלהן כשהן נשואות, אבל במקום קליעת שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאליין בלע"ז, מההיא דשנינו.. ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקטט בהן. דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השער, אבל שער המכסה שיערה אין כאן משום שער באשה ערוה, וגם לא משום פריעת ראש. ונראה דלא שנא שערות דידה לא שנא שערות חברתה, כל עוד דעביד לכיסויי השערות והן תלושות, אע"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער, אין בכך כלום".

דרכי משה להגאון ר' משה ב"ר ישראל איסרלש הרמ"א זצ"ל אבי"ד קראקא (נפטר בשנת של"ב), כתב באו"ח סימן שג: "מותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה, דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין.. אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שער". ובאו"ח סימן עה: "דשערות תלושות שלובשות נשים.. אין ערוה". וברמ"א שם: "וכ"ש שער נכרית (מותר) אפילו דרכה לכסותו".

לבוש התכלת להגאון ר' מרדכי ב"ר אברהם יפה זצ"ל מפראג ("בעל הלבושים", נפטר בשנת שע"ב בפוזנא), באו"ח סימן עה: "וכל שכן פאה נכרית שאינה שלה, אפילו דרכה לכסותו, מותר".

פרישה להגאון ר' יהושע וולק ב"ר אלכסנדר כ"ץ זצ"ל (ה"סמ"ע"), נפטר בשנת שע"ד, בטור או"ח סימן שג, פוסק כה"שלטי גבורים".

דברי חמודות להגאון ר' יום טוב ליפמאן ב"ר נתן הלוי העליר זצ"ל (בעל "תוספות יו"ט", נפטר בשנת ת"ד בקראקא), בהערותיו על הרא"ש לברכות כד, א. הערה קיט: "ודוקא שער שלהן, אבל פאה נכרית אפילו דרכה לכסות אינה ערוה, אפילו בגלוי".

כנסת הגדולה להגאון הספרדי ר' חיים ב"ר ישראל בנבנשתי זצ"ל (נפטר בשנת תל"ג). הנה הי"שדי חמד" מערכת דלת אות ג' הסתפק בדעת כנסת הגדולה שיש כעין סתירה בדבריו, ועפ"י כתב גם כבוד הראשון לציון הגאון ר' עובדיה יוסף שליט"א (ב"ביבע אומר" ח"ה אהע"ז ס"ה) שאולי דעת כנה"ג לאיסור. אולם כאשר מתבוננים בכל המקומות שכתב כנה"ג בענין זה עולה, שאף שבהערות על הטור אהע"ז סימן כא אות ה' הביא את ה"שלטי גבורים" וגם את ה"באר שבע" שחולק עליו. וכמו"כ באות ז' שם הזכיר שתי הדיעות, אבל באהע"ז סימן קטו הביא רק את דברי השי"ג דבפאה נכרית לא נקראת יוצאת וראשה פרוע, ולא הזכיר שיש מי שחולק עליו. וכן באו"ח סימן שג הביא רק את דברי השי"ג ולא הזכיר את הבי"ש. ועוד והוא העיקר, שבישיירי כנה"ג" (שכתב לאחר כנה"ג והיא משנה אחרונה שלו) באו"ח סימן עה, הביא רק את דעת הרמ"א שמותר לקרות ק"ש נגד פאה נכרית, ולא הביא שיש מי שחולק בזה. (וזאת מלבד מה שגם בשתי הפעמים הראשונות רק הביא שתי הדיעות, אבל לא הכריע ביניהם כהבי"ש). ועפ"י ברור שדעת הכנה"ג לפסוק כהשי"ג והרמ"א.

מגן אברהם להגאון ר' אברהם אבלי ב"ר חיים הלוי גומבינר זצ"ל מקאליש (נפטר בשנת תמ"ג), בשו"ע או"ח סימן עה סק"ה: "וכ"ש פאה נכרית.. וכן כתב ב"שלטי גבורים" דמותר לכתחילה.. דלא כ"באר שבע" שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחויים".

עטרת זקנים להגאון ר' מנחם מענדל ב"ר משולם זלמן אויערבאך זצ"ל מוינה (נפטר בשנת תמ"ט), בשו"ע או"ח סימן עה, פסק כרמ"א המתיר פאה נכרית (ורק שלדבריו שיטת הלבוש היא, שמותר רק פאה העשויה משערות חברתה ולא משערות תלושין של עצמה).

אליהו רבה להגאון ר' אליה ב"ר בנימין וולף שפירא זצ"ל מפראג (נפטר בשנת תע"ב), בהערותיו לשו"ע או"ח סימן צא, כתב בשם הי"עולת תמיד" לגבי כיסוי ראש של גברים בפאה נכרית: "כובעים הקלועים

מקש חשיבא כיסוי, והוא הדין שערות פרוקיין, אך מפני מראית עין יש להזהר". הרי שלדעתו אין ספק שפאה חשיבא כיסוי. ואף שכתב שיש להזהר אצל גברים משום מראית עין, הרי בסימן שג סקיי"ח הביא את דברי ה"פרישה" בשם הרמ"א להתיר פאה נכרית לנשים ולא חלק עליו, ומשמע שפוסק כמותו. והחילוק בין כיסוי דאיש שחיישינן למראית עין לבין כיסוי דאשה דלא חיישינן, משום שבאיש לא נהוג ללכת עם פאה, ולכן יחשבו שהולך בגילוי ראש, משא"כ באשה.

באר היטב הקדמון להגאון ר' ישראל ישעיה ב"ר אברהם זצ"ל (נכד הטי"ז, נהרג עקה"ש בשנת תפ"ג), בהערותיו לשו"ע או"ח סימן עה פוסק כה"ש שלטי גבורים" והרמ"א.

באר היטב להגאון ר' יהודה ב"ר שמעון אשכנזי זצ"ל אב"ד טיקטין (נפטר בשנת תק"ח), בפירושו לשו"ע או"ח סימן עה, על מה שכתב הרמ"א שמותר בפאה נכרית, הוסיף בסק"ח: "והוא הדין אם חתכה שער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה". וכ"כ באהע"ז סימן קטו סק"י.

פני יהושע להגאון ר' יעקב יהושע ב"ר צבי הירש פאלק זצ"ל מקראקא (נפטר בשנת תקט"ז בפרנקפורט), בחידושו למסכת שבת נח, א. כתב שהאשה יוצאת לרשות הרבים עם הפאה ומתפארת בקישוטיה הנאים.

שתילי זיתים להגאון הספרדי ר' דוד ב"ר שלמה משרקי (מזרחי) זצ"ל מצנעא. (הפוסק הגדול של יהדות תימן, נפטר בשנת תקל"א), בחידושו לשו"ע או"ח סימן עה, פוסק כה"ש שלטי גבורים" והרמ"א.

יד אהרן להגאון הספרדי ר' אהרן ב"ר משה אלפנדרי זצ"ל מאיזמיר (נפטר בשנת תקל"ד בחברון), בחידושו על הטור או"ח סימן עה בהגהת הטור אות ד', הביא את ה"השלטי גבורים" והרמ"א והמג"א להתיר את הפאה. וכ"כ באהע"ז ח"א סימן כא בהגהת הטור אות ז', ובח"ב סימן כא בהגהת הטור אות ג', ושם בסימן קטו בהגהת הטור אות טז. ובחלק מהמקומות הנ"ל לא הזכיר כלל שיש מי שחולק על זה.

פרי מגדים להגאון ר' יוסף ב"ר מאיר תאומים זצ"ל אב"ד פרנקפורט דאדר (נפטר בשנת תקנ"ב), בהערותיו "אשל אברהם" לשו"ע או"ח סימן עה סק"ד, הביא את ב' הדעות של ה"שלטי גבורים" וה"באר שבע" וסיכם: "ומכל מקום במדינות שיוצאין בפאות נכריות מגולה, יש להם לסמוך על השו"ע (היינו הרמ"א) כאמור". והוסיף שם להביא לכך ראיה חדשה מהגמרא בכתובות, וסיים: "שמע מינה דלית בה דת יהודית ושרי" (וכבר ביארנו לעיל פרק י' שאין כל סתירה לזה ממה שנתגלה מכתב ידו בספר "אם לבינה").

אפי זוטרי להגאון הספרדי ר' יעקב ב"ר דוד פארדו זצ"ל (נדפס בשנת תקנ"ח), באהע"ז סימן כא: "וכבר נתפשט המנהג בכל איטאליה כדברי השלטי גבורים".

הגהות הגר"א להגאון ר' אליהו ב"ר שלמה זלמן מוילנא זצ"ל (נפטר בשנת תקנ"ח), בהגהותיו לשו"ע או"ח סימן עה, הביא הוכחה מהמשנה לשיטת הרמ"א והמג"א שפאה נכרית מותרת (וכבר הארכנו לעיל פרק ו' שאין שום ראיה נגד זה מדבריו ב"שנות אליהו").

שו"ת חיים שאל להגאון הספרדי רבי חיים יוסף דוד ב"ר רפאל יצחק זרחיה אזולאי החיד"א זצ"ל (נפטר בשנת תקס"ו בליוורנו), ח"ב סימן לה סוף אות א: "ודע שכתבו האחרונים שהפרוק"א נחשבת ככיסוי". והנה דבריו אלו הם בקשר לכיסוי ראש של איש, אבל אם פאה של איש נחשבת לכיסוי כ"ש וק"ו שכן הוא לענין כיסוי ראש האשה. דבאיש אין רגילות שילך עם פאה נכרית ואז יש חשש למראית עין, משא"כ באשה שאין מראית עין דהוא מצוי וניכר, ורבים עושים כן, וכמו שהארכנו כבר בזה. וראה גם מש"כ לעיל בדעת ה"אליה רבה". (ומה שכתב החיד"א ב"ברכי יוסף" סימן שג דנעלם מהא"ר מש"כ ה"ב"ש בשם מהר"י פ"דואה לאסור, הרי זוהי הערה בדרך הלימוד שהוא מתפלל איך נעלמו הדברים מהא"ר, ולא מוכח מזה שפסק כן להלכה. וראיה לדבר, שהרי מיד כתב שם עוד, שהעב"ץ שאוסר את הפאה נכרית נעלמו ממנו דברי השי"ג

המתיר את הפאה, ומוכח שמלשון זה ש"נעלם ממנו" אין להביא ראיה כיצד פוסק הברכ"י עצמו להלכה).

מחצית השקל להגאון ר' שמואל ב"ר נתן נטע הלוי קעלין זצ"ל (נפטר בשנת תקס"ו), בפירושו על המג"א בשו"ע או"ח סימן עה, מבאר את דברי המג"א ופוסק כמוהו.

שבת של מי להגאון הספרדי ר' יעקב שמשון שבתי ב"ר רפאל יששכר סיניגאליה זצ"ל (נדפס בליוורנו תקס"ז), בחידושו למסכת שבת סד, ב. מביא את ה"שלטי גבורים" ופוסק כמותו.

שו"ע הרב לכ"ק אדמו"ר הזקן הגאון האלקי ר' שניאור זלמן ב"ר ברוך מלאדי זצ"ל (בעל ה"תניא", נסתלק בשנת תקע"ג), באו"ח סימן עה ס"ד: "ופאה נכרית אפילו דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה, וגם מותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה באשת איש". וכן מוכח מדבריו בסימן שג סט"ז.

טעם המלך להגאון ר' ברוך ב"ר יונה ייטלס זצ"ל מפראג (פירוש על ספר "שער המלך", נפטר בשנת תקע"ד), בתשובתו שהובאה בשו"ת "תשובה מאהבה" סימן מז מתיר את הפאה, וז"ל: "מי יכול לדון את מי שתקיף ממנו, בעל "מגן אברהם" ז"ל ודעימיה. וגם רבינו מהרמ"א פה בסימן עה ויותר מזה ב"דרכי משה" סימן שג, כתב בפירוש שמותר לצאת אשה בשערות (של פאה נכרית) גלויים, בין אם השערות עצמה בין של חברתה. וגם הגאון בעל הלבושים פה בסימן עה מסכים עם הרמ"א שמותר לצאת אשה בשערות גלויות פאה נכרית.. וא"כ לפי זה יש לסמוך עליהן כעל יתד תקוע, כי מבארן אנו שואבין ומפיהן אנו חיון, ועיני כל העדה עליהם, והן המה עמודי הוראה".

ברוך טעם להגאון ר' ברוך פרנקל ב"ר יהושע יחזקאל פייבל תאומים זצ"ל אב"ד לייפניק (נפטר בשנת תקפ"ח), בהגהותיו (או"ח סימן עה) חלק על ה"עטרת זקנים" וקבע שמותר לעשות פאה נכרית גם משער עצמה.

דרך החיים להגאון ר' יעקב לוברבוים ב"ר יעקב משה מליסא זצ"ל (בעל "חווות דעת", "נתיבות המשפט", "מקור חיים" ועוד, נפטר בשנת תקצ"ב בגליציה), שכתב בשו"ע הקצר שחיבר, בהלכות תפלה: "אבל.. פאה נכרית אפילו דרכה לכסות, מותר".

סידור בית עובד להגאון הספרדי ר' יהודה שמואל ב"ר יעקב אשכנזי זצ"ל מטבריה (נפטר בשנת תר"ט), בדיני קריאת שמע של ערבית, פסק כה"שלטי גבורים" להתיר את הפאה.

מגן גבורים להגאון ר' יוסף שאול נטאנזון ב"ר אריה לייבוש זצ"ל (בעל ה"שואל ומשיב", נפטר בשנת תרל"ה), וגיסו הגאון רבי מרדכי זאב ב"ר יצחק אהרן סג"ל אנטינגא זצ"ל (בעל "מאמר מרדכי", נפטר בשנת תרכ"ג), בשו"ע או"ח סימן עה, מתירים את הפאה נכרית במקום שנהגו ללכת עם פאה (אע"פ שהם היו נכדיו של מהר"י פדואה האוסר).

שו"ת עדות ביהוסף להגאון ר' יוסף ב"ר יצחק רויזן זצ"ל (אב"ד טעלז נפטר בשנת תרמ"ה), בסימן כט, האריך הרבה בדין הפאה והתיר ללבוש פאה נכרית מגולה.

שו"ת רבי עזריאל להגאון ר' עזריאל ב"ר יהודה הילדסהיימר זצ"ל (נפטר בשנת תרנ"ט), באהע"ז סימן לו: "פאה נכרית המכסה כל הראש הנקרא בל"א לאקקען שייטעל.. הנהוג עתה אצל הנשים.. ואני.. אהפך בזכותן, וכן נכון הדבר לעשות וללמד זכות לנשים כשרות ולאבותיהן אשר בתוכן גדולי ישראל כאשר נודע לי, ומדשתקי אודוויי אודו להו דליכא איסור דת יהודית ח"ו והדין עמהם לענ"ד". ועוד הוסיף שם להתיר אפילו הפאות הארוכות וז"ל: "ועתה אני שואל איזהו גבול ישימו בארוכת ורחבת השייטעל אתמהה. ואם כי הנשים נראות עי"ז כיוצאות בפרוע ראש ממש חלילה, הנה נודע כי כל אשה ובתולה מיד רואה ההפרש הגדול בזה, וגם האנשים הפרוצים הצופים בנשים בודאי יראו החילוק, והנשים בעצמן יודעות כי כבר נודע הדבר. א"כ צריכין אנו להפך בזכותן במה שאין שום מקור איסור בש"ס ופוסקים לענ"ד. וא"כ

מה שרצה לומר כי הלאקקען שייטעל גרועה יותר ויותר ממטפחת באמת לא נראה כן אלא עדיפה יותר ויותר שמכסה כל הראש במכסה גמורה.. ואין דבריו (של האוסר) לנגד הנהוג כבר גם בבנות גדולי ישראל ונשי צדיקי עולם והנח להם לישראל".

מנחת שבת להגאון ר' שמואל ב"ר שמחה הכהן בורשטיין זצ"ל אבי"ד שיטאווא בפלך פודליא, בהערותיו (שנדפסו בשנת תרנ"ט) על ספר "קיצור שלחן ערוך" סימן פד אות כח: "במדינתנו פשט המנהג ללבוש הפאה נכרית אפילו בין הנשים הכשרות, והלואי שכל הנשים ילבשו פאה נכרית הנ"ל ולא יבואו לגלות שערותיהם".

ערוך השלחן להגאון ר' יחיאל מיכל ב"ר אהרן עפשטיין זצ"ל אבי"ד נאוהרדוק (נפטר בשנת תרס"ה), באו"ח סימן עה סק"ו, פסק ששער נכרית אפילו דרכה לכסות אין בו משום שער באשה ערוה. ואפילו לא הזכיר שיש בזה דעות אחרות (שלא כדרכו להביא כל הדעות ולהכריע ביניהם). וכן מוכח מדבריו בסימן שג סק"י: "ויוצאה אשה בחוטי שער העשויין להניח על ראשה והוא הנקרא בלשונינו פארו"ק, בין שהם עשויין משערה או משער חברתה".

שו"ת בית יצחק להגאון ר' יצחק יהודה ב"ר חיים שמואל שמעלקיש זצ"ל מגליציה (נפטר בשנת תרס"ו), באו"ח סימן יד, מאריך הרבה בדין הפאה ומסיק שראיית ה"שלטי גבורים" מהסוגיא בשבת שרירא וקיימת, והפאה נכרית מותרת.

שו"ת פני יצחק להגאון הספרדי ר' יצחק ב"ר משה אבולעפייא זצ"ל מדמשק (נפטר בשנת תרע"ה), באהע"ז ח"ו סימן ו: "ודאי דיש ללמד זכות ג"כ בנדו"ד להני נשי דנהגו לצאת בפאה נכרית, אפילו שיוצאים בה גם לרשות הרבים. הגם דהבאים אחר "שלטי הגבורים" ז"ל דחו דבריו מהלכה לגמרי, מ"מ הני נשי יש להם על מי שיסמוכו, דלא מפני שדחו הפוסקים סברתו נאמר דהרי הוא כמי שאינו.. וקרוב לוודאי דאם היה בחיים עדנה היה מתרץ בשופי כל מה שהקשה מהר"ק (פדואה).. ורואה

אנכי דלא הרב שה"ג לחודיה קאי בסברא זו להתיר, אלא גם הגאון מהר"ם (הרמ"א).. גם הרב "באר היטב" באהע"ז סימן קטו סוף סק"י הביא דברי שה"ג ז"ל בסתם בלי שום חולק". (ואף שלבסוף כתב שמנהג בנות עירו שיוצאין בפאה רק לחצר, אבל לא חזר בו מכל טעמי ההיתר שכתב לעיל להתיר גם ברשות הרבים). ובתשובה זו הביא גם את פסק הבי"ד של ארם צובא, ה"ה הגאונים ר' בכור מזרחי, ר' משה הררי, ור' יצחק לבטון זצ"ל, שפסקו להתיר לכתחילה במקום שנהגו.

משנה ברורה להגאון הצדיק ר' ישראל מאיר ב"ר אריה זאב הכהן מראדין זצ"ל (בעל ה"חפץ חיים", נפטר בשנת תרצ"ג), באו"ח סימן עה סקט"ו: "שער נכרית.. ס"ל דע"ז לא אחז"ל שער באשה ערוה וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש, ויש חולקין ואומרים דאף בפיאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש. וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע (היינו הרמ"א) ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל". וכ"כ בכמה מספריו להתיר הפאה.

כף החיים להגאון הספרדי ר' יעקב חיים ב"ר יצחק ברוך סופר זצ"ל מבגדד (נפטר בשנת תרצ"ט בירושלים), באו"ח סימן עה סק"ט, הביא את דברי ה"מגן אברהם" כלשונו, וכתב שכך הוא הסכמת האחרונים להתיר פאה נכרית כדברי הרמ"א. ובסק"כ שם הביא עוד מקורות לזה והוסיף שמותרת גם בשערות תלושות של עצמה. וכן מוכח מדבריו בסימן שג סקנ"ה וסקנ"ח.

שו"ת דובב מישרים להגאון ר' דובעריש ב"ר יעקב ווינדנפלד מטשעבין זצ"ל (נפטר בשנת תשכ"ו), חלק א' קכד, ב. מבאר שהליכה עם פאה נכרית היא "מנהג צניעות".

שו"ת ישכיל עבדי להגאון הספרדי ר' עובדיה ב"ר שלום הדאיה זצ"ל (נפטר בשנת תשכ"ט), בח"ז אהע"ז סימן טז, מתיר את הפאה, ומבאר טעם הדבר: "דקים להו לרבנן שאין היצה"ר שולט אלא בדבר הדבוק

ויבדלו לחיים טובים וארוכים גאוני וצדיקי דורנו שליט"א, הלא הם:

שו"ת שבט הלוי להגאון ר' שמואל ב"ר יוסף צבי הלוי וואזנער שליט"א (אב"ד "זכרון מאיר" בני ברק), בחי"ה קצט, ד. מבאר שבחול"ל היו מדינות שכל הנשים הלכו שם עם פאה נכרית, ואין לנו כוח להכריע נגד הרמ"א והמגן אברהם.

שו"ת אז נדברו להגאון ר' בנימין ב"ר ברוך זילבר ("בנימין הצדיק") שליט"א, בחלק יא תשובה נ, מתייחס למה שכתב הגאון ר' עובדיה יוסף בספרו "יביע אומר": "בנוגע למנהג של ספרדים.. שמנהג נשים ספרדיות שנהגו לאסור מימות עולם ומשנים קדמוניות", ושואל על זה, שהרי במקומות מגורי הספרדים בחול"ל פשוט לא יכלו להשיג פאות, ומה שייך בזה "מנהג". והוסיף: "זכורני בעיירה שלי (בחול"ל) רק הרבנית הלכה בפאה, כי אז זה לא היה מופץ והיה דבר של יוקרה ומותרות". ועוד כתב, דאיך שייך לומר שמנהג הספרדים לאסור "הרי ראש המתירים (השי"ג) היה ספרדי, ולא הזכיר שיש בזה איזה מנהג. והפריז שם (הרב "יביע אומר" שליט"א) על המדה, לאסור באופן החלטי, עד שאוסר גם על העתונות החרדית לפרסם מודעות, שלא כדרכו בקודש תמיד להשתמש בכוחא דהתירא. ובפרט בדבר שכבר נהגו בזה רבים וגם שלמים".

שו"ת תבואות שמש להגאון הספרדי ר' שלום ב"ר מימון משאש שליט"א (אב"ד קזבלנקא ועיה"ק ירושלים) בחלק אהע"ז סימן קלז: "ראיתי לכל המתחסדים וחסידי חב"ד בכלל, שכולם לובשים פאה נכרית גלויה בשוק בלי כיסוי כלל, וסומכים ודאי על בעל התניא זצ"ל שנמשכין אחריו בכל עניניהם, שהוא ידוע לחסיד וקדוש.. וכן נראה לי נכון לעשות". ובתשובה קלח שם: "בזמננו זה.. מי שיעשה פאה נכרית לטובה יחשב לו ולא נקרא פורץ גדר.. קם דינא: פאה נכרית מותרת בשופי ואין בה שום חשש".

שו"ת אמרי סופר להגאון ר' יוחנן ב"ר משה סופר שליט"א (האדמו"ר

בגוף האשה עצמה, היינו בדבר הדבוק בגוף הערוה עצמה. דאין שליטה ליצה"ר אלא בדבר שיש לו נפש חיונית לא בדבר שאין לו נפש חיונית. ולכן בנתלש מגוף האשה דניטל ממנו נפש החיונית, הרי פקע ממנו אותה ערוה שהיתה עליו בזמן שהיה דבוק בגוף האשה, דהרי הוא כפגר מת שאין ליצה"ר שליטה בו, הרי לא יבוא לידי הרהור.. ועיינו הרואות שכן נהגו נשי רבנים גאוניים ואדמו"רים ואין פוצה פה ומצפצף".

שו"ת אגרות משה להגאון ר' משה ב"ר דוד פיינשטיין זצ"ל (נפטר בשנת תשמ"ו), באהע"ז ח"ב סימן יב: "הנה בענין פאה נכרית.. רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם, מתירים.. ולכן לדינא אין כתר"ה יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבוש פאה נכרית.. כיון שהיא עושה כדין שהוא כרוב הפוסקים ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה אף אם לא תכסה כלל הפאה נכרית". וכ"כ ביו"ד ח"ב סימן פח ובאהע"ז ח"ד סימן לב, וראה לעיל ספ"ג באריכות.

שו"ת מנחת שלמה להגאון ר' שלמה זלמן ב"ר חיים יהודה לייב אויערבאך זצ"ל (נפטר בשנת תשנ"ה), במכתבו שנדפס בספר "ועלהו לא יבול" ח"א ע' שיד-שטו, פסק וז"ל: "לא למחות בהנוהגים להקל כהמשנה ברורה במקום ששומרי תורה נוהגים להקל, ולא למחות חס שלום בנשי חב"ד".

שו"ת אור לציון להגאון הספרדי ר' בן ציון ב"ר אליהו אבא שאול זצ"ל (נפטר בשנת תשנ"ט), בחי"א סימן יא, פסק להתיר את הפאה נכרית. וידוע שהיה פוסק כך להלכה לרבים.

מערלוי), שכתב בספר "באר מרים" ע' לו ואילך: "בנוגע דעתו של ק"ז מרן החת"ס זצ"ל בענין לבישת פאה נכרית ברה"ר, היות שבהגהותיו לשו"ע... כתב ק"ז מרן זצ"ל... אבל פאה נכרית לא עדיף מקלתה דאסור... ואילו בצוואתו... לא אסר אלא לבנותיו וכלותיו... יש מקום לומר שבשו"ע כתבו דרך משא ומתן של הלכה (להראות) שאין דברי הב"ש דחויים (אבל אין כוונתו לפסוק לאסור). כי באמת לא מצאנו בשום מקום שהחת"ס אסר לבישת פאה נכרית, וגם בדרשותיו שדרש ברבים לא אסרם במפורש... והא דלא אסר החת"ס בהחלט לבישת פאה נכרית, י"ל דהתחשב בדעת הגדולים המתירים, וביניהם המג"א... ויתכן דגם הגאון רבינו משולם איגרא זצ"ל שכיהן בפרשבורג לפני החת"ס, לא אסרה". ומסיים ש"המנהג אצל תלמידי ישיבתנו היקרים" שהוא מבקש שלא ילבשו את הפאות הארוכות והבולטות, אבל מתיר את הפאות "הפשוטות בתכלית, כדרך בנות ישראל הכשרות והצנועות".

שו"ת תשובות והנהגות להגאון ר' משה ב"ר אשר שטרנבוך שליט"א
(אב"ד יוהנסבורג לשעבר, וסגן נשיא "העדה החרדית" בירושלים), פירסם מודעה: "לאור הכרוזים על "איסור" לאשה לצאת בפאה נכרית, והשמועה שיש נשים ובמיוחד מהספרדים שהורידו הפאה נכרית ולובשות מטפחת, יש בזה מכשול רב מאד, דמצוי שאינה מכסה כל שערות ראשה.. ויש בזה איסור תורה.. הריני מודיע דעתי, שכל המהרהר אחר מנהג שנהגו בו רבבות אלפי כשרי ישראל, ובראשם גאונים וצדיקים, ידו על התחתונה, שיש לפאה נכרית יסוד בהלכה במנהגי ישראל וגדולי הפוסקים. ואין לחלק בין אשכנזים לספרדים, שהפוסקים שהתירו סמכו על הגאון הספרדי השלטי גבורים". ובספרו "הנהגות הגר"א" כתב שמקובלים אנו מהגר"א ותלמידיו שהתירו את הפאה, ושעל פי הגר"א לבשו פאה נכרית בכל ליטא רוסיה ופולין.

הרי לנו ארבעים ושלושה גדולי ישראל היוצאין ביד רמ"א, בתקופה של 450 שנה, שהם כיתד נאמן בל תמוט (ועוד כמה וכמה שלא יכלנו לפורטם כי רבים הם). ומי ראתה את כל אלו יוצאין והיא אינה יוצאה בפאה נכרית, בידעה כי בכך מקיימת היא דברי חכמים.

ועל כולם יתברך וישתבח כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהפאה היא אצלו מהדברים שאין להם שיעור לחשיבותם וקדושתם, וזכה שע"י פעולותיו, רבבות נשות ישראל בכל קצווי תבל מכסות את ראשן כדבעי, וזוכות לכל הברכות האמורות בזוהר הקדוש.

ובודאי כל אותן נשות ישראל הכשרות לובשות הפאות הצנועות, לא יראו ולא יפחדו מהאיומים והחרמות של כותבי הפלסתר, אלא ילכו לבטח דרכן כשברכת כל גדולי ישראל הנ"ל וברכתו של הרבי מלווה אותן. ויתברכו במילוי כל משאלות לבבן לטובה, ועד למשאלה העיקרית, התגלות נשיאנו משיח צדקנו בקרוב ממש.

שוב אדגיש לסיום:

א. אין ספר זה בא להתיר ח"ו את הפאות החריגות שאינן צנועות, ואשר נאסרו כבר ע"י גדולי הדור.

ב. אין ספר זה מתיימר לגרוע אפילו משהו שבמשהו, מההשפעה של גדולי ישראל שליט"א שבדורנו, אוסרי הפאה, על שומעי לקחם. רצוננו הוא רק, שיניחו לאלו הלובשות פאה, לנהוג לפי ההלכה שקבעו להם רבותיהם ואשר יסודה בהררי קודש.

ספר זה נדפס
ע"י הרוצה בעילום שמו

לזכות
כ"ק אדמו"ר שליט"א
מלך המשיח

בהזדמנות זו נודיע

כי בע"ה יצא בקרוב ספר נוסף על שאר הענינים
שמעיר בהם הגאון הרב מאזוז שליט"א

הלא הם (ע"פ הסדר שכותב):

למה אין אוכלים בחב"ד סעודה שלישית בפת?

למה נוהגים בטעימת מזונות קודם התפלה?

מפני מה היא החקפדה על טבילה במקוה בכל בוקר?

האם נוסח התפלה בסידור "תהלת ה'" לאדמו"ר הזקן
הוא אומנם נוסח האריז"ל?

למה אין חסידי חב"ד ישנים בסוכה?

יחס החסידים אל כ"ק אדמו"ר שליט"א כמלך המשיח
וביטויים שונים שאומרים עליו.

ביאור לשון הזוהר "מאן פני האדון דא רשב"י".

האם הרבי הוא "נביא"? ובגדר הנבואה בזמן הזה ובחור"ל.

נבואות הרבי בזמן מלחמת המפרץ.

לימוד ה"תניא" לתלמידים והחששות ממה שעלול להגרם עי"ז.

ענין ה"צמצום" המבואר בכתבי האריז"ל.

ועוד.

תשובה לשאלות הריד"ק (א)

לצערנו הרב יש כאלו, שמכחישים את דבריו הברורים של כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח, ועושים ככל יכולתם לביטול אחד ממבצעי הקודש שלו. (וזאת, על אף שמדובר ב"מבצע" כזה שאמר עליו "אז ער וועט דאס דורכפירן מיט מסירות נפש").

בקובץ "תורת נחלת הר חבי"ד" גליון ל"ט מערב חג השבועות, כותב הריד"ק וז"ל: "בספר החדש של הרב שלום דובער וולפא שיי "לקט שכחת הפאה"... כותב.. שאסר הרבי את המטפחת וצוה ללבוש פאה דוקא.. והנה דבריו **אינם אמת כלל**, ולא רק שהרבי לא אסר מעולם את המטפחת, אלא אדרבה, הרבי בעצם סובר שהמטפחת עדיף מפאה נכרית (ורק מפני סיבה צדדית מחמת ירידת הדורות, **לסוג מסוים** "שכיסוי במטפחת בעוה"ר בדורותינו אלה אינו מחזיק מעמד"... הרבי העדיף **בעבורם** את הפאה, ותו לא".

ומביא על כך את הסיפור מאשתו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ז"ל שאמר לה הרבי להמשיך ולכסות ראשה במטפחת ולא בפאה, וברך אותה בזכות זה בברכות נפלאות. וממשיך הריד"ק לבאר בזה, כי: "הוראתו של כ"ק אדמו"ר לחבוש פאה, היינו שמפני ירידת הדורות על הרוב לא מקפידים לכסות היטב במטפחת, על כן העדיף כ"ק אדמו"ר את הפאה.. אבל לא מפני שבעצם היא עדיפא ממטפחת, **ואדרבה היא דוקא פחותה ממטפחת, והיא בעצם בבחינת הרע במיעוטו**. וכי הרבנית צימר ע"ה (אליבא דהרב וולפא) לא היתה חסידת חבי"ד? עיין בספרו פרק אי ע' 23 מה שכתב **דברי שטות והבל** בענין זה (שאי אפשר להיות חסידת חבי"ד בלי ללבוש פאה). והיטיב אשר דיבר בזה הגר"מ מאזוז שליט"א שטעות לחשוב כך, **ושמטפחת שמכסים בה היטב עדיפא מפאה נכרית**, וזה פשוט מאד".

ואת"כ העתיק מה שכתבתי בביאור דברי הרבי מה"מ, הכותב: "והרי רואים במוחש, אשר לבישת כובע ואפילו מטפחת, משאירה חלק השיער בלתי מכוסה (עכ"פ במשך זמן קצר), זאת אומרת שעוברים על האיסור הגדול". שביארתי בזה, כי לדעת הרבי "אפילו אשה חרדית הלובשת מטפחת וכוונתה לכסות כל השערות, אבל **טבע המטפחת שמחליקה קצת**, ואז האשה מתקנת זאת בכל פעם מחדש. וכל זה גורם שעכ"פ למשך זמן קצר מתגלה

לוח התיקון לספר "לקט שכחת הפאה"

אבקש מכל מי שיש בידו הספר, לתקן בו שני תיקונים, כדלהלן:

א. בעמוד 50 יש למחוק את שני הקטעים הראשונים שבראש העמוד, ובמקומן צריך להיות:

אמנם עוד דחיה כתב העצ"א נגד ראית השלטי גבורים, וז"ל: "וכן אין ראיה ממתניתין דשבת יוצאת אשה בחוטי שיער וכו', די"ל דמייירי בפנויות שדרך לילך בגילוי הראש". וכתב על כך הצ"צ שאין דברי העצ"א נכונים, ומשני טעמים, האחד מפני ש"כמדומה העצ"א לא עיין בשלטי גבורים פ"ו דשבת, שהביא ראיה דבנשואה איירי"י (מלשון הגמרא "שלא תתגנה בפני בעלה"), ועוד "דהא אמרינן בגמרא שם ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה".

ב. בעמוד 84 שורה המתחלת "ודאי" - למחוק המילים "מחזיר פניו אר".

השיער כמה פעמים במשך היום, משא"כ בפאה נכרית".

והרעים ע"ז הריד"ק בקול רעש ורוגז: **"זהו שטות גמור**, שאלי"כ למה לא הסביר הרבי זאת לרבנית צימר ע"ה". ועוד הקשה ע"ז ממה שציטטתי להלן מאגרות קודש "שכיסוי במטפחת בעוונותינו הרבים בדורותנו אלה אינו מחזיק מעמד, כיון שבכל פעם ופעם עומדת האשה בנסיון, אם לכסות כל שיערה או רק חלק מהם או כו". ושואל הריד"ק: "והשתא שטבע המטפחת שמחליקה קצת, לא מובן מש"כ הרבי שרק בדורותנו אלה המטפחת אינו מחזיק מעמד, והאם בדורות הקודמים "טבע המטפחת" היה אחרת, שכן החזיק מעמד? ואם ב"טבע" המטפחת תליא מילתא, מה שייך כאן בעוונותינו הרבים?"

ועוד הקשה ממה שכתבתי שהדבר "תלוי בסוג הנשים והמקומות", ושאל שעל פי זה היה עלי להבין שגם מה שכתב הרבי "שרואים במוחש שהמטפחת משאירה חלק מהשיער בלתי מכוסה", גם זה תלוי ב"גברא" (באשה) ולא ב"חפצא" (במטפחת).

ולא נתקררה דעתו עד שסיים בטענה עצומה: "עברתי על כל ספרו 128 עמודים! וראיתי שמתעלם בזדון מהיחידות של הרבנית צימר הנ"ל, ומובן היטב למה הוא מתעלם מכל זה..." עכ"ל של הריד"ק.

והנה את כל הטענות האלו כבר כתב הוא עצמו בקובץ "הערות וביאורים - אהלי תורה" בגליון ש"פ בא יו"ד שבת השתא, ושוב כתב את אותם הדברים עצמם בקובץ "תורת נחלת הר חב"ד" גליון ל"ד מש"פ בשלח. והשבתי לו אז מיד באריכות בקובץ "הערות התמימים ואני"ש - בית משיח" גליון ח' ש"פ יתרו כ"ב שבת, וגם אחרים השיבו לו באותו שבוע בקובץ "הערות וביאורים - אהלי תורה". ועתה עשה עצמו כאילו לא קיבל מעולם תשובות לכל שאלותיו, והעתיק שוב בפעם השלישית! את אותן השאלות ממש ואת הסיפור של גבי צימר.

ורק שבפעם השלישית חידש בו דבר (בכדי שלא יהיה חשש של ברכה לבטלה), ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, שהוסיף כמה ביטויים "תורניים" כגון: "דברי שטות והבל", "שטות גמור", "מתעלם בזדון" וכו'.

ועוד חידש הריד"ק עתה, שהזדרז בעיצומן של ההכנות לקבלת התורה, ושיכפל את 4 עמודי ההערה שלו באלפי עותקים, ופיזרם ביעקב והפיצם בישראל לכל בתי כנסיות אני"ש, בכדי לוודא, שאף אחת מנשות חב"ד לא תתפעל מהספר "לקט שכחת הפאה", ולא תעיז לקנות פאה נכרית חדשה לקראת חג השבועות.

*

ועתה נשיב בע"ה לגופו של ענין, והקוראים יחליטו מהו "שטות גמור" ומהו רצון כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א.

דהנה בודאי שלרבי יש שתי טענות נגד המטפחת, האחת שבעוונותינו הרבים המטפחת מביאה לנסיונות, אם לכסות את כל השערות או רק את רובן וכו'. והשניה שטבע המטפחת שמחליקה מהראש. ולכן הדגיש "אשר לבישת כובע ואפילו מטפחת, משאירה חלק השיער בלתי מכוסה (עכ"פ במשך זמן קצר)", כלומר "לזמן קצר" - עד שהאשה מתקנת זאת.

וכן מפורש בספר בעמוד 80, שהרבי אמר לכלה "שמטפחת עלולה לפעמים לגלוש מהראש בלי שישימו לב להחזיר מיד למקום, ולכן עדיף שתלבש פאה". הרי מפורש שהבעיה היא במטפחת עצמה, ולא רק באשה הלובשת. (והרי הריד"ק מעיד בגודלו שקרא את כל 128 העמודים של הספר). ועיי"ש עוד ש"הכלה ענתה שהיא תשתדל שהמטפחת לא תגלוש מהראש", ובכל זאת לא הסכים הרבי לסדר להם חופה וקידושין!

ועוד מועתק בספר בעמוד 24 מאגרות קודש: "ובפרט שכאמור זהו נוגע לרבים, שאפילו אם פלונית אומרת שבהנוגע אליה אין נפ"מ באיזה אופן תכסה ראשה, כיון שבכל אופן יהיה הכיסוי כדבעי, מובן שאינה יכולה להבטיח בהנוגע לאחרות". היינו שזהו טעם נוסף לכך שהרבי עושה מהפאה נכרית "מבצע" השייך לכולן, גם לאלו שאינן חשודות.

והנה זה חדש נתגלתה לי תשובה ברורה בנידון זה מכ"ק אדמו"ר שליט"א, במכתב להרה"ח ר' ראובן דונין שי' מיום י"א ניסן תשכ"ד, שנדפסה בספר "מקדש מלך" ח"א ע' 231 וזלה"ק: "במענה לשאלותיהם.. נכון שתלבש פאה נכרית - כנוהג נשי חב"ד". שאלתי את הרב דונין שי' בקשר לתשובה זו, וסיפר לי אשר רעייתו ז"ל שקיבלה את התשובה היתה ממשפחה של

יוצאי הונגריה, והקפידה לכסות ראשה במטפחת באופן שלא ראו אף שערה אחת לחוץ. ובכל זאת אמר לה הרבי מה"מ, שעליה לנהוג כנוהג נשי חבי"ד וללבוש פאה נכרית! וכמדומני שלאחר דברים ברורים אלו לא נשאר ספק בדבר.

ופשוט שיש בזה גם את הענין של "כיון דנפיק מפומיה דרב". שגם חסידות חבי"ד כאלו היודעות שהן תכסינה השערות כדבעי עם מטפחת, ותשתדלנה עד קצה הגבול שהמטפחת לא תגלוש אפילו לזמן קצר, בכל זאת יש לחץ "להדר" וללבוש פאה נכרית דוקא, כי מלבד (החוראה הברורה הנ"ל, הרי זהו גם החידוש המיוחד ש"נפיק מפומיה" של הרבי מלך המשיח, ובוהו הן גורמות לו נחת רוח, שאמר ונעשה רצונו.

*

והסיפור מהרבנית צימר, אכן "התעלמתי ממנו בזדון". אלא שהסיבה ה"זדונית" שהביאה אותי להתעלם ממנו, לא היתה מפני השותפות שיש לי במפעלים של שייטלאך בכל העולם (כפי שעלול להשתמע מהתקפות הריד"ק), אלא מפני שהסיפור אודות הגבי צימר הלקוח מ"משבחי רבי" מלא טעויות ושיבושים. ואין אני יודע זאת ברוח הקודש, אלא מעדותו של בעל הסיפור עצמו, שהודה, כי בסיפור חסרים כמה ענינים הכי עיקריים. האי שגבי צימר היתה נכדתו של בעל ה"חתם סופר", שצויה בצואתו לבנותיו וכלותיו שלא ללבוש פאה נכרית. והבי שגבי צימר היתה קרוב לודאי מגלחת את שערותיה כמנהג נשות הונגריה ובפרט כמנהג נכדות חתם סופר. וזאת מלבד עוד פרטים שאינם מדויקים בדברי הרבי המובאים שם, וכפי שנכתב שם במפורש שרק תוכן הדברים של הרבי ידוע, ולא הלשון המדויק.

ובזה בטלו כל שאלותיו של הריד"ק, כי כמובן שהרבי לא היה יכול לומר לגבי צימר שטבע המטפחת שמחליקה קצת, ואז יראו לה מקצת שערות, שהרי היתה מגלחת את ראשה, וכל הטענה הזו אינה שייכת לגביה.

ולכן לא יכולתי לצטט את הסיפור הארוך ולתקן אותו וכו', והסתפקתי במסקנה הנלמדת מזה, וכפי שכתבתי בספר בעמוד 44 (מהחוברת "באהלי חנה"): "שאלנו אשה חסידית אחת שהגיעה לחבי"ד מתסידות הונגרית, והיא איננה חובשת פאה, אם שאלה את הרבי על כך - "לא", ענתה לנו. ואמרה ששמעה מאחת מנכדותיו של חתם סופר (היינו הגבי צימר הנ"ל),

שהתקרבה לחבי"ד, ושאלה את הרבי אם להחליף את המטפחת בפאה; והרבי ענה לה, שמאחר שבחסידות ממנה באה, נוהגים לספר את כל השיער ולהבוש מטפחת, שתמשיך בכך, כי זה המנהג שם. ממילא גם היא נוהגת כך". הרי לכם כל הסיפור של הגבי צימר על רגל אחת.

ועד"ז כתבתי הלכה למעשה בסוף פרק אי עמוד 27: "אמנם בכל כלל יש יוצא מן הכלל, כי אם נמצאת אשה בתוך קהילה שכולן אינן לובשות פאה נכרית.. אז יש לה דין אחר. וכך הורה הרבי ביחידות לכמה מנשי חבי"ד שחיו בתוך קהילות ומשפחות שהיו להם מנהגים מיוחדים בזה, שלא ישנו ממנהג המקום. וכמו מי שנהגו לגלח כל השערות וללבוש מטפחת (אף שהרבי הוא נגד הגילוח). וכן מי שנהגו בקהילתן ללבוש מטפחת ועליה כיסוי שני.. שהרבי הורה שלא לשנות".

וגם ב"מסקנה" שבסוף הפרק הדגשתי בענין לבישת הפאה ש"באופן כללי, חוץ ממקרים מיוחדים, זוהי הוראה ברורה של הרבי". הרי שוב מודגש שיש "מקרים מיוחדים" שבהם הרבי התיר את המטפחת.

וכל זאת הוא מלבד מה שציין עורך הספר "משבחי רבי" בשולי הגליון של הסיפור מגבי צימר, וז"ל: חובה להדגיש, כי הנאמר כאן מהווה הוראה פרטית לכזו שכך היה מנהגה מאז, והרצון לשנות נבע מ"מה יאמרו", ולכך התנגד כ"ק. מאידך דעתו ברורה בהכרח "דלבישת פאה.. ולא להסתפק כבובע ומטפחת, שמשאירים חלק השער בלתי מכוסה".

■ ותורה יבקשו מפיהו ■

זוכר בעצמי, שכולן הלכו עם מטפחת ועליה "רדיד" שחור שהיה מכסה את כל הראש. וא"כ הן לא היו צריכות ללבוש שייטל (וכמבואר בארוכה ב"לקט שכחת הפאה"). ועוד והוא העיקר, שהן לא היו בדורו של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, והיה זה עדיין קודם התקנה. ובדיוק כשם שחסידי אדמו"ר הרש"ב היו חסידי חב"ד נעלים גם בלי לעשות "מבצע תפילין", משא"כ בדורנו, ד"הואיל ונפיק מפומיה דרב"י הרי בלי זה כמוכן שאי אפשר להיות חסידת חב"ד.

שאלה ג. הרב מאזוז צודק, שאלו שבאים מעדת הספרדים לחב"ד, ואשר בביתם הקפידו ללכת במטפחת דוקא, הרי אם יחליפו את המטפחת בפאה, תהיה זו ירידה מקדושה תמורה לקדושה קלה. ובפרט ע"פ משי"כ ב"אגרות קודש" שאצל הספרדים יש כמה ענייני צניעות שקבלו עליהם, וצריך להקפיד שכאשר באות לחב"ד לא ירדו בצניעות שלהן.

תשובה: ראשית כבר הוכחתי בספר שאין בזה שום מנהג הספרדים. ואדרבה שגדולי הספרדים הם שהתירו את הפאה בראשונה. וגם בדורנו התיר את הפאה הגאון ר' בן ציון אבא שאול, ויבדלח"ט הגאון ר' שלום משאש, ולפניהם ה"כף החיים" וכו'. ואלפי נשים חרדיות ספרדיות הולכות עם פאה נכרית. ובמכתב שמצטט השואל כותב הרבי בפירושו: "שמתחילה צריך לחקור אצל החרדים והזקנים שבהם באיזה מנהג נהגו אבותיהם בהנ"ל", ובזה הרי אין ולא היה שום מנהג של ספרדים לאסור (ומה שבמרוקו וכו' לא לבשו שייטלאך, הרי זה בגלל העניות וכו' ולא שהיה בזה מנהג, וכפי שהבאתי מדברי הגאון בעל "אז נדברו"). ועוד והוא העיקר, שכל ה"הנחה" ששייטל זוהי ירידה בצניעות כביכול, זהו רק ע"פ ההרגש המוזר של השואל, שתקנת כ"ק אדמו"ר היא ירידה ח"ו לגבי הנהוג אצל ההונגרים וכו', אבל אנו אין לנו אלא דברי בן עמרם, שדוקא השייטל הוא הצניעות האמיתית. וראיה מוכחת שאין לחלק בין אשכנזים לספרדים, שלדבריו, מדוע לא שמענו אף פעם מהרבי, שדרישתו ללבוש שייטלאך היא רק לאשכנזים? והחילוק היחידי שעשה הרבי (כאשר שאלוהו על זה), היה רק לגבי המגלחות שערותיהן והן נכדות ה"חתם סופר" וכו', וכפי שכבר הארכת בזה.

שאלה ד. גם פאה נכרית אינה מכסה את השערות באופן הרמטי, והראיה לכך, שמישהו שואל את הרבי ב"שערי הלכה ומנהגי", שאשתו

תשובה לשאלות הריד"ק (ב)

צר לי שעלי לעסוק שוב ושוב בהדיפת שאלות מוזרות בענין ה"פאה נכרית", אבל ההכרח לא יגונה, שכן שוב שאל הריד"ק שי' כמה קושיות ב"תורה נחלת הר חב"ד" גליון מא, וכוונתו להוכיח שהמטפחת עדיפא מפאה! ושוב שיכפל את מה שכתב באלפי עותקים והפיצם בכל מושבות חב"ד. והריני להשיב בקצרה על טענותיו על הסדר:

שאלה א. הרבי רוצה שכל מי שמכסה היטב במטפחת, שהיא תשאר עם המטפחת ולא תלבש שייטל, "על דרך שהרבי הורה לאלו שבאו ממשפחות שאבותיהם הלכו עם שטריימל, שימשיכו ג"כ ללכת בשטריימל".

תשובה: נגד לבישת מטפחת ובעד השייטל נלחם הרבי במסירות נפש, בהתועדויות, באגרות קודש וביחידויות. ולא הסכים לערוך חופה וקידושין למי שהולכת עם מטפחת, ועשה קרן גמ"ח לעזור למי שתחליף ממטפחת לשייטל, ואמר שמבטיח עבור זה בריאות פרנסה ונחת מהילדים והנכדים. ומה הקשר בין זה לבין שטריימל? האם יש איזה "מבצע" מהרבי שאסור ללכת עם שטריימל?

(ולהעיר ש"שייטל" ו"שטריימל" הם כמעט אותן האותיות, ורק שב"שטריימל" יש גם האותיות ר"מ, שזה בגימטריא "עמלק". היינו שרק הקרירות והספקנות דעמלק היא שיכולה לחבר בין שני העניינים, וד"ל).

שאלה ב. הרבניות של משפחת סלונים בחברון, ובראשן הרבנית הצדקנית מרת מנוחה רחל נ"ע, הלכו עם מטפחת. והאם לא היו מחסידות חב"ד?

תשובה: ראשית, אין ספק שכל הרבניות האלו הלכו גם עם "רדיד", וכפי שהארכת בספרי. ואפשר לראות בתמונות של משפחת סלונים מאותה תקופה. וכפי שזוכר אני בעצמי את נכדותיה של הרבנית מנוחה רחל, אחיותיו של סבי הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה (הרבניות "דבורה פייגל", ו"יוכבד", וכן הלכה גם האחות הבכירה "פעשע הדסה" שאותה אינני

רוצה ללבוש שייטל ושתי אצבעות מלפנים תהיינה מגולות. (ועוד מוסיף שהרבה מאלו שלובשות פאנת יוצא להן שערות בצדדים).

תשובה: כמובן שאין שום ראייה מזה שאחת שאלה על כך את הרבי. שחרי רואים בפועל ממש ש-99% מלובשות הפאה לא רואים להם שום שערות. ואם יש בודדות שרואים להן שערות הבולטות מהפאה, הרי הן חריגות מאד ולא בשופטני עסקינן. ואני מתפלא שהקוראים לא שמים לב לחוצפה וההעזה ו"רבים דקרו" שיש בשאלה זו. שהרי הרבי בעצמו אומר שיש ללבוש פאה כיון שהמטפחת אינה מכסה את השערות (והרבי מדגיש שכן הוא גם אצל מי שיש לה יראת שמים), ובא הריד"ק ואומר "זה אינו אמתו גם מהפאה רואים שערות". עד כדי כך עמוקה מידת ההתנצחות, שמוכנים ללגלג על דברים מפורשים של הרבי.

שאלה ה. הפאות האסורות ע"פ תקנון "בית רבקה", הן הן שהנביא מגנה אותן ע"פ תרגום יונתן בן עוזיאל, ולא כמ"ש ב"לקט שכחת הפאה", שהתרגום מגנה רק את אלו שעשויות "באופן בולט במיוחד ובכוונה למטרת התגרות ופריצות".

תשובה: שתי תשובות בדבר, ראשית ממה נפשך, אם יש בין הפאות האלו שתקנון "בית רבקה" אוסר אותן, גם כאלו שנעשות למטרת התגרות ופריצות, אז כמובן שגם אותן מגנה הנביא והתרגום. אבל אם הן אינן בולטות במיוחד ולא נעשו להתגרות ופריצות, אלא שאעפ"כ עדיין יש בהן חוסר צניעות, אז כמובן שאין הן נכללים בתיאור המופיע בפסוקי ישעיהו ובתרגום, שהרי שם הוא בדומיא ד"נטויות גרון ומשקרות עינים", ושעליהן אומרת הגמרא שבגללן "רבו מי המרים". וחסו שלום לומר שהפאות של היום, גם אלו הארוכות, הן בגדר זה. אף שכמובן אין ללכת עם פאות שחורגות מהתקנון הנ"ל.

שאלה ו. רבינו ה"צמח צדק" מביא באה"ע ח"א סימן קלט בשם שו"ת "מים רבים" שמתריע על המנהג שמכסות הראש במשי שחור, הנראה כמו שערות שלחן. ואח"כ כתב נגד מה שהתיר מהר"מ אלשקר גילוי מקצת שערות, וכתב על זה "מנהג אותיות גהינם". הרי מוכח שהוא אוסר גם כאשר לא נעשה למטרת התגרות ופריצות. וכן גם בפאות הארוכות, אף שלא נעשו למטרת התגרות ופריצות הרי הם בבחינת "גהינם".

תשובה: יש כאן סילוף דברי הצי"צ, שמשי"כ "מנהג אותיות גהינם" הוא רק על גילוי שערות, והמשיל לזה שם את מי שמגלה מקומות המכוסים בימי הקיץ, ואין זה קשור כלל למה שהזכיר לעיל בדרך אגב את ענין המשי השחור. ובענין זה גופא של משי שחור, הנה כל הבעיה של מראית עין היתה רק בזמנם, שלא היה נפוץ המנהג של לבישת פאות נכריות, משא"כ בזמננו, וכפי שהבאתי בספר מהאחרונים.

שאלה ז. עיקר הענין שכואב להרב מאזוז הוא הפאות הארוכות והבולטות, והרב וולפא "מטעה אותנו שכאילו הרב מאזוז סובר ששם (בתרגום יונתן) מדובר גבי האיסור דפריעת ראש, וע"כ לועג עליו".

תשובה: כל מי שיקרא את מה שכתבתי, יראה שבפרק המדבר על התרגום יונתן, לא מוזכר כלל הרב מאזוז שליט"א, אלא רק המודעות השחצניות נגד לובשות הפאה. ובאותן המודעות אכן מביאים ראייה מהתרגום יונתן נגד איסור הפאות בכלל. והרב מאזוז לא דיבר מזה, ולכן לא הזכרתי אותו בפרק זה כלל. ומי שמטעה הוא הריד"ק הפוסל במומו. ובכלל הרב מאזוז אינו מדבר כמעט על הפאות המיוחדות, אלא כנגד כל הפאות בכלל, וכפי שציטטתי את דבריו, ועל זה השבתי לו באופן מסודר ומכובד.

ואני מוחה כנגד הלשון של הריד"ק שח"ו הספר "לועג" להרב מאזוז ח"ו, לא מיניה ולא מקצתיה. ורק באתי להשיב על טענותיו כלפי שיטת הרבי מלך המשיח.

תשובה לרב חשוב מאשקלון

כבוד הרה"ג ר... שליט"א

אשקלון

שלום וברכה,

אני מודה לכת"ר על מכתבו (ללא תאריך) שהגיע אלי לפני כמה ימים. נחנתי מהאיפוק שנהג כדרך תלמידי חכמים בארץ ישראל הנוחין זה לזה בהלכה (סנהדרין כד, א), ואשתדל להשיב על שאלותיו בעזרת ה' יתברך החונן לאדם דעת.

שאלה א: "הגיע למחיצתנו ספרך "לקט שכחת הפאה", ועל הכריכה עצמה צלומי פוסקים המתירים את הפאה, ובאמת מבחינת מראה אולי כל הרואה מאמין, אבל כאשר בודקים את הדברים רואים שאולי יש כאן תרמית כל שהיא, שעל דברי הרמ"א כתב היעבי"ץ שלא נתכוין להתיר לגמרי (הובאו דבריו בספר "יביע אומר" שהזכירו כת"ר כמה פעמים בספרו). ואמנם הרבה לא הבינו כך, ואדרבה הבינו שהרמ"א מתיר, אבל כת"ר בספרו לא פרש השמלה בזה, והיה לו להוכיח או לציין (אם לא בכריכה לפחות בגוף הספר) שזה דעת רובם".

תשובה: המקורות שצינו על הכריכה לא הודפסו בכדי ללמוד מהם הלכות, אלא רק כדי לתת מושג חיצוני על מה הספר מדבר. וכמובן שבכל אחד מהמקורות יש לדון, ולא כולם הם באותה השיטה. אמנם בענין זה גופא של צילום דברי הרמ"א שהיעבי"ץ כותב שלא נתכוין להתיר לגמרי (רק בחצר), הרי בזה נפרסה השמלה בפרק שלם בספר (פרק י'), ושם הבאתי דברי הגריעבי"ץ והוכחתי בראיות ברורות שלא כדבריו, ושכל הפוסקים (גם אלו האוסרים את הפאה) חולקים על היעבי"ץ ולומדים שהרמ"א התיר גם ברשות הרבים, והבאתי גם את הרב "בית אהרן" וה"שדי חמד" שחלקו עליו. ועוד שגם היעבי"ץ עצמו לא כתב דבר ברור בזה אלא רק "ואפשר". וא"כ איוו "תרמית" ח"ו יש בצילום פסק הדין הברור של הרמ"א?

ותורה יבקשו מפיהו

שאלה ב: "וגם אם נאמר שרובו ככולו, מ"מ הרב "כף החיים" שתצלום דבריו מופיע על הכריכה, ודאי שלא נחית להיתר פאה, ודוק בלשונו שלא כתב הסכמת האחרונים להתיר "כדברי שלטי הגבורים", ודחיה זו מפורסמת ברבים. וכן כתב במפורש בכה"ח סימן שג סוף אות נה, שאחר שהביא דברי השלטי גבורים כתב: ועיין בדברינו לעיל סימן עה לענין דינא שכתבנו דמותר לקרוא נגד פאה נכרית ע"ש עכ"ל. ומבואר שמ"ש בסימן עה קאי בדין קריאת שמע. וכן כתב מו"ר הגר"מ הלוי זצ"ל הכ"מ בספר ברכת ה' (ח"א ע' רצו). ועכ"פ למדתי זכות על כת"ר שלא ידע הדחיה, אמנם זה סותר דברי כת"ר עצמו שנכנס בזה בראשונים ובאחרונים, אלמא שהקיף את הנושא.. וגם כאן היה לכת"ר לכתוב או על הכריכה או בגוף הספר בירור דעת הכה"ח, וע"כ יש לשנות הכריכה בהוצאה החדשה של הספר".

תשובה: אינני יודע איך יכול החי להכחיש את החי, ובפרט את דברי מרן "כף החיים" שלשונו ברורה וזכה כמים חיים וצלולים. והרי ציינתי בספר (ע' 123) שהוא מעתיק בסימן עה סק"ט את כל לשונו של המג"א, שהביא את ראית שלטי הגבורים מהמשנה "יוצאה אשה בחוטי שער" (היינו שמדובר על יציאה לרה"ר ולא על ק"ש), והעתיק גם את משי"כ המג"א שה"באר שבע" האריך לחלוק על השי"ג ב"דברי דיתוי" (והרי גם הבי"ש דיבר על יציאה לרה"ר ולא על ק"ש). וע"ז כתב הכה"ח שכן הוא הסכמת האחרונים להתיר כדברי הרמ"א, היינו כדברי הרמ"א ע"פ הבנת המג"א שציטט הכה"ח זה **עתה**. ומי יעיז לעשות "פלגינן דיבוריה" בלשון הכה"ח שחולק כביכול על עיקר דברי המג"א שציטט. והנה בסק"כ שם כתב כה"ח שמותר **אפילו בשער עצמה** וציין ל"דרכי משה" סימן שג שכתב: "דאין שער באשה ערוה אלא שערוותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין". ואם אין בפאה "שער באשה ערוה" א"כ למה יהיה אסור לצאת בה לרשות הרבים! ומשי"כ הכה"ח בסימן ש"ג שמותר לקרות ק"ש כנגד הפאה ולא הזכיר שמותר לצאת בה לרה"ר, הרי זה משום שזהו **יסוד הדין**, שהפאה אינה ערוה, ובמילא מותר לצאת בה לחוץ. ואם כת"ר רוצה לחדש חידוש דין, שעל אף שאין בזה ערוה מ"מ יש לאסור לצאת בה, יחדש כאוות נפשו הטוהרה, אבל מה רע עשה לו הכה"ח, שדוחק להכניס בכוח בדבריו את מה שלא רמז ועלה על דעתו.

שאלה 3: "ובאשר לספר עצמו, לא זכיתי להבין מדוע לא שלח כת"ר דבריו קודם למרן הגר"מ מאזוז שיענה, שהרי כת"ר עמו בקשרי מכתבים בד"ת, ופנים אל פנים דבר עמו, בפרט שמקורב עזר לכת"ר בחידושים (של הרבי) על מסכת סנהדרין בהערות נפלאות בעיבור, ודאי שיענה בחיוב לבאר דבריו. ואף שהוא (הרב מאזוז) פירסם (ברבים), ודאי שיחיד הפונה לרבים יפרסם דבריו, ויחיד העונה על יחיד ישלח לו ואח"כ יפרסם, ויאמר המעיין יבחר. ובא וראה דמרן הגר"מ מאזוז פרסם דבריו במבוא לספר שלא מדבר על חב"ד, ואדרבה שיבחס בתחילה (ומן הראוי היה לו לכת"ר לכתוב ששיבחס, ואח"כ העיר כמה הערות), ולא הוציא קול קורא וכיו"ב. וכל מה שכתב כת"ר בהקדמתו (שדברי הרב מאזוז) "עוררו תהיות בצבור החרדי" הם לזות שפתים. ודע שרבים תמחו מדוע לא פנה כת"ר אליו ישירות".

תשובה: האמת שרציתי מאד לשלוח לפני ההדפסה את הדברים לראש הישיבה שליט"א, שאני אוהבו ומוקירו עד מאד. אמנם ידעתי נפשי, שאם יאסור עלי פנים אל פנים להדפיס הספר, לא אוכל לסרב, דאין אדם מעיז פניו כו'. והרי לא יתכן שספר עם קושיות על כ"ק אדמו"ר מה"מ ישאר ללא מענה. ולכן לא היתה לי ברירה אלא לפרסם התשובות לפני שפניתי אליו. והרי גם השאלות פורסמו מבלי לפנות למישהו מרבני חב"ד שישב עליהן. ומש"כ כת"ר "ודאי שיחיד הפונה לרבים יפרסם דבריו", הרי אדרבה, דיחיד הפונה לרבים יש לו להזהר שלא להוציא ברבים דברים שאינם מדויקים **כלפי גדול הדור ומנהיגו**, מבלי שינסה לקבל תשובות על שאלותיו. והן אמת שכתב שם כמה שבחים על חב"ד, אבל מתוך שבחס בא לידי גנותם (ויעויין ערכין טו, ב), וזה אינו יכול להשאר בלי תשובה, **ובאופן שהתשובה תגיע אל כל אלו שקראו את ההשגות** בספר "עבד לעבדי הי".

שאלה 4: "בפרט שדברי מרן הגר"מ מאזוז ירמוזן למשי"כ מרן מופת הדור הראשון לציון בספר "יביע אומר" שמזכירו כת"ר בספר. ואיני מאמין שת"ח ככת"ר שעיין בנושא זה לא הבין זה, ולפחות יאמר אם מתכוין למשי"כ יביע אומר וכו'. ואמנם מה שלא חיבר כבודו קונטרס על "יביע אומר" שאסר פאה, אולי מכיון שהגר"מ מאזוז דיבר במפורש על חב"ד, לכן כת"ר עמד על דבריו דוקא, אבל שם סתם ולא פירש, ואדרבה יש לכת"ר לחבר ספר אחר להשיב על

טענות האוסרים, ובוזה נצדק קודש ממש. ועוד ב"אור תורה" (טבת תשמ"ח) שכת"ר מכירו, נדפסה תשובת מו"ר הגאון ר"מ הלוי, ושוב נדפסה בספר "ברכת ה"י הנ"ל, וגם עליה ישיב כבודו ונצדק קודש. וכל העומד מן הצד אומר קבע כת"ר דבריו על הסותם".

תשובה: כמובן שאין לי ענין לחבר ספרים על כל מי שכותב איזו הלכה שאינה מתאימה למנהג חב"ד, והאם יעלה על הדעת שאכתוב נגד הייביע אומר" שמתיר לשומעי לקחו לאכול קטניות בפסח ומצת מכונה וכו', אע"פ שזה כמובן נגד מנהגו. ומי אני שאעז לחלוק עליו, דמלבד גדלותו העצומה בתורה, הרי פסקיו אלו מבוססים על דברי רבותינו הקדמונים, ורק שמנהג ליובאוויטש ע"פ רבותיהם וגדולי הפוסקים האשכנזים אינו כן. אבל אם יבוא מישהו לכתוב **שרצון הרבי מליובאוויטש הוא שחסידיו יאכלו קטניות בפסח ומצת מכונה**, הרי גם אם יהיה זה הגדול שבגדולים לא יהיה ניתן להחשות מלדחות דבריו. וכן גם בענינו, שהרב "יביע אומר" כתב דעתו הגדולה נגד לבישת הפאה נכרית ע"פ דעת גדולי ישראל, ואין לנו דבר כנגד זה, או גם כנגד הגר"מ הלוי ז"ל וכדומה. אבל הגאון ראש הישיבה שליט"א כתב **שאפשר להיות חסיד חב"ד בלי הפאה**, וקושיותיו נסבו נגד מנהג חסידי חב"ד בזה, ולכן התעוררתי להשיב על דבריו. מה גם שמשום מה החליט לצאת **נגד כמה וכמה מנהגי חב"ד בחדא מחתא**, בלי שום סיבה הנראית לעין. ובינתיים עניתי בין השורות גם על השאלות שהועלו בספרים שצינת, אף שלא הזכרתי אותם בפרוש. (ובאותה הזדמנות הערתי גם על המודעות המחוצפות המבטיחות גהנום רח"ל ללובשות הפאה, שלא היתה כזאת בישראל להכריז מלחמת פאסקוילים נגד גדולי הפוסקים, ובפרט שעייז גורמים לנשות ישראל לגלות מקצת שערותיהן, וכפי שמחה עייז הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א שהובאו דבריו בספרי).

שאלה 5: "ועוד כאשר מחלקים את דבריו של הגר"מ מאזוז לייז חלקים, אף אם הובאו ברצף בתחילה, ודאי שאז הכל נראה כחוכא ואיטלולא. כוונתי לדבריו שמוסיף חוץ ממקורות ההלכה, כגון: סח לי יר"ש, או בחורה מבית יעקב, ועוד. והצליח בזה כת"ר. ועוד יש כמה תמיהות על כת"ר שנראה כמטיח דברים קשים במרן הגר"מ מאזוז, שכתב שאחד יר"ש שספר נגעי לבבו וכו'. ואני מוחה על כבוד התורה".

תשובה: חלוקת דבריו של ראש הישיבה שליטי"א לייזו חלקים (בגימטריא "טוב") לא נעשתה ח"ו בכדי ללגלג על דבריו, וטהדי במרומים שכל כוונתי היתה רק בכדי שההערות תהיינה מסודרות, ויובנו לכל אחד מהקוראים, גם מי שלא בקי בהלכות אלו. ומה שהערתי גם על הדברים ה"צדדיים" לכאורה, זהו רק מפני שדוקא הערות אלו של הגר"מ מאזוז היו עלולות להשאיר טעם של זלזול במנהג הקדוש של לבישת פאה נכרית, ולא היתה ברירה אלא להשיב עליהן באותו מטבע לשון. ומה שכתבתי "שאתד יריש סיפר נגעי לבבו לפני הרב מאזוז", הרי תיארתי המצב בדיוק, וכי אין זה "נגעי לבבו" כשמתוודה, שעל אף היותו בדרך כלל "ירא שמים" מ"מ אינו נזהר כל כך בטהרת העינים, עד שיש לו דעת להבדיל בין שערות לפאות, ונוח לו ללכת בין אלו שאינן מכסות ראשן ואינו נוח לו ללכת בבני ברק וכו'. וכמוכן שלא היה לי שום כוונה לזלזל במישהו ובפרט שאיני יודע למי התכוין הרב, וגם הקוראים אינם יודעים למי הכוונה. ואינני יכול להבין מה שייך כאן "מחאה על כבוד התורה", והאם יש בדברים הנ"ל איזו פגיעה במרן ראש הישיבה עצמו?

שאלה 6: "עוד דבר אחד כת"ר כותב שלספריו הקודמים הסכימו כו"כ רבנים, וביניהם מנה את הראשלי"צ והגר"מ מאזוז. מן הראוי ושורת דרך ארץ שלא היה כותב זה כת"ר, וחוצפה היא".

תשובה: לא הבנתי כלל איזו חוצפה יש בזה. הרי לא כתבתי שיש לי הסכמות מהם על ספר זה, אלא על ספרים קודמים. ומה שהכנסתי זה בראש הספר, הוא מאחר שלא היה בדעתי לקבל הסכמות לספר זה עצמו, דהאם יעלה על הדעת שאגרום ח"ו שאחד מגדולי התורה יתן הסכמה לספר שעונה על שאלותיו של הרב מאזוז?! ולכן הכנסתי רשימה זו של הרבנים המסכימים בכדי להראות, שבדרך כלל לא היו הדברים שכתבתי בהלכה מופרכים לגמרי, עד שגדולי התורה וביניהם הגר"מ מאזוז עצמו הסכימו להם.

לסיכום: אין ולא היתה לי שום כוונה ח"ו לגרום לצער או להעדר הכבוד, למרן הראש ישיבה שליטי"א, שאני מוקירו ומעריכו בדיוק כמו כת"ר. אבל כל זה אינו יכול ואינו צריך למנוע את התשובה לשאלות הכבדות שהפנה כנגד תנועת ליובאוויטש, מנהגיה ואמונתה.

רשימת ספרי המחבר

דעת תורה בעניני המצב בארץ הקדש (הסכמי השלום) - תשי"מ, והוספות בתשמי"ב גדולי תורה על החזרת שטחים (תשובות גדולי הדור המצב בארה"ק) - תשי"ב
 שלום שלום ואין שלום (סכנת פקוח נפשות שבהסכמי השלום המדומים) - תשמ"ב
 ידבר שלום חלק א' (ביאורי סוגיות וחידושי תורה בש"ס וברמב"ם) - תשמ"ז
 ידבר שלום חלק ב' (ביאורי סוגיות וחידושי תורה בש"ס וברמב"ם) - תשנ"א
 רודף ובא במחותרת (ביאור הסוגיא בסנהדרין לשיטת הרמב"ם) - תשמ"ח
 ובערות הרע מקרבך (ביאור הסוגיא בסנהדרין לשיטת הרמב"ם) - תשמ"ח
 כי הם חיינו (שבע מאות ושבעים מושגים ביהדות) - תשנ"א
 יחי המלך (ביאורים וחידושים בהלכות מלכים לרמב"ם) - תשנ"ב
 יחי המלך המשיח (עיונים בהלכות מלכים לרמב"ם פרקים יא-יב) - תשנ"ג
 מבשר טוב (שאלות ותשובות בענין בשורת הגאולה של הרבי, ועוד) - תשנ"ד
 הנסיון האחרון (עיונים בדברי חז"ל שמלך המשיח נגלה ונכסה) - תשנ"ד
 שמן ששון מחבריך חלק א' (הקשר בין גדולי הדורות לרבי, אותיות א-ה) - תשנ"ה
 שמן ששון מחבריך חלק ב' (הקשר בין גדולי הדורות לרבי, אותיות ו-ל) - תשנ"ח
 פרדס שלום חלק א' (שאלות ותשובות בהלכה בד' חלקי שו"ע) - תשנ"ח
 פרדס שלום חלק ב' (עיונים ברמב"ם במצות "אחדות ה'", ועוד) - תשנ"ח
 אוצר חידושים בש"ס חלק א' (חידושים בפ"א דסנהדרין ע"פ כתבי הרב) - תשנ"ט
 לקט שכחת הפאה (ביאור הוראת הרבי בענין כיסוי הראש בפאה נכרית) - תשס"א

להזמנות: חזקיהו 29 קריית גת 82100

הצדיק המלוב"ן רבי ישראל אבוהצירה ה"בבא סאלי" זצוק"ל

מילדותו היה מרבה בתעניות וטיגופים, פרש מעוניי העולם ולמד תורת הנגלה והקבלה בהתבודדות שמונה עשרה שעות ביממה באופן קבוע, כך נתעלה בגאונות ובצדקות כאחד הקדושים אשר בארץ. כבר בילדותו היה פועל ישועות בתפלתו ומלומד בניסים. בגיל צעיר החיתם מאביו ואז נעשה ראש הישיבה במחוז תפילאלת. בשנת תרפ"א ביקר בארץ הקודש למשך שנה אחת והסתופף בצל חכמי ירושלים בישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה. גאוני וצדיקי ירושלים שמחו לקראתו והפליאו את גדולתו ועבודת ה' האמיתית שלו. גם בצפת ביקר באותם הימים והתחבר אל המקובל האלוקי הסבא קדישא רבי שלמה אלפנדרי זצוק"ל.

כשחזר למרוקו הוטלה עליו האדמוורת וראשות הקהילה, לאחר שאחיו הגדול נהרג על קידוש ה'. שנים רבות שימש כאב"ד ארפוד ואגפיה במרוקו ואח"כ עבר לעיר ריסאני. בתשי"א עלה הארי מבבל והתיישב בירושלים עיר הקודש. בתשי"ד נסע שוב למרוקו לעורר

זר התורה והקדושה של יהדות צפון אפריקה, מצמיח ישועות ומלומד בניסים. נולד בראש השנה שנת תר"צ בתפילאלת שבמרוקו, לאביו הגאון והמקובל רבי מסעוד אבוהצירה זצוק"ל (בנו של המלומד בניסים הגאון הקדוש רבי יעקב אבוהצירה זצוק"ל, שמקום ציונו בדימנהור שבמצרים, ואשר חיבר ספרים קדושים בנגלה ובנסתר, וביניהם "פתחי חותם" מ"חשוף הלבן" ועוד).

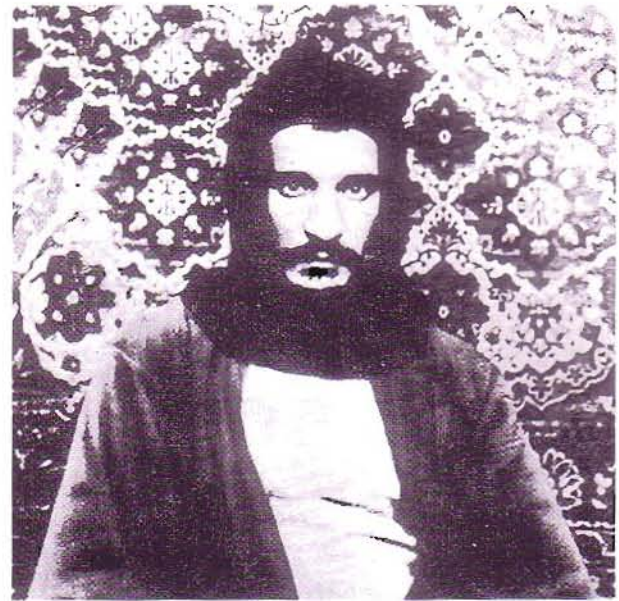
מקושר לבעל שם טוב ולאדמו"ר הזקן זי"ע

ה"בבא סאלי" זצוק"ל היה קשור בעבודות אהבה פנימית לבעל שם טוב הקדוש ותלמידיו, ובמיוחד לכ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע.

כאשר התגורר מפעם לפעם בצרפת בין השנים תשי"ד - תשכ"ד, רצה להתבודד לפני הימים הנוראים ולעסוק בעבודת הבורא בלי שיפריעו לו כל אלו שצבאו על פתח ביתו להתברך מפניו. ולכן עשה כמה פעמים את חודש אלול והימים הנוראים בין כתלי ישיבת תומכי תמימים בברנוא. בהיותו שם קיבל מהנהלת הישיבה שני חדרים, ושם היה עוסק בתורה ומתפלל. בכל לילה מחצות עד אור הבוקר, היה עוסק שם בלימוד "לקוטי תורה" של כ"ק אדמו"ר.

הגאון רבי יהושע חדר שליט"א רב במילאנו, סיפר לי, כי בחודש אלול של שנת תשט"ז זכה להיות ה"חברותא" של בבא סאלי ללימוד לקוטי תורה. הוא זוכר שלפנות בוקר לאחר הלימוד של כל הלילה, היו מסדרים לו מנין והיה מתפלל שחרית ואח"כ הולך לנוח. בערב יום הכיפורים ביקש שיביאו לו שוחט לשחוט הכפרה שלו. הרב חדר הביא לפניו את הרה"ת ר' יואל אידלמן ז"ל. לאחר השחיטה שאל הרב חדר את הבבא סאלי, איך היה השוחט? וענה לו: "גם משה רבינו יכול לאכול משחיטתו". אח"כ סיפר לו אודות אותו שוחט שהיה מרטיב את הסכין בדמעותיו בקריאת שמע שעל המטה, וכך מחליק ובודק את הסכין.

יום ההילולא היחידי שבו לא אמר תחנון היה כ"ד בטבת יום הסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן.

ולחזק את שארית הפליטה, ומפעם לפעם שהה בקרב קהילות יהדות מרוקו בצרפת. בשנת תשכ"ד עלה סופית לארה"ק והתישב ביבנה ובאשקלון, ובתשל"ק קבע מושבו בעיר נתיבות.

תמיד היו מחשבותיו קשורות ומיוחדות בבורא העולם. כל מעשיו ועבודת הקודש שלו עמדו בסימן הציפיה לביאת המשיח, והיו לו בגדים מיוחדים שזורים בחוטי זהב שהכין לקבלת פני משיח צדקנו. שמו הקדוש התפרסם בכל רחבי ארץ הקודש ובעולם כולו, ואלפים היו פוקדים את ביתו ומבקשים את ברכתו הקדושה. היה פועל ישועות בתפלותיו בני חיי ומזוני, וראו אצלו ניסים מופלאים שלמעלה מדרך הטבע לגמרי.

את עבודתו הקדושה בלימוד התורה ובעבודת ה' במסירות נפש, המשך בהתמדה מופלאה גם בתקופה האחרונה לחייו, כאשר היה חולה וחלש ומדוכה ביסורים.

הסתלק בן צ"ד שנים ביום ד' שבט תשד"מ (בתוך שנת האבילות על פטירת בנו הרה"צ רבי מאיר זצ"ל). כל בית ישראל ביכו את השריפה אשר שרף ה'. כמה פעמים היה נשמע מפיו כי הוא לוקח על עצמו את היסורים בכדי לכפר על עם ישראל.

לאחר איזה זמן קרא הצדיק לחתנו רבי אברהם, ואמר לו שיארונו את הפציו, כי הוא עוזב את העיר הזו, ואחר כך עבר לגור באשקלון.

"את כל הסיפור הזה סיפרתי לרבי כאשר הייתי ביחידות. הרבי הקשיב קשב רב, ואח"כ פרס את שתי ידיו הקדושות ואמר לי בהתרגשות: "כך היה? יש לך סיפורים כאלו ואתה שומר אותם לעצמך?!"

עד כאן אות באות מסיפורו של הרב קריספין שליט"א.

הרבי מעודדו להציל חינוך ילדי מרוקו בארה"ק

קשריו של הצדיק עם כ"ק ארמו"ר היו מופלאים. בסדרת ה"אגרות קודש" מוצאים אנו אה מכתב קבלת הפנים שכתב אליו הרבי ביום כ"ו טבת תשי"ב אגרת א'שע, בה מכנה אותו: "עמוד התורה בוצינא ונהורא, חד מבני עלי' מראשו ומעלה עטרת זהב גדולה". ואח"כ כותב:

"לרגל עלותו לארצנו הקדושה, חבנה ותכונן ע"י משיח צדקנו בעגלא דידן אכ"ר, יהא כואו ברוך לה'. מה' מצעדי גבר כוננו, ומכיון שזיכהו הקב"ה לעלות לארצנו הקדושה ת"ו, הנה בטח

הגה"ח רבי מכלוף עמינדב קריספין שליט"א רבה של קריה ביאליק, נשוי לנכדתו של הצדיק. (בע"ה נאריך אודותיו להלן בפרק אודות חתנו האדמו"ר רבי מאיר אבוהצירה זצוק"ל). הוא סיפר לי סיפור מדהים אודות ה"בבא סאלי" זצוק"ל, שהוא היה עד לו. אני מעתיק בזה את הסיפור כלשונו:

"אני יודע מיהו הבעש"ט!"

"בשנת תש"מ זכיתי להכנס ליחידות אל כ"ק ארמו"ר. הרבי ביקש ממני שאספר לו איזה דבר מהבבא סאלי. וסיפרתי לו את הדברים דלהלן:

"כאשר הגיע הצדיק לגור בארה"ק בשנת תשכ"ד, היתה תחילת ישיבתו בעיר יבנה אצל חתנו (שהיה גם בן אחיו) הצדיק רבי אברהם אבוהצירה זצ"ל. בעיר זו היה כולל אברכים, וראש הכולל היה גאון גדול ובעל יחוס חשוב, מזרעו של הגאון מוילנא. ראש הכולל ביקש ממני, שאסדר לו פגישה עם הבבא סאלי. נכנסתי אל הצדיק ואמרתי לו שראש הכולל רוצה להכנס אלי. הוא נכנס והצדיק התייחס אליו בכבוד גדול וצויה להגיש מיני מזונות ומשקה לאמירת לחיים.

"אינני יודע איך הגיעו הרברים לנושא הבעל שם טוב והגר"א, אבל בין דיבור לדיבור אמר ראש הכולל אל הצדיק בסגנון של ביטול: "איך מה להשוות את הבעש"ט - לעומת גדלותו של הגאון מוילנא בנגלה". הבבא סאלי שמע והתרגו מאד מאד, ואמר לו: "מי אתה שתכנס עצמך בנושא כזה להכריע בין הגדולים הללו? ! אני יודע מיהו הבעש"ט! ועכשיו קום ותצא מכאן, אינני רוצה לראות אותך על ידי!"

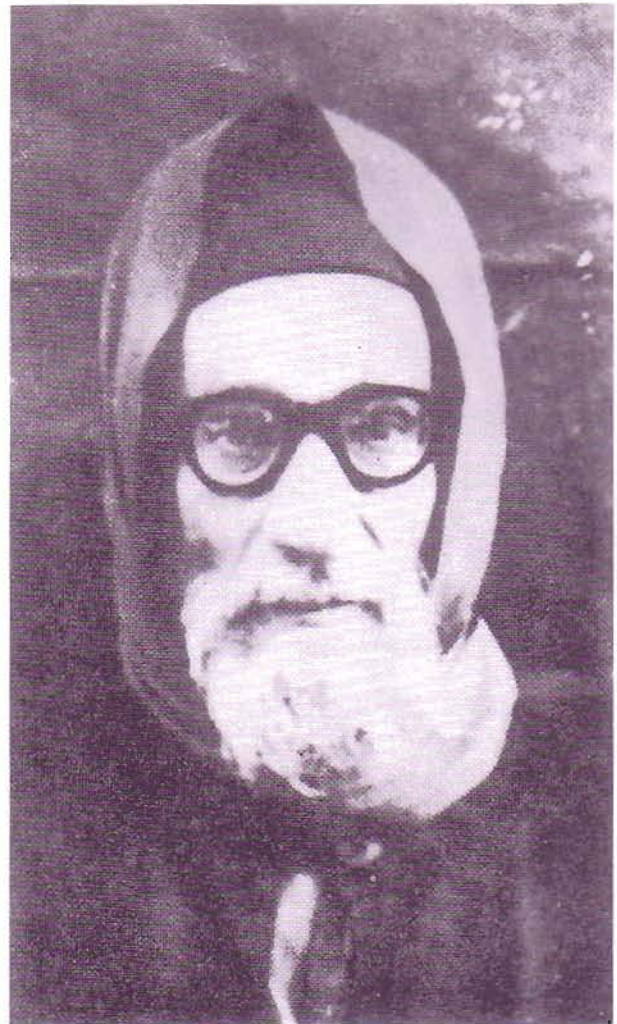
"אני הייתי עמם בחדר במשך כל השיחה, וכשהצדיק התרגו יצא ראש הכולל, ואני יצאתי אחריו מרוכ כושה, שגרמתי לכל זה ע"י שסודרתי לו את הפגישה. כשיצאנו אמרתי לו "איך נכנסת בלוע הארז ודיברת בצורה כזו?" אני התביישתי לחזור לבבא סאלי, הייתי ביחד עם הדוד רבי אברהם המרא דאתרא, ופתאום הבבא סאלי חיפש אותי שאכנס אליו. כשבאתי לחדרו, אמר לי: "מה עשית לי? הבאת אלי איש שמדבר על הבעל שם טוב? !" והוסיף: "אתה תראה - אם מחו ישראל הכולל הזה ביבנה אני אינני בכא סאלי". יצאתי וסיפרתי את זה לרבי אברהם זצ"ל, עיניו זלגו דמעות מרוב צער, ואמר: "מה נעשה בלי הכולל?" וענית לי: "הבבא סאלי יודע מה שהוא עושה".

"כמוכן שהצדיק לא דיבר על זה עם אף אחד, וגם אני לא סיפרתי לאף אחד את המקרה. אבל עובדה היא, שלמחרת בבוקר קרא ראש המועצה של יבנה לראש הכולל, ואמר לו: "קבלתי הודעה ממפסיקים ממשד הפנים את התקציב עבור האברכים", ובאותו היום הכולל כבר לא היה שם!

בשלוה, ומפאת המצב הרוחני הירוד בארץ ישראל..חושב הוא לצאת מקודש לחול, ואולי להגר לארצות הברית..ששם אפשר לשבת על התורה ועל העבודה כלי שום טרדה..הרכי ענה לאדמו"ר חשוכה ארוכה ומנומקת בדברי חז"ל ובדברי קבלה וחסידות..באגרתו לאדמו"ר כותב הרבי, כי משמאי זיכו לאדמו"ר להיות "איש כללי ומנהיג בישראל" אשר מאות ואלפים נשמעים לקולו, וכי מן השמים ניתנו לו כוחות חזקים כאלה. הנה כי כן רצוי שישאר בסמיכות למקומות בהם נמצאים מאחינו הספרדים שליט"א הצמאים לדבר ה'. ולכן הוא מייעץ לרבינו להשאר בארץ". עד כאן חלק מהמתואר בספר הנ"ל.

ואמנם באגרת מיום ט' ניסן תשי"ב איחצט מוצאים אנו: "כנועם קיבלתי יקרת אגרתו מראש ומקדם, וגם אגרת השנית הזאת משלהי אדר. ואבוא כזה בהצעת חוות דעת כשאלתו..אשר כיון שרצונו לישוב על התורה והעבודה לכן העתיק אהלו לארה"ק ת"ו, ויש סברא אשר אולי יסע לארצות הברית".

(אגב - הרה"ח ר' בנציון גרוסמן ש"י שהיה מבאי ביתו של הצדיק, סיפר לי את אשר שמע ממקורביו לפני שנים רבות, שלכאורה פלא הדבר שהצדיק רצה להגר בשנת תשי"ב לארה"ב, בו כזמן שבאותם השנים לא היתה כמעט שום יהדות חרדית שם, ובפרט לא קהילות ספרדיות מאורגנות, ומה יש לו לחפש בארה"ב? ושמע מהם משמו של הצדיק, שעיקר כוונתו היתה לראות ולהראות עם כ"ק הרבי, ולהיות עמו בצוותא חדא, וידע שע"ז יוכל לפעול גדולות ונצורות לקירוב הגאולה. ולכן שאל דוקא את הרבי אודות ענין זה ור"ל).

העמיסה עליו ההשגחה העליונה תפקיד מיוחד על אדמת הקודש, להחיות רוח חיה בקרב אחב"י הספרדים, ולהשפיע עליהם כחיזוק התורה והמצוה בכלל, ובפרט אשר ישמרו על בניהם וטפם לבל יהיו לבז, ולא יפלו ברשת חינוך של הפקר ר"ל, אלא ישמרו עליהם כעניא פקחא, אשר כולם, בניהם ובנותיהם כלי יוצא מן הכלל, יתחנכו על כרכי התורה והמצוה, ביראת שמים ומסורת אבותינו הקדושים, במוסדות חינוך המתנהלים על טהרת הקודש. ובזכות עבודתו למילוי תפקידו זה במסירות נפש, יאריך השי"ת ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ועוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, ויצליח בעבודתו הכבירה להגדיל תורה ולהאדירה, ובעניניו הפרטיים מנפש ועד בשר די והותר".

מלך ומנהיג לאחב"י הספרדים

בספר תולדותיו "סינא באבא סאלי" (כרך ב' עמוד קלד) מסופר, כי כבר בשנת תשי"ב היה הצדיק מתייעץ עם הרבי. וכך נאמר שם אודות מכתבו אל כ"ק אדמו"ר בענין מקום קביעת מגוריו: "כל מטרתו בעלותו לארץ הקודש היחה לישוב על התורה ועל העבודה

הרב בן ציון גרוסמן עם ה"בא סאלי"

הרבי כותב אליו מכתב מלא בדברי קבלה, ומייעץ לו לקבוע מושבו בארץ הקודש משום שהוא כבחינת מלך, מאן מלכי רבנן "איש

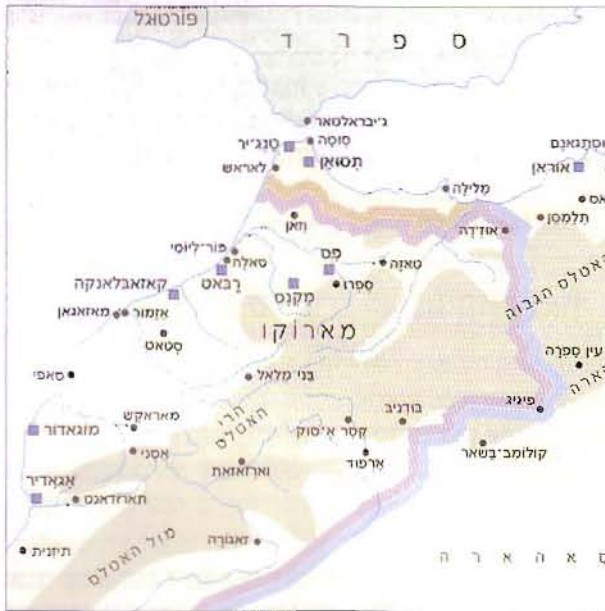
"קירוב הדעת משני הצדדים בטח יביא תועלת"

בכ"א תמוז תשי"ב איתשכא כותב הרבי אל הנהלת רשת אהלי יוסף יצחק בארה"ק: "נודע לי אשר הרב אביחצירא שי פרסם מכתב אודותם, ולפלא שלא הודיעו לי ער? מקודם, ונא לשלוח העתק מכתבו.

שוב כותב אליהם בטי אלול תשי"ג אגרת וחתקעח: "בטח יעמדו בקישור עם הרב הגאון והרב החסיד כו' כו' מוה"ר ישראל אבוהצירא שי.. הקירוב הדעת משני הצדדים בטח יביא תועלת".

גם אל הרה"ח ר' אליעזר קרסיק ז"ל מחשובי זקני רבני חב"ד בארה"ק כותב בטי ניסן תשי"ב איתק: "מוסג"פ העתק מכתבי שכתבתי להרה"צ וכו' מוה"ר ישראל אבוהצירא שליט"א. וכאם לא לטרחת יחשב, הנה בקשתי, שכת"ר יצרף אליו עוד אחד או שנים, ויבקר את הנ"ל בביתו, ויאמרו לו שעפ"י בקשתי עושים זאת להבעת כבוד".

מאז ומתמיד תמך האדמו"ר רבי ישראל זצוק"ל בכל הפעולות של כ"ק אדמו"ר. כאשר חזר למרוקו בתשי"ד, וראה את אשר חוללו שם שליחיו בכל הערים והכפרים, שיגרו אל הרבי מכתב תודה נלהב ביותר.

כללי ומנהיג בישראל אשר מאות ואלפים נשמעים לקולו.. הנה זכות עצום וגדול נפל בחלקו של כהדר"ג שליט"א, אשר הוא ישמש בהכשרונות והסגולות אשר חננו השי"ת ובהאוצרות מלכים אשר נמסרו לו מאבותיו הקדושים דור אחר דור, לצאת במלחמה נגד היצר, קליפות וסטרא אחרא, בראש צבאות קהלות הקודש המושפעים ונשמעים לרצונו, ללחום מלחמה ד' ולפרסם אלקותו ית' בכל סביבתם".

כפי שסיפר, היה הרבי שולח את ספרי אדמו"ר ליובאוויטש, והוא היה שולח את ספרי אדמו"ר רבי יעקב אבוהצירה זצוק"ל.

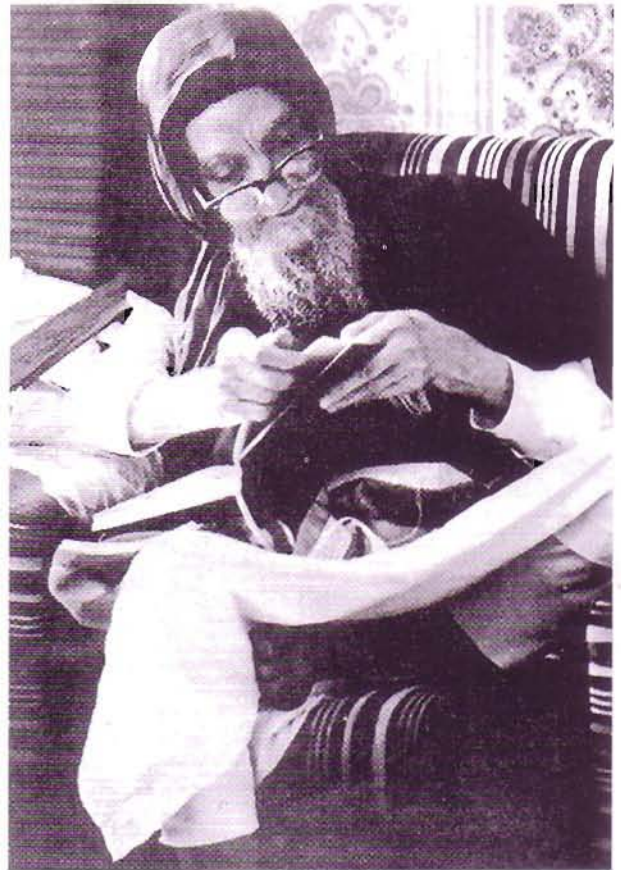
בי"ג בניסן תשי"ג אגרת ב'פג שמח הרבי לשמוע כי אין לכבוד הצדיק זצ"ל תרעומת על מכתבו הנ"ל שיעץ לו "להקדיש כוחותיו למען הכלל ולא לישב בדד. וכמובא באגרת הידועה של ר' שרירא גאון, אשר כשכב רב לבבל והגיע למקום תורה, לא קבע שם מושבו, אלא אדרבא הלך למקום שאין בו תורה, והקדיש כוחותיו לגדור גדר בבקעה אשר מצא".

כאשר חזר לארה"ק בתשכ"ד המשך את הקשר החם עם הרבי ושלוחיו בארץ. כשהוכרו על "מבצע הפיליין", יצא בקריאת

ומצפים לגאולה השלימה שתבוא מיד ע"י משיח צדקנו, ולשם כך עלינו להתלכד וללכד את כל עם ישראל. כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש פנה בימים האחרונים ללכד את כל ילדי ישראל, ע"י כתיבת ספר תורה מיוחד לילדי ישראל שהם צבאות ה'. זכות גדולה לכל אחד ואחת מילדי ישראל לקנות את אחת בספר תורה זה, ועל ההורים לעשות הכל, שילדיהם יקנו ויזכו באות אחת בספר התורה. ברכתי האישיית שלוחה לכל ילד וילדה שירשמו לספר התורה של צבאות ה'. ובוראי נזכה כולנו מיד לכיאת המלך המשיח, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה. עבד ה' המצפה לגאולה קרובה. ישראל אבוחצירה".

בתחילת חודש מנחם אב תשמ"ג פירסם (ביחד עם הצדיק רבי יצחק כדורי שליט"א) קריאת אוקרה נגד אלו שפגעו בחסידים שלימדו את ספר התניא בויליאמסבורג: "כל זאת בשל הרבצת תורת החסידות ודביקותם באור שבעת הימים הכעש"ט הקדוש זיע"א בדרך משנת חב"ד העיונית והמעמיקה שיסודותה בהררי קודש ע"י התנא האלקי רבנו בעל התניא והשו"ע זיע"א וממשיכי דרכו הק'. עד ליבדלחט"א מופת הדור גאון ישראל וקדושו כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א".

מחתנו של הצדיק, הגה"ח רבי ישר ארעני שליט"א שמעתי כמה סיפורים:

הצטרפות למבצע ביחד עם הגאונים הצדיקים רבי עזרא עטיה זצ"ל ורבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל. וכן יצא בקריאת קודש גם לעיודד מבצע גרוה שבת קודש ע"י בנות שהגיעו לחינוך. כשבאו לספר לו שאחד מהרבנים יצא כנגד התקנה הקדושה, ביטל זאת לגמרי והגיב כמשתומם: "מה לזכוב קצוץ כנפים אצל הנשר בשמים?"

תומך בפעולותיו של הרבי "מופת הדור גאון ישראל וקדושו"

כמאבק לחיקון חוק מיהו יהודי נלחם לצידו של כ"ק אדמו"ר, חתם על הכרוז של גדולי ישראל לחמיכה כמאבק נגד גיורי ווינה, ובעד חיקון החוק שיאמר בו "גיור כהלכה".

ככ"ד טבת תשמ"ג שלה מברק לכינוס שנערך ביוזמת ובנוכחות כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל: "במעמד גדול ונשגב וקדוש זה, הנני בזה להצטרף לקריאה הקדושה של כל שלומי אמוני ישראל שליט"א בכל אתר ואתר, הקוראת לחיקון חוק האומלל והגזירה האיומה של מיהו יהודי. וסוף סוף יתקן בארצנו הקדושה החוק, ויזכר רק גיור כהלכה, כאשר מילת הלכה תזכר בחוק השבות".

בשנת תשמ"א פירסם מכתב ברכה לכל אלו שהשתתפו בקניית אותיות בספר התורה המיוחד של ילדי ישראל, וז"ל: "כולנו מחכים

א. בשעה שישב הצדיק "שבעה" ל"ע אחרי הסתלקותו של בנו הצדיק רבי מאיר זצ"ל, קיבל מכתב תנחומים מהרבי. עם קבלת המכתב קם ממקומו בכביה ואמר: "מי אני ומה אני שהאדמו"ר מליובאוויטש שליט"א יחשוב עלי וישלח לי מכתב תנחומין?".

היתה הארץ מתביישת מפניו. לכן רק יהושע שהוא פני לבנה נכנס לארץ. ולעתיד לבוא, שאז אור הלבנה יהיה כאור החמה, והארץ תתעלה לדרגת פני חמה, אז יכנס משה רבנו לארץ. ודי למבין".

פני משה כפני חמה

מדברי הרה"ח רבי יוסף מעטוף שי מקרית מלאכי:

"פעם השתתפתי במסיכת רבנים שהתקיימה בביתו של הצדיק, באותה הזדמנות סיפר כל רב סיפור מאחד הצדיקים. והנה ברגע שסיפרו על הרבי שליט"א והזכיר את שמו, קם מיד הבבא סאלי על רגליו ועמד לכבוד הרבי (למרות חולשתו ומצבו הבריאותי)".

שמעתי מהרה"ח רבי חביב ביטון שי מכפר חב"ד:

"בשנת תשמ"א נסעתי עם אשתי מרים תחי' אל כ"ק אדמו"ר בכדי לבקש ברכה לזרעא חיה וקיימא. לפני הנסיעה הלכנו להקביל את פני ה"בבא סאלי" ויע"א ולבקש ברכתו. כאשר שמע שאנו נוסעים עתה אל הרבי, הוא ביקש ממני שאמסור בשמו דרישת שלום. אח"כ קרא בהתלהבות (בשפה הערבית): "הוא הגרול מכולנו!".

הגה"צ רבי יורם אברג'יל שליט"א מנתיבות, סיפר:

"כאשר היו מזכירים את שמו של האדמו"ר מליובאוויטש בפני הבבא סאלי, היה אומר: הוא ישראל שלם, הוא שלימות הכל, ואנו הלוואי ונוכה ללמוד ממנו לפחות מעלה אחת".

וכך סיפר הרה"ח רבי מאיר אבוחצירה שי מברוקלין (מגדולי העוסקים בקירוב יהודים והחזרתם בתשובה בדורנו):

"בשנת תש"ל נכנסתי אל הרבי ליחידות. ביקשתי מהרבי ברכה לעלות ארצה, והרבי אמר: "לא, מקומך כאן!". היתה זו היחידות הראשונה שלי, עדיין לא הייתי חסיד ולכן המשכתי: "אבל אני לא אוהב את החיים בארצות הברית, אני מתפלל בכל יום שאוכל סוף סוף לחזור ארצה". והרבי ענה לי בסבלנות: "כמה שנים אתה מתפלל? עשר? נו, אני מתפלל על כך כבר שבעים שנה".

"מעניין לציין, שממש באותה תקופה, הורי ביקרו בארץ והם נכנסו אל ה"בבא סאלי" זצ"ל, ובקשו ממנו ברכה שאזכה לבוא מהר לארץ. ה"בבא סאלי" זיע"ע אמר להם בזה הלשון: "מאיר צריך להשאר באמריקה, ליד הרבי מליובאוויטש".

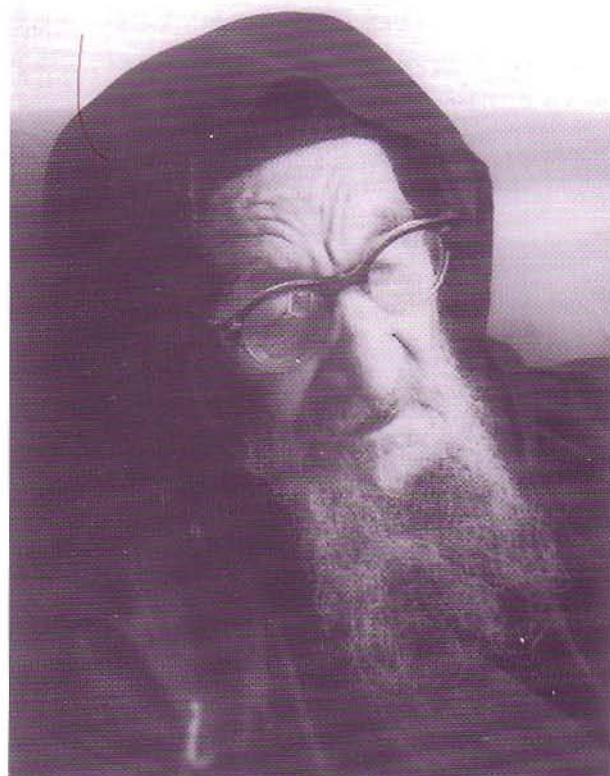
הרה"ח רבי משה אדרעי שי (אחיו של חתנו הרב ישר שליט"א) מספר (בספר "ראש בני ישראל", ובקונטרס "הצדיק בבא סאלי"):

הרב משה אדרעי (מימין) אצל הבבא סאלי

"זכיתי להיות בין המקורבים ביותר אצל הצדיק הבבא סאלי זצוק"ל, ולא אחת ביקרתי אצלו אפילו פעמיים ביום..פעם אחת, לאזור ששמעתי שידור מהמועדות של כ"ק אדמו"ר שליט"א (כמושב כרוש הסמוך לנתיבות) נכנסתי כדרכי לביתו של הצדיק והתישבתי על המיטה מולו. אותה שעה התנמנם קצת. חיכיתי בשקט עד שיתעורר. כאשר ראה אותי שאלני: מה אתה עושה פה? ועניתי: "באתי לומר תיקון חצות עם הצדיק". בת צחוק השתפכה על פניו הקדושים ומזג לי כוס לאמירת "לחיים". כדרכי סיפרתי לו נקודות מהרבים ששמענו עכשיו בשידור מהרבי.

אחר כך שאלתי אותו: "מתי יבוא כבר הרבי שליט"א מליובאוויטש לארץ הקודש?" כאשר שמע את שאלתי, הרצינו פניו הקדושים, ואח"כ אמר בהתרגשות: "הטעם שמשה רבנו לא נכנס לארץ, הוא משום שמשה היה פני חמה והארץ נמשלה ללבנה, ואם היה נכנס

וכך כותב אלי ידידי הגה"ח רבי יעקב וינטרוב שליט"א ראש כולל "בית ישראל" (שעל שם הצדיק) בנתיבות:

"לפני נסיעתי אל הרבי בשנת תשמ"א, נכנסתי אל ה"כאבא סאלי" וצ"ל לקבל את ברכת הדרך. כשאך שמע שאני בדרכי אל הרבי, קם מלוא קומתו, תפס את ידי בשתי ידיו הקדושות ואמר: "מיד כשתגיע, תמסור לרבי פריסת שלום ממני, ותאמר לו שאני מתפלל עליו ג' פעמים בכל יום".

כשהגעתי מסרתי זאת למוכיר של הרבי, ותוך זמן קצר קיבלתי תשובה שהרבי מחזיר לו פריסת שלום. כשחזרתי לארץ הקודש מסרתי זאת לצדיק בנתיבות, ופניו קרנו משמחה ועונג. בהודמנות אחרת, כאשר ישבנו בסעודת מלוה מלכה, קירב אותי הצדיק אליו ולחש באזני: משיח קרוב, קרוב, קרוב, קרוב מאוד".

עם הסתלקותו הגיע מכתב מכ"ק אדמו"ר:

"משפחת אבוהצירה שליט"א. מאד נצטערתי להשמעה, מפטרת הרב הצדיק הרה"ח הו"ח אי"א נו"צ רברכן ובר רברכן, מוכתר במעלות ומדות תרומיות, מפורסם בתורתו ויראתו, יראת ה' אוצרו, ישב על מדין ומצודתו היתה פרוסה וכו', מנהר"ר ישראל ע"ה. המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. ומכאן ולהבא אך טוב וחסד ימצא אותם תמיד כל הימים".

שמן ששון מחבריך

הרבי מליובאוויטש, רוח אפינו משיח ה', כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו רבי מנחם מענדל שניאורסאהן, הפך במרוצת השנים לדמות אגדית הנערצת על כל שכבות הציבור בעם ישראל.

אדמו"רים רבנים וראשי ישיבות, אישי ציבור מנהיגים ואנשי מדע, ומאות אלפי "עמך" אנשים נשים וטף בכל קצווי תבל, קוראים "קדוש" ו"ברוך", למי שמסר את נפשו במשך למעלה מתשעים שנה, להפצת תורה, לקירוב רחוקים ולמען שלימות העם והארץ.

"שמן ששון מחבריך" מתאר את מערכת הקשרים המופלאה שבין הרבי לבין גדולי התורה, ב-70 השנים האחרונות.

מסדרת הספרים, עולה ההערצה הבלתי רגילה שרוחשים גדולי התורה ואדירי החסידות - לבקיאותו והעמקתו בכל חלקי התורה, בנגלה ובנסתר, לקדושתו הנוראה ועבודת ה' שלו כ"צדיק יסוד עולם", לפעילותו שאין דומה לה להצלת כל יחיד מעם ישראל, גם את אלו הנדחים ביותר, ולהנהיג את העם בהנהגה מלכותית כנשיא הדור, צמח מבית דוד המלך.

לספר קדמה עבודת מחקר מקיפה. החומר קובץ במשך שנים רבות, רואיינו מאות רבנים, ונערכו חיפושים בספריות וארכיונים, עד שהורכב בעזרת ה', פסיפס נפלא, מטיפות שמן הששון על כל גווניהן, שבהן נמשח פאר הדור והדרו, על ידי אדירי התורה וההלכה מחד, ונשיאי החסידות תלמידי הבעל שם טוב מאידך.

בימים אלו של "עקבתא דמשיחא", בהם עומד עם ישראל באחד מהרגעים הקשים והגורליים ביותר, יתרום בוודאי ספר זה לחיזוק האמונה ולהתקשרות בצדיק הדור, ללימוד מדרכיו ולהליכה באורחותיו. עדי נוכח לקיום משאלת לבבו הטהור - שעבורה השליך חייו מנגד - התגלות משיח צדקנו בקרוב ממש. ותקווים בו תפלת דוד אביו: "אני שכבתי ואישנה, הקיצותי כי ה' יסמכני", "חיים שאל ממך נתת לו, אורך ימים עולם ועד".